

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu • Yritykset • 2020:7

Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:7

Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa

Hannu Karhunen, Santtu Kerko, Ilkka Kiema, Sakari Lähdemäki

Työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN PDF: 978-952-327-494-5

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö		20.2.2020
Tekijät	Hannu Karhunen, Santtu Kerko, Ilkka Kiema, Sakari Lähdemäki		
Julkaisun nimi	Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa		
Julkaisusarjan nimi ja numero	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:7		
Diaari/hankenumero	TEM/2041/13.01.01/2018	Teema	Yritykset
ISBN PDF	978-952-327-494-5	ISSN PDF	1797-3562
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-494-5		
Sivumäärä	84	Kieli	suomi
Asiasanat	yritykset, pk-yritykset, konsernit, kasvu		
Tiivistelmä <p>Pk-yrityksiä tarkastellaan usein erillisinä yrityksinä silloinkin kun ne ovat konsernin osia. Tämä saa pk-yritysten roolin taloudessa näyttämään suuremmalta kuin konserneja kokonaisuuksina tarkasteltaessa. Raportissa selvitetään aiempaa systemaattisemmin, miten konserniriippuvuuksien huomioiminen muuttaa kuvaa erikokoisten yritysten roolista taloudessa.</p> <p>Tutkimuksessa erotellaan kaksi tapaa käsitellä konserneja yrityksiin rinnastettavina kokonaisuuksina. Näitä nimitetään kansalliseksi ja kansainväliseksi konsernitasoksi. Pk-yritysten osuus yritysten henkilöstövuosista ja arvonnäistä on kansallisella konsernitasolla 8 prosenttiyksikköä ja kansainvälisellä konsernitasolla 15 prosenttiyksikköä pienempi kuin silloin, kun konsernirakenteita ei oteta huomioon.</p> <p>Yritysten sisäinen työpaikkojen nettokasvu on vahvinta itsenäisissä pk-yrityksissä. Sisäisen henkilöstökasvun ohella ns. luova tuho ja yritysten siirtyminen luokasta toiseen muuttavat kunkin yritysluokan henkilöstöä. Koko yritysluokan yhteenlaskettu työpaikkojen määrän kasvu on vahvinta konserniin kuuluvien pk-yritysten luokassa.</p> <p>Itsenäisten pk-yritysten osuus Suomen viennistä paljastuu pienemmäksi kuin mihin aiemmat tutkimukset ovat viitanneet.</p> <p>Pk-yrityksille kohdennetut yritystuet on pääosin myönnetty aidoille pk-yrityksille, mutta konsernirakenteen huomioiminen laskee pk-yritysten osuutta tuensaajista.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Pertti Hämäläinen, pertti.hamalainen(at)tem.fi, puh. +358 295 063 516</p>			
Kustantaja	Työ- ja elinkeinoministeriö		
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi		

Presentationsblad

Utgivare	Arbets- och näringsministeriet		20.2.2020
Författare	Hannu Karhunen, Santtu Kerko, Ilkka Kiema, Sakari Lähdemäki		
Publikationens titel	Rollen för företag i olika storlekar i ekonomin och för att åstadkomma tillväxt		
Publikationsseriens namn och nummer	Arbets- och näringsministeriets publikationer 2020:7		
Diarie-/ projektnummer	TEM/2041/13.01.01/2018	Tema	Företag
ISBN PDF	978-952-327-494-5	ISSN PDF	1797-3562
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-494-5		
Sidantal	84	Språk	finska
Nyckelord	företag, små- och medelstora företag, koncerner, tillväxt		
Referat <p>Små och medelstora företag granskas ofta som separata företag även när de utgör delar av en koncern. Detta får de små och medelstora företagens roll i ekonomin att se större ut än vid granskning av koncerner som helheter. I rapporten utreds mer systematiskt än tidigare hur beaktandet av koncernberoenden förändrar bilden av rollen för företag i olika storlekar i ekonomin.</p> <p>Undersökningen urskiljer två sätt att behandla koncerner som helheter som är jämförbara med företagen. Dessa kallas för nationell och internationell koncernnivå. De små och medelstora företagens andel av företagens årsverken och mervärde är på nationell koncernnivå 8 procentenheter och på internationell koncernnivå 15 procentenheter mindre än då koncernstrukturer inte beaktas.</p> <p>Företagens interna nettotillväxt av arbetsplatser är starkast i självständiga SMF-företag. Vid sidan om den interna personaltillväxten förändrar dock den s.k. kreativa förstörelsen och företagens övergång från en klass till en annan personalen i varje företagsklass. Den sammanräknade ökningen av antalet arbetsplatser för hela företagsklassen är starkast i klassen för små och medelstora företag som hör till en koncern.</p> <p>Självständiga små och medelstora företags andel av Finlands export visar sig mindre än vad tidigare undersökningar har pekat på.</p> <p>Företagsstöd riktade till små och medelstora företag har i huvudsak beviljats genuina SMF-företag, men beaktandet av koncernstrukturen sänker de små och medelstora företagens andel av stödmottagarna.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Pertti Härmäläinen, pertti.hamalainen(at)tem.fi, tfn +358 295 063 516</p>			
Förläggare	Arbets- och näringsministeriet		
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi		

Description sheet

Published by	Ministry of Economic Affairs and Employment		20.2.2020
Authors	Hannu Karhunen, Santtu Kerko, Ilkka Kiema, Sakari Lähdemäki		
Title of publication	The economic role of different sized companies and their growth effects		
Series and publication number	Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2020:7		
Register number	TEM/2041/13.01.01/2018	Subject	Enterprises
ISBN PDF	978-952-327-494-5	ISSN (PDF)	1797-3562
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-494-5		
Pages	84	Language	Finnish
Keywords	enterprises, companies, SMEs, groups, growth		
Abstract <p>Small and medium-sized enterprises are often regarded as separate companies even when they belong to a group of companies. Such an approach assigns a larger economic role to SMEs than when groups of companies are examined as entities. The report provides a more systematic analysis of the ways in which taking note of interdependencies within a group changes the perception of the roles different sized companies play in the economy.</p> <p>Two methods of treating groups as entities comparable to companies are identified; these are referred to as the national and international group level. SMEs' share of person years and added value is 8 percentage points lower at the national group level and 15 percentage points lower at the international group level when the effect of group structures is not factored in.</p> <p>Independent SMEs account for the strongest intra-company net job growth. Factors contributing to personnel changes in companies in each category include internal personnel growth, so-called creative destruction, and inter-category transfers of companies. SMEs belonging to a group of companies account for the strongest aggregate job growth.</p> <p>The report shows that the independent SMEs' share of Finland's exports is lower than suggested in earlier studies.</p> <p>Business subsidies allocated to SMEs have mainly been granted to genuine SMEs, but when group structures are factored in, the actual share of SMEs of the beneficiaries is lower.</p> <p>Contact person at the Ministry of Economic Affairs and Employment: Pertti Hämäläinen, pertti.hamalainen(at)tem.fi, tel. +358 295 063 516</p>			
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment		
Distributed by/ publication sales	Electronic version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi		

Sisältö

ESIPUHE	9
1 Johdanto	11
1.1 Tutkimuksen taustaa	11
1.2 Päätulokset	13
2 Aineisto, tietolähteet ja rajaukset	17
2.1 Tutkimusaineiston lähteet ja rajaukset	17
2.2 Määritelmiä	18
2.3 Tutkimusaineiston yrityksistä	21
3 Konsernirakenteet ja erikokoisten yritysten rooli taloudessa	27
3.1 Yritystaso, kansallinen konsernitaso ja kansainvälinen konsernitaso	27
3.2 Henkilöstö ja arvonnisa yritys- ja konsernitasolla	29
3.3 Erikokoisten yritysten henkilöstö ja arvonnisa toimialoitain	31
4 Henkilöstökehitys, yrityskoko ja konsernirakenteet	36
4.1 Taustaa	36
4.2 Työllisyyskehitys erikokoisten yritysten sisällä ja eri yritysryhmissä	37
4.3 Henkilöstön vaihtuvuus aggregaattitasolla	40
4.4 Siirtymät yritysluokkien välillä	43
4.5 Konsernien henkilöstökehitys	46
5 Tuottavuuden kasvu, talouskasvu, yrityskoko ja konsernirakenteet	49
5.1 Tuottavuus eri kokoisissa yrityksissä konsernirakenne huomioiden	49
5.2 Tuottavuuskehitys ja arvonnisan kasvu erikokoisten yritysten sisällä ja eri yritysryhmissä	52
5.3 Konserniin liittymisen ja tuottavuuskehitys	56
5.4 Tuottavuus yritystasolla ja konsernitasolla	58
5.5 Tuottavuus ja toimialarakenne	61

6	Vienti, yrityskoko ja konsernirakenteet	70
6.1	Vientiyriitysten koko ja riippuvuudet	71
6.2	Vienti ja konsernirakenteet.....	74
7	Yritystuet ja konsernirakenne	76
8	Johtopäätöksiä	82
	Lähteet	84

ESIPUHE

Tehokkaan ja vaikuttavan elinkeino- ja yrityspolitiikan edellytyksenä on, että meillä on riittävästi tietoa erilaisten yritysten rooleista ja merkityksestä taloudessa. Tilastoja tuotetaan kattavasti mm. eri kokoluokista henkilöstömäärän ja liikevaihdon mukaan, toimialoitain, oikeudellisen muodon mukaan, omistajatyypeittäin, alueittain jne. Tämän lisäksi mm. tutkimuslaitokset ja elinkeinoelämän järjestöt tuottavat vuosittain tutkimuksia ja analyysejä jotka edelleen tarkentavat kuvaamme maamme yritysraakenteesta.

Vaikka tietomme yrityskannastamme ovatkin jo varsin kattavat, aukkopaiikkoja edelleenkin on. Yksi tällainen hieman katveeseen jäänyt osa-alue on, miten yritysten kuuluminen konserneihin vaikuttaa kuvaamme erikokoisten yritysten rooleihin taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa. Tietopohjan vahvistamiseksi ja politiikkatoimien valmistelun tueksi on ollut tarvetta tutkimukselle, joka tarkemmin selvittäisi konserneihin kuuluvien yritysten ja itsenäisten yritysten välisiä eroja eri tekijöiden, kuten työllisyyden, tuottavuuden, viennin jne. kehityksen suhteen.

Tässä tarkoituksessa työ- ja elinkeinoministeriö tilasi Palkansaajien tutkimuslaitokselta nyt julkaistavan tutkimuksen, jossa ensimmäistä kertaa näin kattavasti selvitetään erikokoisten yritysten rooleja taloudessa ja kasvun ja työllisyyden aikaansaamisessa ottaen huomioon yritysten kuuluminen konserneihin. Tutkimuksen ovat tehneet Palkansaajien tutkimuslaitoksessa tutkijat Hannu Karhunen, Santtu Kerko, Ilkka Kiema ja Sakari Lähdemäki.

Tutkimuksen ohjausryhmään ovat osallistuneet puheenjohtajana neuvotteleva virkamies Pertti Hämäläinen, ja jäsenenä neuvotteleva virkamies Seppo Kangaspunta, erityisasiantuntija Liisa Larja, kehittämisspäälikkö Katri Lehtonen ja tutkimusjohtaja Heikki Räisänen työ- ja elinkeinoministeriöstä, pääekonomisti Timo Lindholm

Finnvera Oyj:stä (23.8.2019 asti TEM), erityisasiantuntija Kimmo Hyrsky valtioneuvoston kansliasta sekä tietojohtaja Risto Setälä Business Finlandista.

Tutkimus on tuottanut tietoa joka aidosti täydentää kuvaamme Suomen yritysra-kenteesta. Sen vuoksi työ- ja elinkeinoministeriö kiittää lämpimästi Palkansaajien tutkimuslaitosta ja tutkijoita tutkimuksen ansiokkaasta toteuttamisesta sekä tutki-muksen ohjausryhmää aktiivisesta osallistumisesta työn ohjaukseen.

Helsingissä 21.1.2020

Pertti Hämäläinen
Neuvotteleva virkamies

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen taustaa

Laskemat erikokoisten yritysten vaikutuksista kansantalouden arvonlisäykseen, taloudessa yhteensä käytettyyn työpanokseen ja muihinkin aggregaattitason suuriin tehdään usein konsernirakenteita tarkemmin analysoimatta. Jos pieniä ja keskisuuria yrityksiä tarkastellaan erillisinä yrityksinä silloinkin, kun ne ovat konsernin osia, pk-yritysten rooli näyttää paljon suuremmalta kuin konserneja kokonaisuutena tarkasteltaessa. Esimerkiksi Elinkeinoelämän tutkimuslaitoksessa laaditussa raportissa Aliyrkkö ym. (2017) esitetään dramaattisia tuloksia, joiden mukaan konsernirakenteen huomioon ottaminen supistaisi pk-yritysten merkitystä arvonlisän tuottajana ja työllistäjänä yli kolmasosalla, mutta tulokset perustuvat vain yhtä vuotta (2014) koskevan aineiston tarkasteluun.

Kysymys erikokoisten yritysten roolista on tärkeä esimerkiksi arvioitaessa pk-yrityksiä tukevien politiikkatoimien hyödyllisyyttä. Tavanomaisen käsityksen mukaan pk-yrityksiin syntyy enemmän työpaikkoja kuin suuriin. Tämä motivoi pk-yritysten tukemista (vrt. esim. TEM, 2017). Tutkimuskirjallisuudessa yritysten koon ja työllistävän vaikutuksen korrelaation voimakkuudesta on kuitenkin esitetty eri näkemyksiä (ks. esim. Birch, 1981; Davis ym., 1996). Riippumattomien pienyritysten tukemisen mielekkyys riippuu olennaisesti myös siitä, syntyvätkö uudet työpaikat ensisijaisesti ei-itseenäisiin vai itseenäisiin pk-yrityksiin.

Staattisen, eri yritysryhmien merkitystä aggregaattitasolla selvittävän tutkimuksen ohella politiikkatoimien tueksi kaivataan tutkimusta, joka selvittää konserneihin kuuluvien ja riippumattomien yritysten kehityksen eroja. Suomessa toimivien

yri­tysten riippuvuuksien ja niiden (arvonlisällä tai henkilöstöllä mitatun) kasvun yhteyttä koskevia systemaattisempia tutkimuksia on kuitenkin tehty toistaiseksi vain vähän.¹

Tässä raportissa esitelty tutkimus täydentää kuvaa erikokoisten yritysten roolista Suomen taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa tarkastelemalla konsernirakenteita entistä yksityiskohtaisemmin ja entistä laajemmalla aineistolla. Käytössämme on useita lähestymistapoja. Niistä yksinkertaisimmassa jäsen­nämme yritykset toisaalta koon perusteella (erikseen tarkasteltuina) pieniin, keskisuuriin ja suuriin ja toisaalta riippuvuussuhteiden perusteella konserniyrityksiin ja itsenäisiin yrityksiin. Tarkastelemme kunkin yritysryhmän arvonlisäystä, henkilötyövuosilla mitattua henkilöstöä, tuottavuutta, tavaravientiä ja palveluvientiä sekä niissä tapahtuneita muutoksia. Tällainen tarkastelu kertoo mm. eri yritysryhmien aggregaattitason tuottavuuskehityksestä ja niiden muuttuvista rooleista talouskasvun tuottamisessa.

Tällainen yksinkertainen tarkastelu ei kuitenkaan kerro, miten paljon konsernirakenteiden huomioimatta jättäminen vääristää kuvaamme pk-yritysten merkityksestä. Jos esimerkiksi jotkin erikseen tarkasteltuina pk-yrityksen kokoiset yritykset kuuluvat konserniin, *joka myös kokonaisuutena tarkasteltuna on pk-yrityksen kokoinen*, kuvamme pk-yritysten merkityksestä Suomen taloudelle ei muutu jos päätämme asennoitua ko. konserniin yhtenä yksittäiseen yritykseen rinnastettavana kokonaisuutena.

Tässä tutkimuksessa selvitämme myös aiempaa systemaattisemmin ja täsmällisemmin, miten paljon konsernien tarkastelu yrityksiin rinnastettavina kokonaisuuksina muuttaa kuvaamme erikokoisten yritysten työllistävästä ja arvonlisää tuottavasta vaikutuksesta, erikokoisten yritysten keskimääräisestä tuottavuudesta sekä erikokoisten yritysten tavara- ja palveluviennistä. Aiheen tarkastelua vaikeuttaa se, ettei kansainvälisten konsernien ulkomailla sijaitsevasta toiminnasta ole mahdollista saada yksityiskohtaisia tietoja. Esitämme tähän ongelmaan kaksi ratkaisua, ja nimitämme niitä vastaavia laskelmia kansallisen konsernitason ja kansainvälisen konsernitason laskelmiksi. Kansainvälisen konsernitason laskelmassa kaikki kansainväliset konsernit tulkitaan suuriksi, mutta kansallisen konsernitason laskelmassa niiden koko määräytyy Suomessa sijaitsevan osan koosta.

1 Fornaro – Luomaranta (2016, 2017) ovat tosin tarkastelleet pienten yritysten vaikutuksia työllisyyteen ja tuottavuuteen Suomessa ei-itsenäiset ja itsenäiset yritykset toisistaan erotellen (vrt. tämän raportin luku 4).

Yritysyhmissä kokonaisuuksina tapahtuneet muutokset eivät vielä itsessään kerro mitään yksittäisissä yrityksissä tapahtuneista muutoksista. Esimerkiksi työn tuottavuuden kasvu itsenäisten pk-yritysten ryhmässä ei sellaisenaan paljasta, johtuuko kasvu muutoksissa jo aiemmin olemassa olleiden itsenäisten pk-yritysten työn tuottavuudessa, uusien yritysten synnystä, vanhojen yritysten häviämisestä vai aiemmin muihin ryhmiin kuuluneiden yritysten muuttumisesta itsenäisiksi pk-yrityksiksi. Tarkastelemme siksi myös aineistomme yksittäisten yritysten sisäistä työllistämistä, jalostusarvo- ja tuottavuuskehitystä erikokoiset sekä konserniin kuuluvat ja riippumattomat yritykset toisistaan erotellen.

Konsernirakenteen huomioiminen on tärkeää myös pk-yrityksille suunnattuja yritystutkia koskevassa keskustelussa. Vaikka nykyiset pk-yrityksiä tukevat politiikkatoimet kohdistuvat varsin vahvasti aitoihin, EU-määritelmän täyttäviin pk-yrityksiin, on silti luontevaa kysyä, miten kuvamme vientiä edistävien yritystukien roolista muuttuu, kun konsernirakenteet otetaan huomioon. Käsitlemme lyhyesti myös tätä aihetta.

1.2 Päätulokset

Aineistossamme pk-yritykset tuottavat noin 52 % arvonlisästä ja työllistävät noin 60 % (henkilötyövuosina mitatusta) henkilöstöstä. Yritystason sekä kansallisen ja kansainvälisen konsernitason tarkastelut paljastavat, että pk-yritysten **henkilöstö** supistuu noin 8 (15) prosenttiyksiköllä kun yritystasolta siirrytään kansalliselle (kansainväliselle) konsernitason tasolle. Myös **arvonlisä** supistuu prosenttiyksiköissä suunnitteen saman verran yritystasolta konsernitason tasolle siirryttäessä. Erot ovat paljon suurempia kuin pienten yritysten kohdalla. Kansainvälisesti toimivien, Suomessa sijaitsevalta osaltaan **keskisuuren yrityksen kokoisten konsernien** merkitys Suomen taloudelle paljastuu odottamattoman suureksi.

Jaamme aineistomme yritykset neljään päätoimialaan, teollisuuteen, rakennusalaan, kaupan alaan ja (muihin) palveluihin. Konsernirakenteiden huomioiminen vaikuttaa kuvaamme pk-yritysten roolista vähiten rakennusosalalla, jolla itsenäisten pk-yritysten osuus sekä arvonlisästä että henkilöstöstä on yli puolet. Muilla toimialoilla siirtymien yritystason tarkastelusta kansainvälisen konsernitason tarkasteluun supistaa pk-yritysten osuutta arvonlisäyksestä ja työllisyydestä 14–19 prosenttiyksikköä.

Suuria itsenäisiä yrityksiä on ollut tarkastelujaksolla (2008–2016) vain vähän, ja niiden kehitys on epäsäännöllistä ja muista ryhmistä poikkeavaa. Poikkeavan kehityksen syy löytyy ensisijaisesti palvelualan suurista itsenäisistä yrityksistä. Olemme jättäneet suuret itsenäiset yritykset useiden tarkastelujemme ulkopuolelle.

Olemme myös selvittäneet konsernien kasvun jakaantumista **orgaaniseen ja epäorgaaniseen kasvuun**. Tutkimuksemme ei tuottanut selkeitä tuloksia, vaan konsernien henkilöstökehitys selittyi eri tekijöillä eri vuosina ja oli eri vuosina myös aggregaattitasolla hyvin erilaista. Yllättävä yksittäinen tulos oli, että henkilöstön kasvu olemassa olevien yritysten konserniin liittymisten kautta paljastui merkittävimäksi yksittäiseksi osatekijäksi konsernien henkilöstön määrän muutoksiin vaikuttavien osatekijöiden joukossa.

Tutkimuksemme tukee aiemmassa kirjallisuudessa tavanomaista johtopäätöstä, jonka mukaan **pk-yrityksissä sekä syntyy että häviää enemmän työpaikkoja** kuin suurissa. Peräkkäisiä vuosia vertailtaessa pk-yritysten luokan ja suurten yritysten luokan yhteenlaskettuun henkilöstöön vaikuttavat kuitenkin muutkin tekijät kuin se, että työpaikkojen syntyy ja häviää molempina vuosina toimivissa (eli säilyvissä) yrityksissä. Tällaisen yritysten *sisäisen henkilöstökasvun* ohella kokonaisen yritysluokan henkilöstöön vaikuttaa myös uusien yritysten synty, vanhojen yritysten häviäminen ja yritysten siirtyminen luokasta toiseen.

Työpaikkojen määrän nettokasvu on ollut suurempaa pk-yritysten kuin suurten yritysten luokassa. Havaitsemme myös, että tarkastelujaksolla (2008–2016) yritysten sisäinen henkilöstömäärän kasvu on ollut (yrityskoosta riippumatta) vahvempaa itsenäisissä kuin konserniin kuuluvissa yrityksissä. Kun muutkin tekijät otetaan huomioon, henkilöstökehitys on kuitenkin myönteisempää konserniin kuuluvien kuin itsenäisten pk-yritysten luokassa.

Myös yhteenlasketun **arvonlisän kasvu** pk-yritysten luokassa ja suurten yritysten luokassa voidaan ositella yritysten sisäiseen kasvuun ja muuhun kasvuun. Yhteenlasketun arvonlisän kasvu on ollut vahvempaa pk-yritysten kuin suurten yritysten luokassa ja vahvempaa konserniin kuuluvien pk-yritysten kuin itsenäisten pk-yritysten luokassa. Yritysten sisäinen arvonlisän prosentuaalinen kasvu on kuitenkin ollut vahvempaa itsenäisten pk-yritysten kuin konserniin kuuluvien pk-yritysten ryhmässä. Finanssikriisin jälkeisen pudotuksen ja pudotusta seuranneen korjausliikkeen jälkeen pk-yritysten yhteenlaskettu arvonlisä on vuosien 2013–2014

taantumaa lukuun ottamatta kasvanut, mutta suurten yritysten yhteenlaskettu arvonlisä on kääntynyt kasvuun vasta tarkastelujakson lopulla.

Itsenäisten pk-yritysten **tuottavuus** on kasvanut tarkastelujaksolla yritysten sisäisen kehityksen kautta hivenen enemmän kuin konserniin kuuluvien, mutta ero on miltei olematon kaikkia tuottavuusmuutoksia tarkasteltaessa. Konserniin kuuluvien pk-yritysten ryhmän tuottavuus on siis kasvanut yritysten synnyn, häviämisen sekä yritysluokan vaihdosten seurauksena hivenen enemmän kuin itsenäisten pk-yritysten ryhmän.

Suurten, itsenäisten yritysten ryhmän tuottavuus vaihtelee tarkastelujaksolla dramaattisesti. Jos ko. ryhmä jätetään tarkastelun ulkopuolelle, tuottavuudeltaan parhaita ovat suuret konserniyritykset, ja myös tuottavuuskasvu on suurinta suurten konserniyritysten ryhmässä. Suurten konserniin kuuluvien yritysten tuottavuus on muiden luokkien yritysten tuottavuutta suurempaa myös kullakin aineistomme päätoimialalla lukuun ottamatta kaupan alaa, jolla suuret konserniyritykset ovat konserniin kuuluviin pk-yrityksiin verrattuna tuottavuudeltaan selvästi alhaisempia.

Kolmitasoista tarkasteluamme voidaan soveltaa myös tuottavuuteen. Pk-yritysten tuottavuus laskee keskimäärin noin 8 prosenttiyksikköä kun yritystason tarkastelusta siirrytään kansainvälisen konsernitason tarkasteluun. Eron tärkein yksittäinen syy on, että kansainvälisten, Suomessa sijaitsevalta osaltaan keskisuuren yrityksen kokoisten konsernien tuottavuus on pk-yritysten keskimääräistä tuottavuutta suurempi.

Pk-yritysten osuus sekä **tavaraviennistä** että **palvelujen viennistä** on pienempi kuin aikaisempien tutkimustulosten valossa olisi ollut perusteltua olettaa.² Eroa ei voida selittää tutkimusaineiston puutteilla, koska aineistoamme voidaan pitää varsin kattavana. Sen yritykset ovat suorittaneet tarkastelujaksolla 80–90 % Suomen tavaraviennistä ja vielä suuremman osan Suomen palveluviennistä. Osittain ero selittyyne käyttämällämme pk-yrityksen määritelmällä: olemme käyttäneet Tilastokeskuksen määritelmää, joka sisältää henkilöstömäärää koskevan rajoitteen ohella tasetta ja liikevaihtoa koskevia rajoitteita.

² Laskelmiemme tulokset poikkeavat tuloksista, jotka on esitetty Pohjoismaiden ministerineuvoston raportissa Nordic Council of Ministers (2016) ja joita mm. esitellään raportissa Ali-Yrkkö ym. (2017). Ks. osio 6.2, alaviite 20.

Konserniyritysten tavaravienti on ollut keskimäärin yli 90 % aineistomme yritysten yhteenlasketusta tavaraviennistä. Palveluviennissä konserniin kuuluvien yritysten osuus on ollut keskimäärin 94 %. Lyhemmällä tarkastelujaksolla 2009–2014 konserniyritysten yhteenlaskettu osuus palveluviennistä oli noin 98 %. Kansainvälisen konsernitason tarkastelussa pk-yritysten osuus tavaraviennistä on keskimäärin 7 % ja palveluviennistä vain 2 %. Tarkastelujaksolla kasvava osa Suomen tavara- ja palveluviennistä on ollut kansainvälisiin mutta Suomessa tarkastellulta osaltaan pk-yrityksen kokoisiin konserneihin kuuluvien yritysten harjoittamaa vientiä.

Tarkastelemme myös **yritystukien** jakautumista ”aitojen” (konserniin kuulumattomien) ja muiden pk-yritysten välillä. Pk-yritysten tuet kohdistuvat suurimmalta osin itsenäisiin yrityksiin, mutta konsernirakenteen huomioiminen muuttaa kuitenkin paikoin kuvaa yritystukien kohdentumisesta. Tukea saaneet pk-yritykset myös muuttuvat konsernin osiksi useammin kuin muut yritykset.

2 Aineisto, tietolähteet ja rajaukset

2.1 Tutkimusaineiston lähteet ja rajaukset

Tutkimuksessa käytetään aineistoina Tilastokeskuksen mikroaineistoja suomalaisista yrityksistä. Yritysten tilinpäätöspaneelistä (YA211) saadaan tiedot henkilötöyvuosta, jalostusarvosta, liikevaihdosta ja taseesta yrityskohtaisesti vuosittain. Nämä tiedot yhdistetään konsernit (YA223) -aineistoon, joka sisältää tiedot konserneista ja kuhunkin konserniin kuuluvista yrityksistä. Tavaravientiä koskevat tiedot yhdistetään yritystietoihin aineistosta Tullin ulkomaankauppa yrityksittäin (YA226) ja palveluviennin tiedot aineistosta Palvelujen ulkomaankauppa (YA227). Lisäksi olemme hyödyntäneet yritystukitietokantaa (YA251).

Konsernit-aineisto on tilastokeskuksen mukaan laadukkaampaa alkaen vuodesta 2008 aina tilaston viimeiseen vuoteen 2016 asti, ja tässä tutkimuksessa tarkastelu rajataan vuosiin 2008-2016. Tilinpäätöspaneeliaineisto puolestaan sisältää Tilastokeskuksen mukaan heikkolaatuisia tietoja tietyillä toimialoilla. Näitä ovat mm. maatalous, metsätalous ja kalatalous (TOL08, 01-03), rahoitus- ja vakuutustoiminta (TOL08, 64--66), julkinen hallinto (TOL08, 84), koulutus (TOL08; 851-854), järjestötoiminta (TOL08, 94), kansainvälisten organisaatioiden toiminta (TOL08; 99) sekä toimialtaan tuntemattomat yritykset. Tässä tutkimuksessa em. toimialojen yritykset on poistettu tutkimusaineistoista.

Tilinpäätösaineistoon tehtiin useita muutoksia vuonna 2013. Aineistossa yrityksistä ilmoitetaan mm. oikeudellinen muoto, jota koskeva tieto on vuoteen 2013 saakka peräisin yritysrekisteristä mutta vuodesta 2013 alkaen verohallinnosta. Olemme rajanneet tarkastelun ulkopuolelle yrityksiksi rekisteröidyt luonnolliset henkilöt ja muut irrelevanteilta tuntuvat tilastoyksiköt. Käyttämäämme aineistoon on sisällytetty yritykset, jotka ovat oikeudelliselta muodoltaan avoimia yhtiöitä,

kommandiittiyhtiöitä, osakeyhtiöitä, osuuskuntia tai (vuodesta 2013 alkaen) ulkomaisen yhteisön sivuliikkeitä Suomessa. Tilastointikäytännössä vuonna 2013 tehdyistä uudistuksista johtuen tarkastelemissamme suureissa vuonna 2013 havaitut muutokset eivät välttämättä kaikilta osin vastaa niiden todellisia muutoksia.

2.2 Määritelmiä

Yrityksiä pieniin, keskisuuriin ja suuriin yrityksiin jaotellessamme olemme pitäytyneet Tilastokeskuksen käyttämiin määritelmiin pk-yrityksen määritelmän sisältämää riippumattomuusehtoa lukuun ottamatta. Ehdon mukaan mikään yritys ei omista tarkastellun yrityksen pääomasta tai äänivaltaisista osakkeista 25 prosenttia tai enemmän.

Tutkimuksessamme käytetyn määritelmän mukaan yritys on pieni, jos sen palveluksessa on vähemmän kuin 50 työntekijää ja lisäksi pätee, että joko vuosiliikevaihto tai taseen loppusumma on enintään 10 miljoonaa euroa. Keskisuuria yrityksiä ovat taas ne muut kuin pienet yritykset, joiden palveluksessa on vähemmän kuin 250 työntekijää ja joille pätee, että joko vuosiliikevaihto on enintään 50 miljoonaa euroa tai taseen loppusumma on enintään 43 miljoonaa euroa.

Yrityksen aikakehitystä tarkasteltaessa käyttämäämme yrityskoon määritelmään liittyy ”regressioksi keskiarvoa kohti” nimitetty metodologinen ongelma. Ongelma liittyy tapauksiin, joissa osa yrityksistä vaihtaa kokoluokkaa (esim. muuttuu pk-yrityksistä suuriksi yrityksiksi) tarkastellulla ajanjaksolla. Jos yrityksen kokoluokkana käytetään sen kokoa tarkastellun ajanjakson alussa, pk-yritysten kasvu näyttää vahvemmalta kuin jos kokoluokitus perustuu kokoon ajanjakson lopussa, koska edellisessä tapauksessa pk-yrityksinä aloittaneet ja suuriksi kasvaneet yritykset tulkitaan pieniksi mutta jälkimmäisissä suuriksi yrityksiksi. Ongelma esiintyi mm. Birch’n kuuluisissa tutkimuksissa (ks. esim. Birch, 1981), joissa pyrittiin osoittamaan pk-yritysten luovan suuria yrityksiä enemmän uusia työpaikkoja Yhdysvalloissa ja jota on sittemmin kritisoitu voimakkaasti (ks. esim. Davis et al., 1996).

Fornaro ja Luomaranta (2016, 2017), jotka tarkastelevat yrityskoon ja yritysten välisen riippuvuuksien vaikutuksia yritysten henkilöstön määrän muutoksiin Suomessa, esittävät ongelmaan kaksi ratkaisua. Kummassakin tapauksessa yrityskokoluokitus

perustuu kokoaikavastaavina ilmaistuun henkilöstömäärään. Toisessa menetelmässä kokoluokituksen perustana käytetään yrityksen keskimääräistä henkilöstömäärää yrityksen olemassaolon aikana. Toisessa menetelmässä – ns. *dynaamisessa kokoluokituksessa* – kahta peräkkäistä periodia vertailtaessa yrityksen koon määrää ko. periodien keskimääräinen koko (Fornaro – Luomaranta, 2016, s. 5).

Tässä tutkimuksessa olemme halunneet pitäytyä Tilastokeskuksen pienten ja keski-suurten yritysten määritelmiin, joihin sisältyvät myös liikevaihtoa ja taseen loppusummaa koskevat ehdot. Siksi dynaaminen kokoluokitus ei sellaisenaan ratkaise regressioksi keskiarvoa kohti nimitettyä ongelmaa. Lisäksi yrityksen luokittelu ”keskimääräisen statuksen mukaan” ei onnistu silloin, kun tarkasteluna on koon sijasta konserniin kuuluminen ja kun yritys muuttaa statustaan (esimerkiksi lakkaa olemasta itsenäinen ja muuttuu konsernin osaksi).

Erikokoisten yritysten henkilöstön määrän ja työn tuottavuuden kehitystä yritystasolla tarkastellessamme olemme poikenneet em. dynaamisesta kokoluokituksesta sikäli, että olemme antaneet yrityksen luokan määräytyä statuksesta vertailtavista periodeista jälkimmäisellä. Arvioimme, että regressio keskiarvoa kohti jää tällaisessa menettelyssä melko vähäiseksi.

Yritysten välisiä riippuvuuksia tarkastellessamme jäsenämme kunkin kokoluokan yritykset riippumattomiin yrityksiin ja konserniyrityksiin. Tietomme yritysten välisistä riippuvuuksista perustuvat Tilastokeskuksen konsernit (YA223) -tutkimusaineistoon, ja ko. aineiston yritykset on luokiteltu tässä raportissa konserniyrityksiksi.³ Aineistossa konserniin kuuluminen ei edellytä sitä, että konsernin emoyrityksellä olisi yritykseen määräysvalta, koska siinä konserniyrityksiä ovat emoyritysten, tytäryritysten ja väliemoyritysten lisäksi myös yhteisyritykset, osakkuusyritykset ja intressiyritykset. Konsernilla on määräysvalta tytäryrityksiinsä, koska määritelmän mukaan yritys on tytäryritys kun konsernilla on sen äänivallasta enemmän kuin 50 %, mutta osakkuusyrityksen tapauksessa konsernin osuus äänivallasta on 20–50 %. Intressiyritykset ovat konsernirekisteriin sisällytettyjä yrityksiä, joihin toisella institutionaalisella yksiköllä on suoraan tai välillisesti 10–20 prosentin äänivaltaosuus.

³ Todettakoon, että Tilastokeskuksen konsernit (YA223) -aineistoa voidaan pitää tarkastelujaksollamme hyvin kattavana mutta se ei kuitenkaan kata kaikkia konserneja. Tästä syystä tässä jako konserneihin ja itsenäisiin yrityksiin on tulkittava suuntaa-antavaksi eikä täsmälliseksi kuvaukseksi.

Olemme käyttäneet yrityksen tuottaman arvonlisän vastineena Tilastokeskuksen tilinpäätösaineistosta löytyvää *jalostusarvoa*, ja olemme muuttaneet sen kiinteähintaiseksi siten, että perusvuotena on vuosi 2008.⁴ Henkilöstöllä tai työllisillä tarkoitetaan tässä tilinpäätöspaneeliaineiston sisältämää yritysrekisterin henkilökuntatietoa, joka kuvaa *kokoaikavastaavaa* henkilöstöä. Toisin sanoen yritysrekisterin henkilöstötiedossa osa-aikaiset työpaikat on korvattu niitä työtunneiltaan vastaavalla määrällä kokoaikaisia työpaikkoja. Tässä väliraportissa tarkoitamme henkilöstömääriä käsitellessämme aina Tilastokeskuksen ilmoittamaa kokoaikavastaavan henkilöstön määrää (*henkilötyövuosien määrää*). Työn tuottavuutta olemme mitanneet jalostusarvon ja henkilöstön suhteella.

Jaamme yritykset neljään päätoimialaan, teollisuuteen (luokka C Tilastokeskuksen luokituksessa), rakentamiseen (luokka F), kauppaan (luokka G) ja (muihin) palveluihin (luokat I-U). Aineistoomme sisällytetyistä toimialoista tämän jäsennyksen ulkopuolelle jää lähinnä kaivostoiminnan ja louhinnan sekä vesi- ja jätehuoltoalan toimialojen yrityksiä.

Tilastokeskuksen kynnysarvosääntö rajoittaa mikroaineistoihin perustuvien laskelmien käyttöä ja julkistamista silloin, kun tilaston soluun sisältyvien tilastoyksikköjen lukumäärä on liian pieni (käyttämässämme mikroaineistoissa kolme tai vähemmän). Tutkimuksessamme sääntö on ongelmallinen rakennusalan suurten, itsenäisten yritysten kohdalla, koska niitä on tarkastelujaksollamme ollut olemassa vain muutama. Olemme rajanneet ko. luokan yritykset toimialakohtaisten tarkastelujen ulkopuolelle.

Tutkimuksessamme kunkin yrityksen toimialana on käytetty sille Tilastokeskuksen tilinpäätöspaneeliaineistossa ilmoitettua toimialaa. Konsernin toimialan on taas katsottu määräytyvän sen yritysten toimialoista. Konsernin toiminta voi siis jakaantua useammalle eri toimialalle, mutta kullakin yrityksellä on seuraavassa vain yksi toimiala.

Konsernit on jaetaan seuraavassa *kansainvälisiin* ja *kansallisiin*. Jako perustuu konserniaineistossa esitettyyn Eurostatin määrittelemään konsernilajitietoon, ja

4 Käypähintaisista kiinteähintaisiin arvoihin siirryttäessä tarvittava deflaattori on laskettu Tilastokeskuksen tilastosta "Tulot ja tuotanto sektoreittain ja toimialoittain, vuosittain, 1975–2018" erikseen kullekin käsittelemellemme neljälle päätoimialalle sekä kaikkien yritysten joukolle. Käytettävissämme ei kuitenkaan ole ollut erillisiä deflaattoreita pienille, keskisuurille tai suurille yrityksille. On mahdollista, että hinnat ovat kehittyneet näissä ryhmissä eri lailla, mutta tämän mahdollinen vaikutus kokonaiskuvaan on oletettavasti pieni.

kansallisilla konserneilla tarkoitetaan täysin kotimaisia konserneja (*all resident group*). Muut konsernit, eli kotimaisessa tai ulkomaisessa kontrollissa olevat monikansalliset konsernit, tulkitaan kansainvälisiksi.

2.3 Tutkimusaineiston yrityksistä

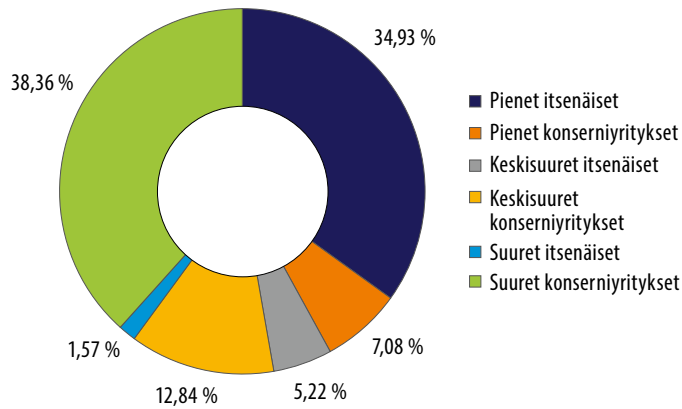
Taulukko 2.1 esittää aineistomme yritysten lukumäärää koon ja riippuvuusstatuksen (konserniin kuulumisen tai itsenäisyyden) mukaan luokiteltuina. Taulukosta käy ilmi, että suuria itsenäisiä yrityksiä on Suomessa vain vähän, tarkastelujaksolla keskimäärin vain 46. Suurten konserniyritystenkin lukumäärä on varsin pieni: niitä on ollut aineistossamme tarkastelujaksolla keskimäärin vain 710.

	pienet itsenäiset	keskisuuret itsenäiset	suuret itsenäiset	pienet konserni- yritykset	keskisuuret konserni- yritykset	suuret konserni- yritykset
2008	132 442	850	46	8 533	1 700	728
2009	134 121	775	45	8 753	1 663	674
2010	133 844	803	47	8 734	1 653	701
2011	134 376	850	52	9 737	1 782	709
2012	135 298	827	50	10 116	1 860	720
2013	149 222	909	44	12 686	1 913	710
2014	140 280	838	49	9 958	1 923	700
2015	140 843	877	39	10 359	2 001	712
2016	141 970	913	44	10 435	2 077	738
Keskimäärin	138 044	849	46	9 923	1 841	710

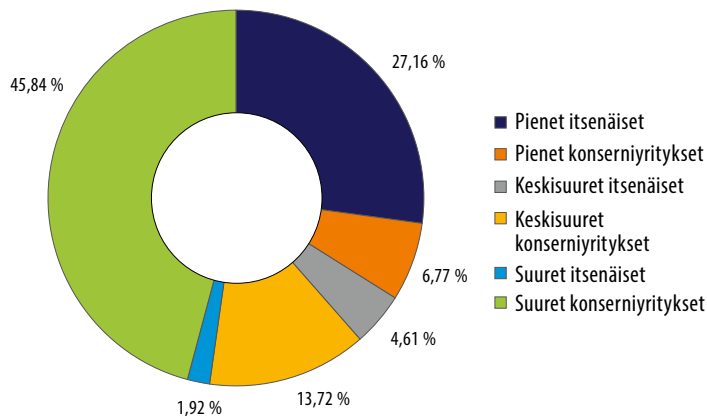
Taulukko 2.1. Tarkasteltujen yritysten lukumäärä

Aineistoomme kuuluvien yritysten yhteenlaskettu henkilötyövuosissa ilmaistu henkilöstömäärä oli vuosina 2008–2016 keskimäärin noin 1,2 miljoonaa. Tilastoinnissa käytettyjen määritelmien ja menetelmien osalta aineistomme vastaa Tilastokeskuksen yritysten rakenne- ja tilinpäätöstilastoa, jossa on julkistettu Suomen yritysten yhteenlaskettu henkilötyövuosimäärä vuosilta 2017 ja 2018. Se on suuruusluokaltaan 1,5 miljoonaa. Aineistomme yrityksissä on siis tehty karkeasti arvioiden neljä viidesosaa kaikkien yritysten henkilötyövuosista. Aineistomme yritysten keskimääräinen yhteenlaskettu jalostusarvo oli vuosina 2008–2016 noin 78 miljardia euroa.

Kuviot 2.1 ja 2.2 havainnollistavat (kokoaikavastaaviksi muunnetun) henkilöstön ja jalostusarvon jakautumista eri kokoisten yritysten kesken. Sekä henkilöstöä että jalostusarvoa tarkasteltaessa suurimman osuuden omaavan yritysryhmän muodostavat suuret konserniyritykset ja toiseksi suurimman pienet itsenäiset yritykset. Suurten konserniyritysten osuus jalostusarvosta on kuitenkin oleellisesti suurempi kuin niiden osuus henkilöstöstä, mutta pienten itsenäisten yritysten kohdalla tilanne on päinvastainen. Taulukon 2.1 tavoin kuviot 2.1 ja 2.2 havainnollistavat myös sitä, että suurten itsenäisten yritysten merkitys Suomen kansantaloudelle on suhteellisen pieni.

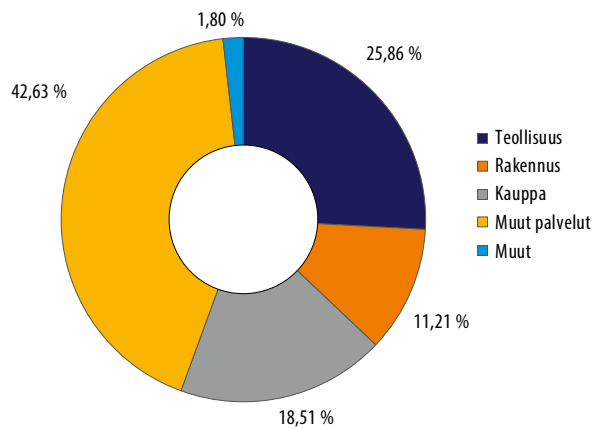

Kuvio 2.1. Erityyppisten yritysten keskimääräinen osuus henkilötövuosista 2008–2016.

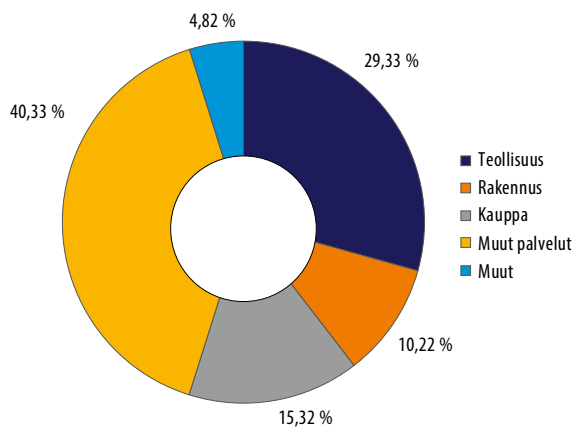

Kuvio 2.2. Erityyppisten yritysten keskimääräinen osuus jalostusarvosta 2008–2016.

Kuviot 2.3 ja 2.4 havainnollistavat henkilöstön ja jalostusarvon jakaumaa aineistossamme. Kuviosta havaitaan, että tarkastelemamme neljä päätoimialaa – teollisuus, rakennusala, kauppa ja (muut) palvelut – kattavat hyvin suuren osan sekä aineistomme yritysten jalostusarvosta että niiden henkilöstöstä. Kuvioista havaitaan, että teollisuusyritysten osuus henkilöstöstä on pienempi kuin vastaavat osuudet jalostusarvosta, mikä kertoo keskimääräistä suuremmasta työn tuottavuudesta teollisuudessa. Muilla päätoimialoilla tilanne on päinvastainen.

Kuvio 2.3. Eri toimialojen keskimääräinen osuus henkilötyövuosista 2008–2016.

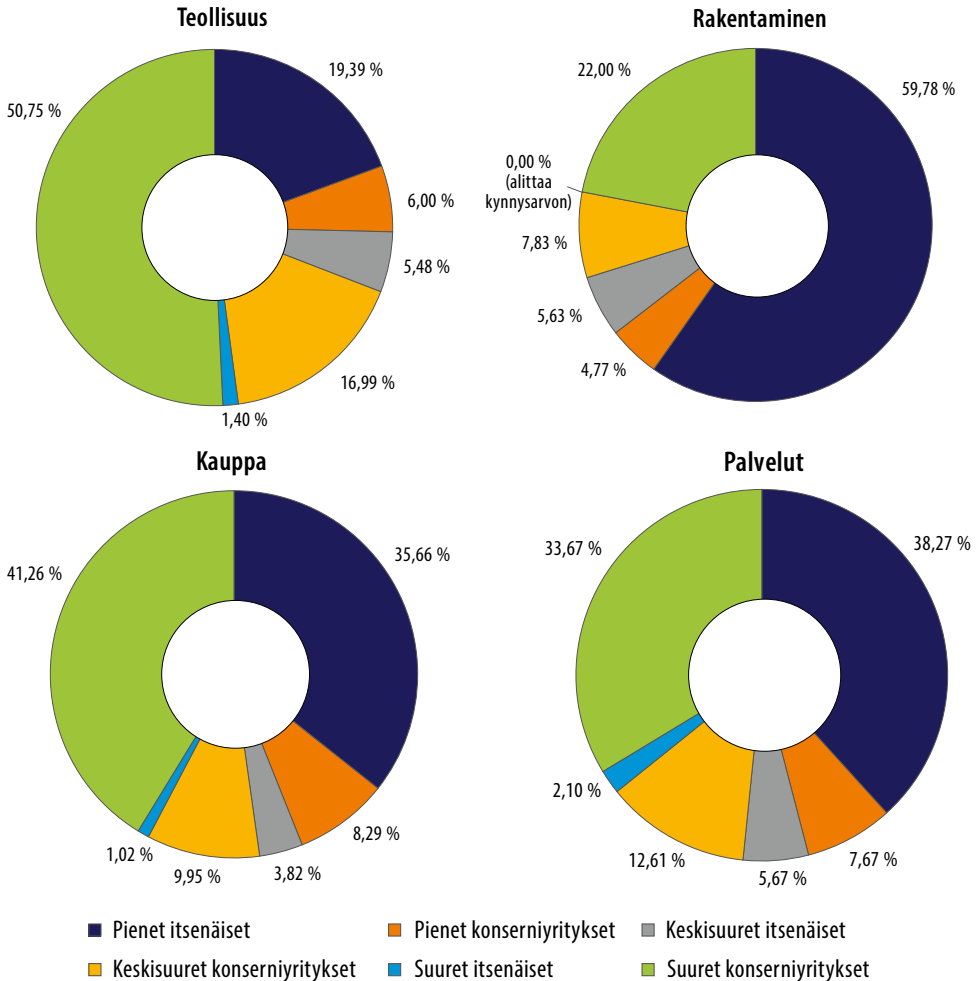

Kuvio 2.4. Eri toimialojen keskimääräinen osuus jalostusarvosta 2008–2016.

Kuviot 2.5 ja 2.6 kuvaavat henkilöstön ja jalostusarvon jakautumista eri yritysryhmien kesken kullakin toimialalla. Edellisten kuvioiden tapaan ne esittävät keskimääräisiä osuuksia tarkastelujaksolla 2008–2016. Kuvioista 2.5 havaitaan, että teollisuudessa suuret konserniyritykset työllistävät yli puolet (keskimäärin 51 %) toimialan yhteenlasketusta henkilöstöstä. Teollisuudessa konserniyritysten yhteenlaskettu keskimääräinen henkilöstöosuus on 74 %, ja pienten itsenäisten yritysten keskimääräinen henkilöstöosuus on 19 %.

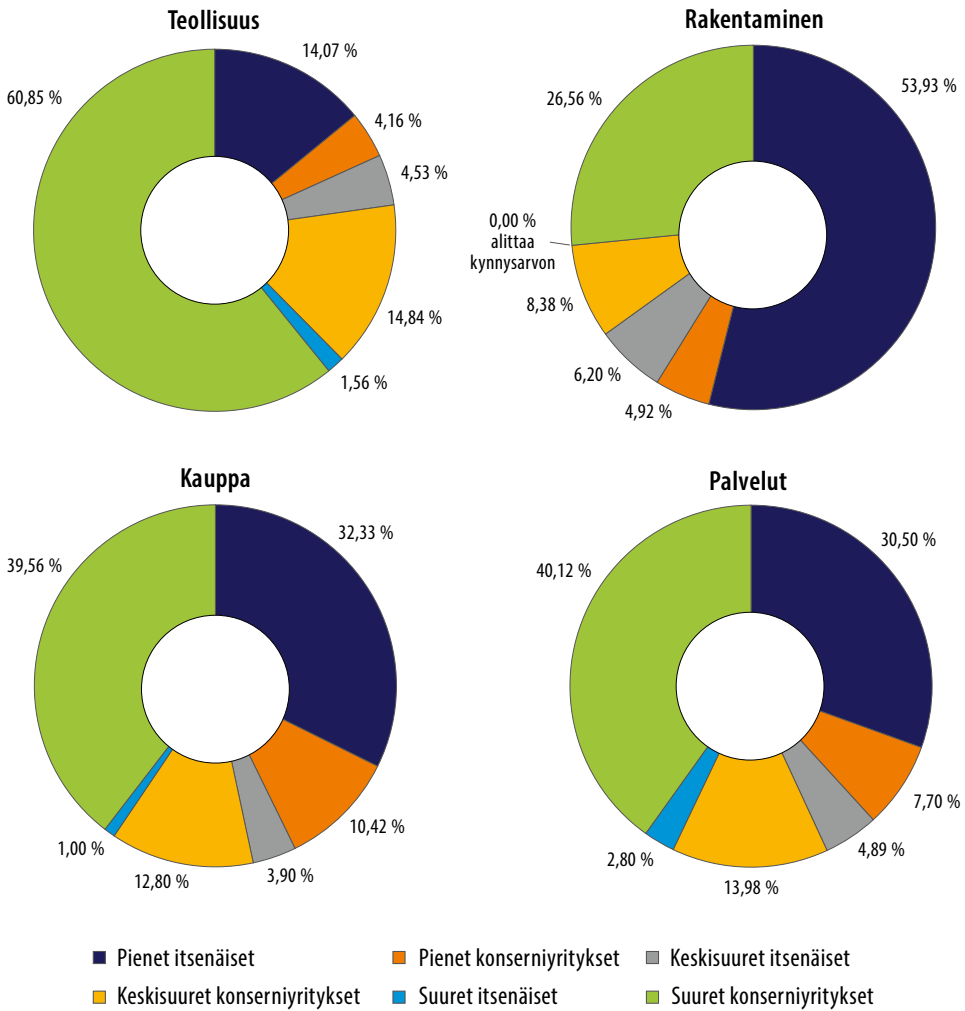
Pienten itsenäisten yritysten henkilöstöosuus on suurin (60 %) ja konserniin kuuluvien pienin (35 %) rakentamisessa. Rakennusalaan koskevissa tuloksissa on kuitenkin jouduttu jättämään suurten itsenäisten yritysten luokka tarkastelun ulkopuolelle, koska luokkaan kuuluu vain muutama yritys ja sitä koskevien laskelmien julkistaminen olisi ristiriidassa Tilastokeskuksen kynnysarvosäännön kanssa. Rakennusalan suurten itsenäisten yritysten huomioiminen ei oleellisesti muuttaisi kuvioita 2.5 ja 2.6.

ERIKOKOISTEN YRITYSTEN ROOLI TALOUDESSA
JA KASVUN AIKAANSAAMISESSA

Kuvio 2.5. Yritysluokkien osuudet yhteenlasketusta henkilötövuosimäärästä kullakin toimialalla (keskiarvo vuosina 2006–2018)

Kuvioita 2.5 ja vastaavia jalostusarvolle laskettuja kuvioita 2.6 vertailemalla havaitaan, että teollisuudessa, rakennus- ja palveluissa työn tuottavuus on keskimääräistä korkeampaa suurissa konserniyrityksissä, koska niissä suurten konserniyritysten jalostusarvo-osuus on vastaavia henkilöstöosuusia suurempi. Hivenen yllättäen kaupan alalla tilanne on päinvastainen: suurten konserniyritysten osuus henkilöstöstä on suurempi kuin osuus jalostusarvosta, mikä kertoo suurten konserniyritysten keskimääräistä pienemmästä työn tuottavuudesta. Kullakin neljästä päätoimialasta pienten itsenäisten yritysten henkilöstöosuus on niiden jalostusarvo-osuutta suurempi, mikä on osoitus työn alhaisemmasta tuottavuudesta pienissä itsenäisissä yrityksissä.

Kuvio 2.6. Yritysluokkien osuudet yhteenlasketusta jalostusarvosta kullakin toimialalla (keskiarvo vuosina 2006–2018)

3 Konzernirakenteet ja erikokoisten yritysten rooli taloudessa

3.1 Yritystaso, kansallinen konsernitaso ja kansainvälinen konsernitaso

Kuviot 2.1 ja 2.2 kertovat konserniin kuuluvien yritysten vahvasta roolista sekä työllistäjinä että arvonlisäyksen tuottajina. Ne eivät kuitenkaan vielä vastaa kysymykseen, miten paljon konsernirakenteiden huomioiminen muuttaa kuvaamme erikokoisten yritysten roolista Suomen taloudessa. Kuviosta 2.1 havaitsemme esimerkiksi, että (kun henkilöstöä mitataan henkilötyövuosina) noin kuudesosa pienten yritysten henkilöstöstä työskentelee konserniin kuuluvissa pienissä yrityksissä, mutta tästä emme voi vielä päätellä, että konsernirakenteita huomioimaton esitys liioittelisi pienyritysten työllistävää vaikutusta kuudesosalla: onhan mahdollista, että osa pienistä yrityksistä kuuluu konserneihin, jotka myös kokonaisuutena tarkasteltuina ovat pieniä. Tällaisten konsernien tarkastelu yritykseen rinnastettavina kokonaisuuksina ei muuttaisi kuvaamme pienten yritysten henkilöstömäärästä.

Tässä osiossa tarkastellaan pienten ja keskisuurten yritysten tuottamaa arvonlisää ja niiden työllistävää vaikutusta konsernirakenteet huomioon ottaen. Keskeisenä ideana on, että konserni tulkitaan yhdeksi suureksi yritykseksi, vaikka se koostuu juridisesti useata "itsenäisestä" oikeushenkilöstä (osakeyhtiöstä). Tällöin siis konsernirakenteet huomioidaan siten, että konsernin kaikkien yritysten henkilöstö ja arvonlisäys lasketaan osaksi konsernin henkilöstöä ja arvonlisäystä. Konserneihin kuulumattomiin yrityksiin muutos ei vaikuta.

Näin syntyneet "uudet konserniyritykset" luokitellaan pieniksi, keskisuuriksi ja suuriksi yrityksiksi samoilla kriteereillä kuin itsenäiset yritykset. Tällöin yritykset jotka

aiemmin näyttivät aineistossa pieniltä tai keskisuurilta, voivatkin olla osia suuresta ”yrityksestä” (jollaiseksi konserni kokonaisuutena tulkitaan). Konsernirakenteen huomioiminen tällä tavoin lisää arvonlisäyksen ja henkilöstön osuutta suurissa yrityksissä ja vähentää niitä pienissä.

Menettelymme vastaa tapaa, jolla Aliyrkkö ym. (2017) erottelevat toisistaan konsernitason ja yritystason. Seuraavassa sovellamme konsernitason ja yritystason erottelua aiempaa systemaattisemmin, ja käsittelemme eksplisiittisesti tarkasteluun liittyvää, tietojen puutteellisuudesta johtuvaa ongelmaa.

Tilastokeskuksen konserniaineisto sisältää tietoa Suomeen rekisteröityneiden yritysten välisistä konsernisuhteista. Aineistosta käy myös ilmi, ovatko konsernit Eurostatin määrittelemässä mielessä täysin kotimaisia (*all resident group*) vai monikansallisia. Lisäksi aineistosta käy ilmi, ovatko monikansalliset konsernit kotimaisessa vai ulkomaisessa kontrollissa. Konserniaineisto ja tilinpäätöspaneeliaineisto eivät kuitenkaan mahdollista yritysten identifikaatiota nimen tai Y-tunnuksen perusteella, eikä aineistojen perusteella ole mahdollista selvittää, millaista toimintaa monikansallisilla konserneilla on ulkomailla.

Monilla Suomessa sijaitsevan osansa perusteella arvioiden pk-yrityksen kokoisilla konserneilla saattaa olla varsinaisena emoyhtiönään kansainvälinen suuryritys, joka on rekisteröitynyt muualle kuin Suomeen. Toisaalta Suomessa pk-yrityksen kokoisten konsernien joukossa on oletettavasti myös kokonaisuutenakin tarkasteltuina pk-yrityksen kokoisia konserneja. Siksi kansainvälisten konsernien koon tarkka huomio on käytännössä mahdotonta.

Pohjoismaisen ministerineuvoston raportissa (Nordic Council of Ministers 2016, s. 79) on käytetty luokittelua, jossa kaikki monikansalliset konsernit on luokiteltu suuriksi yrityksiksi riippumatta siitä, minkä kokoisten yritysten luokkaan niiden Suomessa sijaitseva osa erikseen tarkasteltuna kuuluisi. Seuraavassa nimitämme tällaista luokitusta *kansainvälisen konsernitason* luokitukseksi. Luokitus vastaa ajateltua tilannetta, jossa kaikkien monikansallisten, Suomessa pk-yritysten kokoisten konsernien ulkomailla sijaitseva osa olisi riittävän suuri tekemään niistä yhtenä yrityksenä tarkasteltuina suuria yrityksiä.

Toinen vaihtoehto on tarkastella monikansallisen konsernin Suomessa sijaitsevaa osaa ja luokitella konserni pieneksi, keskisuureksi tai suureksi Suomessa sijaitsevan

osan perusteella. Seuraavassa nimitämme tällaista luokitusta *kansallisen konsernitason* luokituksiksi. Tällainen luokitus vastaa ajateltua tilannetta, jossa kaikkien monikansallisten, Suomessa sijaitsevalta osaltaan pienen tai keski-suuren yrityksen kokoisten konsernien ulkomailla sijaitseva osa olisi niin pieni, ettei se riittäisi muuttamaan konsernin Suomea koskevaan dataan perustuvaa kokoluokitusta.

3.2 Henkilöstö ja arvonlisä yritys- ja konsernitason

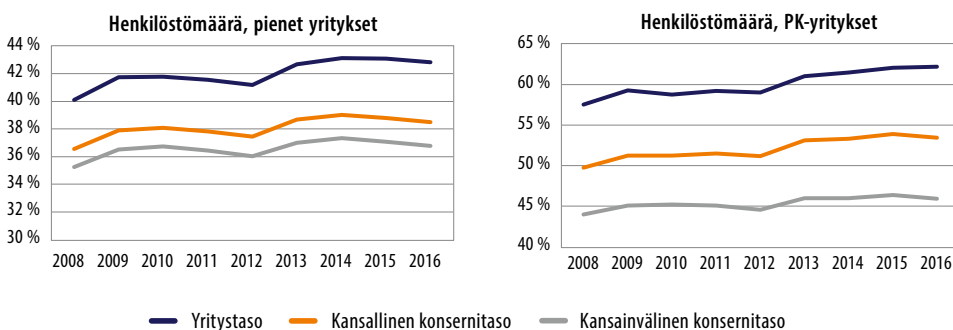
Kuvioissa 3.1 (a)–(b) ja 3.2 (a)–(b) tarkastellaan eri kokoisten yritysten henkilöstön ja arvonlisäyksen (tai täsmällisemmin henkilötyövuosimäärän sekä arvonlisäyksen estimaattina käyttämämme jalostusarvon) kehitystä yritystasolla, kansallisella konsernitason ja kansainvälisellä konsernitason. Kuviot 3.1(a) ja 3.2(a) kuvaavat pienten yritysten osuutta henkilöstöstä ja arvonlisäyksestä, ja vastaavasti kuviot 3.1(b) ja 3.2(b) esittävät pk-yritysten vastaavia yhteenlaskettuja osuuksia. Emme esitä suurten yritysten osuuksista vastaavia kuvaajia, mutta ne ilmenevät kuvioista 3.1(b) ja 3.2(b), koska kunkin tarkastelutason kohdalla pk-yritysten ja suurten yritysten yhteenlaskettujen osuuksien summan on oltava 100 %.

Kuvioista 3.1(a) ja 3.2(a) käy ilmi, että kun konsernirakennetta ei huomioida, aineistossamme pienet yritykset työllistävät vuosina 2008–2016 (henkilötyövuosissa mitaten) keskimäärin noin 42 % kaikista työllisistä ja tuottavat noin 34 % jalostusarvosta. Vaikka osuuksissa esiintyy pientä vaihtelua, voidaan todeta, että ne ovat pysyneet varsin saman suuruusina yli tarkasteluajanjakson, 2008–2016. On kuitenkin merkillepantavaa, että vuoden 2013 jälkeen pienten yritysten työllistämä osuus on ollut hieman aiempaa suurempi.⁵

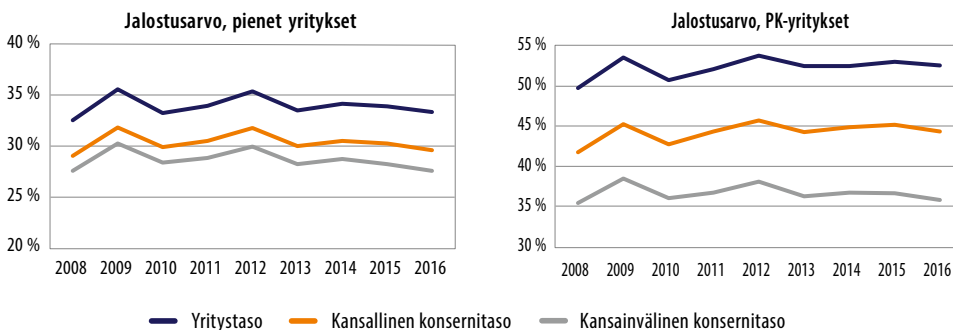
Siirryttäessä yritystason luokittelusta kansallisen konsernitason luokitukseen huomataan, että pienet yritykset työllistävät enää 38 % työllisistä. Kansainvälistä konsernitason tarkasteltaessa vastaava osuus on enää 37 %. Vastaavasti arvonlisästä pienet yritykset tuottavat enää keskimäärin noin 30 % (kansallinen konsernitaso) tai 29 % (kansainvälinen konsernitaso). Konsernirakenteen huomioiminen tässä esitetyllä tavalla siis laskee pienten yritysten merkitystä taloudelle 4–5 prosenttiyksikköä

⁵ Kuten aineiston kuvauksessa osiossa 2.1 todetaan, vuonna 2013 tilastointikäytäntö uudistui. On mahdollista, että tilastointikäytännön uudistus selittää ainakin osin vuosien 2012–2013 välistä muutosta.

sekä tarkasteltaessa (henkilötyövuosilla mitattua) työvoimaa että (jalostusarvolla mitattua) arvonlisää. Sekä arvonlisän että työllisten määrän kohdalla kansallisen ja kansainvälisen konsernitason välinen ero on vain noin 1 prosenttiyksikkö, mikä kertoo kansainvälisten mutta Suomessa pienten konsernien vähäisestä merkityksestä työllistäjinä ja arvonlisän tuottajina Suomessa.

Kuvio 3.1 (a) ja (b). Henkilöstömäärä

Kuvio 3.2 (a) ja (b). Jalostusarvo

Kuvio 3.1 (b) ja 3.2 (b) esittävät vastaavia pk-yritysten yhteenlaskettuja osuuksia. Jos konsernirakennetta ei huomioida, pk-yritykset työllistävät keskimäärin noin 60 % työllisistä, ja arvonlisäyksestä ne tuottavat noin 52 %. Jälleen voidaan todeta, että vaikka osuuksissa esiintyy pientä vaihtelua, ne ovat pysyneet varsin saman suuruusina yli tarkasteluajanjakson, 2008–2016. Merkillepantavaa on sekin, että vuoden 2013 jälkeen pk-yritysten osuus (kokoaikaisvastaavalla henkilöstöllä mitattuna) työllisten määrästä on ollut hieman aiempaa suurempi.

Siirryttäessä yritystason luokittelusta kansallisen konsernitason luokitukseen huomataan, että pk-yritykset työllistävät keskimäärin enää 52 % työllisistä. Kansainvälistä konsernitason tarkasteltaessa vastaava keskimääräinen osuus on enää vain noin 45 %. Arvonlisästä pk-yritykset tuottavat keskimäärin enää noin 44 % (kansallinen konsernitaso) tai 37 % (kansainvälinen konsernitaso). Laskettaessa pienet ja keski-suuret yritykset samaan luokkaan on konsernirakenteen huomioon ottaen aiempaa suurempi vaikutus henkilöstö- ja arvonlisäysoosuksiin. Kun konsernirakenteet otetaan huomioon, pk-yritykset työllistävät siis noin 8–15 prosenttiyksikköä pienemmän osuuden työllisistä ja tuottavat noin 8–15 prosenttiyksikköä pienemmän osuuden arvonlisästä.

Pk-yrityksiä tarkasteltaessa kansallisen ja kansainvälisen konsernitason ero on siis kummassakin kuviossa noin 7 prosenttiyksikköä ja siis paljon enemmän kuin vastaava ero (1 prosenttiyksikkö) pieniä yrityksiä koskeneessa tarkastelussa. Tämä kertoo kansainvälisten, Suomessa sijaitsevalta osaltaan keskisuurten yritysten kokoisten konsernien odottamattoman suuresta merkityksestä Suomen taloudelle.

3.3 Erikokoisten yritysten henkilöstö ja arvonlisäys toimialoittain

Seuraavassa tarkastellaan toimialakohtaisia eroja henkilöstössä, arvonlisäessä ja tuotavuudessa konsernirakenne huomioon ottaen. Toimialakohtaiset vertailut on tässä tehty päätoimialoittain, joita käyttämämme luokituksen mukaan ovat teollisuus, rakennusala, kaupan ala sekä (muut) palvelualat. Aineistomme ei sisällä kaikkia palvelualojen alatoimialoja edellä todetuista syistä (vrt. osio 2.1).

Kullekin toimialalle on tehty sama kolmijakoinen tarkastelu kuin kaikille yrityksille edellisessä kappaleessa 5.⁶ Toimialakohtaisia tarkasteluja vaikeuttaa se, että konsernit saattavat sisältää useiden eri toimialojen yrityksiä. Yksi vaihtoehto olisi määritellä koko konsernille yksi päätoimiala ja käyttää ensisijaisena toimialatietona

⁶ Nämä päätoimialat muodostavat valtaosan kaikista aineiston yrityksistä. Kuten kuviot 2.3 ja 2.4 havainnollistavat, aineistossa on myös neljään päätoimialaan kuulumattomia yrityksiä. Näin ollen päätoimialat eivät yhteen laskettuna muodosta kaikkia käytetyn aineiston yrityksiä.

emoyrityksen toimialaluokituksen mukaista toimialaa.⁷ Tällöin yritykset, jotka luokitellaan tietylle toimialalle yritystason tarkastelussa, eivät välttämättä olisi samoja, joista toimialan yhteenlaskettu henkilöstö ja jalostusarvo lasketaan konsernitasolla.

Toinen – ja seuraavassa sovellettu – tapa huomioida konsernirakenne toimialoitteisessa tarkastelussa on seuraava. Kuten ennenkin, jokaista konsernia tarkastellaan ensin yhtenä yksikkönä ja tämä yksikkö luokitellaan kokonsa mukaan pieneksi, keskisuureksi tai suureksi. Samaan tapaan kuin edellä, kokoluokitus tehdään erikseen kansallisella konsernitasolla (jolla kansainvälisten konsernien kokoluokitus perustuu niiden Suomessa sijaitsevan osan kokoon) ja kansainvälisellä konsernitasolla (jolla kaikki kansainväliset konsernit luokitellaan suuriksi). Saatu kokoluokittelutieto (pieni, keskisuuri tai suuri) annetaan jokaiselle konsernin yritykselle. Seuraavassa vaiheessa yritykset luokitellaan toimialoille *oman* toimialansa mukaan. Näin tietyn toimialan yritysjoukko pysyy muuttumattomana yritystasolta konsernitasolle siirryttäessä, mutta yritykset jaotellaan uudelleen kokoluokkiin sen mukaan, minkä kokoiseen konserniin ne kuuluvat.

Seuraavassa yritystasoa ja kahta konsernitasoa on tarkasteltu em. kokoluokitusta ja toimialaluokitusta hyödyntäen. Taulukossa 3.1 on esitetty vuosien 2008–2016 keskimääräiset yritys- tai konsernikoon mukaiset henkilöstön osuudet päätoimialoittein eri luokituksissa, ja taulukko 3.2 sisältää vastaavat osuudet jalostusarvolla mitatun arvonlisäykselle.

Taulukoiden osuudet ovat analogisia kuvioiden 3.1 (a)–(b) ja 3.2 (a)–(b) osuuksien kanssa, mutta ne ovat toimialakohtaisia ja keskimääräisiä tarkastellulla aikavälillä 2008–2016. Taulukossa on myös esitetty osuudet koko taloudelle. Nämä vastaavat kuvioiden 3.1 (a)–(b) ja 3.2 (a)–(b) esittämien osuuksien keskiarvoja.

Taulukoista käy ilmi, että konsernirakenteita huomioimattomassa yritystason tarkastelussa teollisuudessa pienet yritykset työllistävät varsin pienen osan työllisistä (25 %) ja muodostavat vielä pienemmän osan alan arvonlisäyksestä (18 %).

7 Valtaosalle konserniin kuuluvista yrityksistä löytyy tieto emoyhtiön toimialasta. On kuitenkin sellaisia yrityksiä, joille tätä tietoa ei löydy, joten jos yritysten toimialoina käytettäisiin vastaavien konsernien toimialoja, konsernien toimialoina voitaisiin joutua käyttämään esimerkiksi väliemion toimialaluokitusta tai suurimman tytäryrityksen luokitusta. Lisäksi voi olla konserneja, joissa emoyhtiön toimiala ei välttämättä vastaa toimialaa, jossa konserni suurimmalta osaltaan toimii.

Vastaavasti rakennusalla pienet yritykset työllistävät suurimman osan henkilöstöstä, 64 %, ja tuottavat yli puolet (58 %) arvonlisäyksestä. Pienet palveluyritykset (46 %) ja pienet kaupan alan yritykset (44 %) työllistävät jotakuinkin samansuuruisen osuuden henkilöstöstä kuin pienet yritykset keskimäärin taloudessa (42 %). Pienet kaupan alan yritykset tuottavat toimialansa arvonlisäyksestä 43 % ja pienet palvelualan yritykset 38 %.

Toimiala	Yritystaso (1)	Konsernitaso (2)	Kansainvälinen konsernitaso (3)	Ero (1)–(2)	Ero (1)–(3)
Pienet yritykset					
Teollisuus	25 %	22 %	21 %	3 %	4 %
Rakentaminen	64 %	61 %	61 %	3 %	3 %
Kauppa	44 %	40 %	37 %	4 %	7 %
Palvelut	46 %	41 %	40 %	5 %	6 %
Yhteensä	42 %	38 %	37 %	4 %	5 %
Pk-yritykset					
Teollisuus	48 %	40 %	30 %	8 %	18 %
Rakentaminen	77 %	73 %	70 %	4 %	7 %
Kauppa	58 %	52 %	43 %	6 %	15 %
Palvelut	64 %	55 %	50 %	9 %	14 %
Yhteensä	60 %	52 %	45 %	8 %	15 %
Suuret yritykset					
Teollisuus	52 %	60 %	70 %	-8 %	-18 %
Rakentaminen	23 %	27 %	30 %	-4 %	-7 %
Kauppa	42 %	48 %	57 %	-6 %	-15 %
Palvelut	36 %	45 %	50 %	-9 %	-14 %
Yhteensä	40 %	48 %	55 %	-8 %	-15 %

Taulukko 3.1. Henkilöstöosuudet toimialoittain henkilötyövuosissa (osuus keskimäärin 2008–2016)

Kun konsernirakenne huomioidaan, pienten teollisuusyritysten osuus alan työllistä ja arvonlisäyksestä supistuu entisestään. Konsernitason luokituksia käytettäessä arvonlisäyksestä muodostuu enää vain 15–16 % pienissä yrityksissä. Pienten rakennusyritysten osuus säilyy huomattavina (55 %), vaikka konsernirakenne otetaan huomioon. Myös palveluissa pienten yritysten merkitys pysyy kohtuullisena. Kansainvälisen konserniluokituksen tapauksessa pienten kaupan alan yritysten henkilöstöosuus tippuu eniten, 7 prosenttiyksikköä, samoin kuin arvonlisäyksen osuus, 9 prosenttiyksikköä. Molemmat osuudet säilyvät kuitenkin kolmasosaa suurempina.

Pk-yrityksiä tarkasteltaessa huomataan, että teollisuudessa näiden yritysten merkitys on oleellisesti suurempi kuin pelkkien pienten. Kun konsernirakenne otetaan huomioon, osuudet pienenevät kuitenkin merkittävästi, 8–18 prosenttiyksikköä henkilöstömäärän kohdalla ja 7–15 prosenttiyksikköä arvonlisäyksen kohdalla. Huomionarvoista on, että konsernirakenteet huomioidenkin rakennuslalla pk-yritykset työllistävät 70 % työllisistä ja muodostavat 65 % arvonlisäyksestä. Pk-yritykset muodostavat myös merkittävän osuuden yrityksistä palvelualalla, mutta kun konsernirakenne otetaan huomioon, osuus tällä alalla supistuu selvästi. Kaupan alalla konserneihin perustuva kokoluokitus tiputtaa pk-yritysten merkitystä vielä enemmän niin henkilöstön (kansainvälisellä konsernitasolla 15 prosenttiyksikköä) kuin arvonlisäyksenkin (19 prosenttiyksikköä) osalta.

Kaiken kaikkiaan siis pk-yritykset muodostavat suhteellisen pienen osuuden (alle puolet) teollisuuden henkilöstöstä ja arvonlisäyksestä, ja niiden osuudet pienenevät, kun konsernirakenne otetaan huomioon. Toimialalla suuret itsenäiset yritykset ja yritykset jotka ovat osa suurta konsernia, työllistävät siis huomattavan osan työllisistä ja muodostavat vielä tätäkin suuremman osan arvonlisäyksestä. Tästä poiketen rakennuslalla pk-yritykset muodostavat valtaosan arvonlisäyksestä ja työllistävät suurimman osan työllisistä, vaikka konsernirakenteet huomioitaisiinkin. Kaikkiaan rakennusalan yritysten kokojakaumaan konsernirakenteiden huomioiminen vaikuttaa vähiten. Kaupan alalla kansainväliset konsernisuhteet näyttäisivät tiputtavan pk-yritysten merkitystä huomattavasti. Alalla pk-yritysten merkitys jää kuitenkin konsernirakenteet huomioidenkin huomattavan suureksi. Myös palvelualoilla konsernirakenteiden huomioiminen yrityskokoa määritettäessä vähentää merkittävästi pk-yritysten merkitystä.

ERIKOKOISTEN YRITYSTEN ROOLI TALOUDESSA
JA KASVUN AIKAANSAAMISESSA

Toimiala	Yritystaso (1)	Konsernitaso (2)	Kansainvälinen konsernitaso (3)	Ero (1)–(2)	Ero (1)–(3)
Pienet yritykset					
Teollisuus	18 %	16 %	15 %	2 %	3 %
Rakentaminen	58 %	55 %	55 %	3 %	3 %
Kauppa	43 %	39 %	34 %	4 %	9 %
Palvelut	38 %	33 %	32 %	5 %	6 %
Yhteensä	34 %	30 %	29 %	4 %	5 %
Pk-yritykset					
Teollisuus	38 %	31 %	23 %	7 %	15 %
Rakentaminen	73 %	68 %	65 %	5 %	8 %
Kauppa	59 %	54 %	40 %	5 %	19 %
Palvelut	57 %	47 %	41 %	10 %	16 %
Yhteensä	52 %	44 %	37 %	8 %	15 %
Suuret yritykset					
Teollisuus	62 %	69 %	77 %	-7 %	-15 %
Rakentaminen	27 %	32 %	35 %	-5 %	-8 %
Kauppa	41 %	46 %	60 %	-5 %	-19 %
Palvelut	43 %	53 %	59 %	-10 %	-16 %
Yhteensä	48 %	56 %	63 %	-8 %	-15 %

Taulukko 3.2. Jalostusarvo-osuudet toimialoittain (osuus keskimäärin 2008–2016)

4 Henkilöstökehitys, yrityskoko ja konsernirakenteet

4.1 Taustaa

Suurin osa Suomea koskevasta, erikokoisten yritysten työllistävää ja työpaikkoja hävittävää roolia koskevasta tutkimuksesta on tehty erottelematta toisistaan konserniin kuuluvia ja riippumattomia yrityksiä (ks. esim. Hohti, 2000 ja Anyadike-Danes ym. 2015). Fornaro ja Luomaranta (2016, 2017) ovat kuitenkin erottelleet riippuvuussuhteiltaan erilaiset yritykset erikokoisten Suomessa toimivien yritysten työllisyysvaikutuksia analysoidessaan.⁸

Lisäksi Fornaro ja Luomaranta (2016, 2017) tarkastelevat myös *yrityksen iän* roolia yritysten työllistävää vaikutusta selittävänä tekijänä. Iän tarkastelua motivoi se, että aiemmassa kirjallisuudessa on esitetty *yrityksen iän* riittävän selittämään yrityskoon ja yritykseen syntyvien työpaikkojen välisen yhteyden (Haltiwanger ym., 2013). Haltiwangerin ym. (2013) mukaan yrityskoon ja yrityksen työllisyysvaikutuksen välillä havaittu yhteys – se, että pieniin yrityksiin syntyy suuria yrityksiä enemmän työpaikkoja – häviää, jos vertailun kohteena ovat *saman ikäiset* erikokoiset yritykset.

Tässä raportissa ei tarkastella yrityksen iän roolia yritysten kasvun selittäjänä. Toimimme kuitenkin, että alla osiossa 4.5 tarkasteltu konserniin syntyvien ja liittyvien yritysten välinen erottelu on oleellinen myös yritysten iän roolin tarkastelulle, koska konsernin osaksi syntyvien yritysten iän mittarina olisi luontevinta käyttää

⁸ Fornaro – Luomaranta (2016) hyödyntävät kuukausitason mikroaineistoa, ja sekä tarkasteluajankohta (1998–2014) että otokseen sisällytettyjen yritysten valinnan kriteerit ovat osin erilaisia kuin tässä tutkimuksessa. Siksi tulokset eivät ole kaikilta osin vertailukelpoisia tässä raportissa esiteltujen tulosten kanssa.

konsernin emoyrityksen ikää, mutta siihen liittyvien yritysten ikää olisi syytä mitata niiden omalla iällä.

Fornaron ja Luomarannan (2016, s. 10) mukaan itsenäisissä pk-yrityksissä syntyy enemmän työpaikkoja kuin ei-itsenäisissä. Itsenäiset pk-yritykset ovat myös nettomääräisesti luoneet enemmän työpaikkoja kuin ei-itsenäiset. Jos tarkastelu rajataan riittävän vanhoihin yrityksiin, itsenäisissä yrityksissä havaitaan kuitenkin häviävän enemmän työpaikkoja kuin ei-itsenäisissä (emt., s. 4).

Seuraavassa tarkastelemme työpaikkojen syntymistä ja häviämistä erikokoisissa yrityksissä ensin Fornaron ja Luomarannan (2016) tapaan yksittäisten yritysten tasolla (4.2). Tarkastelemme myös säilyvien, syntyvien ja häviävien yritysten pidemmän tähtäimen henkilöstökehitystä (4.3), yritysten siirtymistä ryhmästä toiseen (4.4) ja konsernien orgaanista ja epäorgaanista kasvua (4.5).

4.2 Työllisyyskehitys erikokoisten yritysten sisällä ja eri yritysryhmissä

Seuraavassa tarkastelemme yksittäisten yritysten henkilöstömäärien muutoksia peräkkäisten vuosien välillä. Tällaisessa analyysissä kunkin vuoden säilyneillä yrityksillä tarkoitetaan edellisestä vuodesta säilyneitä yrityksiä.⁹ Yritysten *sisällä tapahtuvalla henkilöstömuutoksella* tarkoitetaan henkilöstömuutosta, joka aiheutuu edellisestä vuodesta säilyneiden yritysten koon muutoksesta. Yritysten *sisällä tapahtuvan* henkilöstömuutoksen ohella yritysten henkilöstömäärä muuttuu myös uusien yritysten syntymisen ja vanhojen yritysten häviämisen kautta. Tämä voidaan tulkita *luovasta tuhosta* aiheutuvaksi henkilöstömuutokseksi. Lisäksi kunkin yritysryhmän henkilöstö muuttuu myös siksi, että yrityksiä siirtyy ryhmästä toiseen.

Seuraavassa jäsenämme yritykset toisaalta pk-yrityksiin ja suuriin yrityksiin, ja toisaalta itsenäisiin yrityksiin ja konserniyrityksiin, jolloin yritysluokkia on yhteensä neljä. Ryhmää tarkasteluvuosien välillä vaihtavat yritykset vaikeuttavat

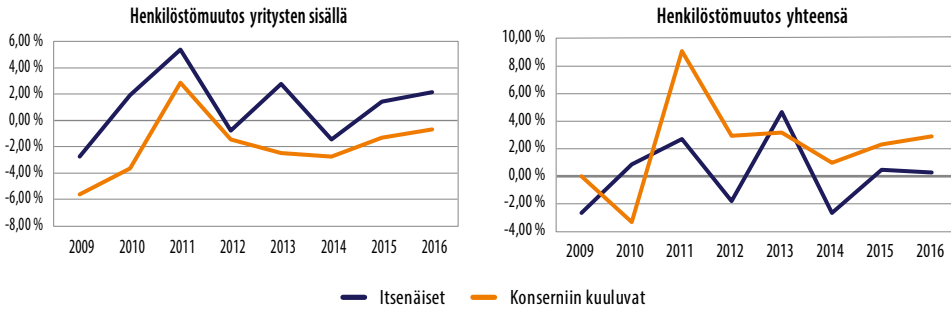
9 Tässä säilyvällä yrityksellä tarkoitetaan siis eri asiaa kuin esimerkiksi kuviossa 4.2, jossa "säilyvät yritykset" ovat koko tarkastelujakson 2008–2016 olemassa olleita yrityksiä.

henkilöstömuutoksen yritysryhmittäistä analyysia. Kuten edellä todettiin (vrt. osio 2.2), Fornaro ja Luomaranta (2016, 2017) käyttävät yritysten kokoa määritellessään kriteerinä yrityksen kahden *peräkkäisen periodin henkilöstömäärän keskiarvoa*.¹⁰ Tällainen (Fornaron ja Luomarannan dynaamiseksi luokituksesi nimittämä) luokitus on meidän kannaltamme ongelmallinen, koska päähuomiomme kohteena on yritysten konserniin kuuluminen, eikä yrityksen konserniin kuulumiselle voi henkilöstömäärän tapaan laskea keskimääräistä arvoa. (Jos yritys on esimerkiksi jonakin vuonna itsenäinen mutta seuraavana konsernin osa, emme voi vuosien välisiä eroja tarkastellessamme asennoitua yritykseen ”puoliksi konserniin kuuluvana” yrityksenä.)

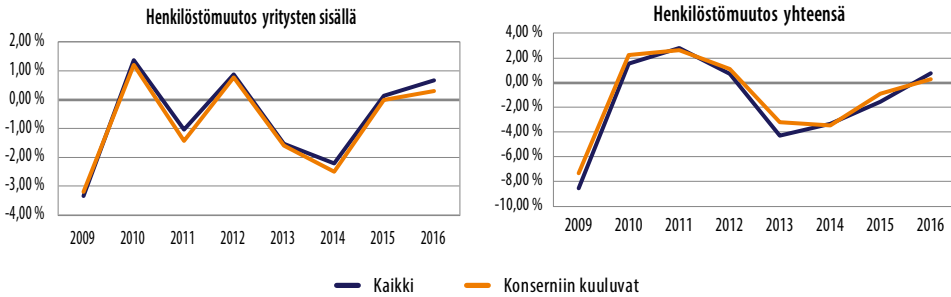
Olemme poikenneet Fornaron ja Luomarannan ”dynaamisesta luokituksesta” sikäli, että olemme antaneet yrityksen henkilöstöä kahtena peräkkäisenä vuonna vertaillessamme yrityksen luokan määräytyä sen koosta ja riippuvuusstatuksesta *jälkimmäisenä* tarkasteluvuotena. Menettelyyn liittyy ”regressioksi keskikohtaa kohti” nimetty ongelma (vrt. esim. Davis et al., 1996). Jos yritys kasvaa suureksi vuosittaisia henkilötyötunteja kasvattamalla ja on yhtenä vuonna pk-yritys mutta seuraavana vuonna suuri yritys, ko. vuosista jälkimmäisenä sen kasvu näkyy *suurten yritysten* henkilöstön kasvuna. Jos taas yritys on yhtenä vuonna suuri yritys mutta seuraavana vuonna henkilöstön supistumisen johdosta pk-yritys, ko. vuosista jälkimmäisenä sen henkilöstömuutos näkyy *pk-yritysten* henkilöstön pienenemisenä. Siksi määritelmämme tuottaa suurten yritysten henkilöstömäärän kasvulle jonkin verran liian suuren ja pk-yritysten henkilöstömäärän kasvulle jonkin verran liian pienen arvon. Arvioimme määritelmästäämme aiheutuvan virheen olevan kuitenkin pieni.

Kuvioissa 4.1 verrataan itsenäisten yritysten ja konserniin kuuluvien yritysten henkilöstömuutoksia sekä pk-yritysten että suurten yritysten luokassa. Kuviot (a) ja (c) kuvaavat *yritysten sisällä* tapahtuvaa henkilöstömuutosta. Niiden esittämät henkilöstömäärän prosentuaaliset muutokset ovat muutoksia *samojen yritysten* edellisvuoden henkilöstömäärään verrattuna. Kuviot (b) ja (d) taas kuvaavat prosentuaalisia muutoksia *kunkin yritysluokan* yhteenlasketussa henkilöstömäärässä.

10 Kuten osiossa 2.2 todettiin, Fornaro ja Luomaranta (2015) esittävät kaksi luokitusmenetelmää, dynaamisen luokituksen ja keskikokoluokituksen. Dynaamisessa luokituksessa yrityksen kokoluokituksen määrää sen henkilöstömäärien keskiarvo kahtena peräkkäisenä periodina. Keskikokoluokituksessa kunkin yrityksen kokoluokka säilyy samana ja määräytyy sen henkilöstömäärän keskiarvosta koko tarkastelujaksolla.

Kuviot 4.1 (a) ja (b). PK-yritykset

Kuviot 4.1 (c) ja (d). Suuret yritykset

Kuviosta 4.1 (a) havaitaan, että itsenäisten pk-yritysten sisällä tapahtunut henkilöstömuutos on ollut positiivista melkein koko tarkastelujakson ajan. Samasta kuviosta nähdään myös, että yritysten sisällä tapahtuva prosentuaalinen henkilöstökasvu on ollut koko tarkastelujakson ajan vahvempaa itsenäisten kuin konserniin kuuluvien pk-yritysten luokassa.

Kuvio 4.1(b) rinnastaa toisiinsa aggregaattitason henkilöstömuutoksen itsenäisten pk-yritysten ja konserniin kuuluvien pk-yritysten luokassa. Kuviosta nähdään, että henkilöstön prosentuaalinen kasvu (kun tarkastelua ei rajoiteta edellisvuodesta säilyneisiin yrityksiin) on ollut vahvempaa konserniin kuuluvien pk-yritysten luokassa. Kuvioista (a) ja (b) voidaan päätellä, että luova tuho (eli uusien yritysten synty ja vanhojen häviäminen) sekä yritysten siirtyminen luokasta toiseen ovat yhteensä kasvattaneet konserniin kuuluvien pk-yritysten työllisyydellä mitattua merkitystä Suomen kansantaloudessa.¹¹

¹¹ Kuten seuraavan osion kuvio 4.2 havainnollistaa, konserneihin kuuluvien pk-yritysten henkilöstö on silti vielä tarkastelujakson loppuun, vuonna 2016, ollut pieni itsenäisten pk-yritysten henkilöstöön verrattuna.

Vastaavia suurten yritysten ryhmässä tehtyjä tarkasteluja vaikeuttaa itsenäisten suurten yritysten pieni lukumäärämäärä: kuten taulukosta 2.1 nähdään, niiden lukumäärä on vaihdellut 39 ja 52 välillä. Pienen lukumäärän johdosta yksittäisissä yrityksissä tapahtuvat muutokset vaikuttavat suurten yritysten ryhmän henkilöstömääriin niin voimakkaasti, ettei niiden lähempi tarkastelu vaikuta mielekkäältä: esimerkiksi vuonna 2016 suurten itsenäisten yritysten sisäinen henkilöstömäärän kasvu oli yli 15 %, ja vuonna 2013 suurten itsenäisten yritysten yhteenlaskettu henkilöstömäärä väheni edellisvuoteen verrattuna yli 30 %. Siksi kuvioissa 4.1 (c) ja (d) konserneihin kuuluvien suurten yritysten henkilöstömuutokset rinnastetaan *kaikkien* suurten yritysten eikä itsenäisten suurten yritysten henkilöstömäärän muutoksiin.

Kuvioista 4.1 (a) ja (c) havaitaan, että yritysten sisäinen henkilöstömäärän kasvu on ollut paljon vahvempaa (pk-yritysten suuren enemmistön muodostavien) itsenäisten pk-yritysten kuin suurten yritysten joukossa. Näin ollen tutkimuksemme tukee aiemmassa kirjallisuudessa tavanomaista johtopäätöstä, jonka mukaan uudet työpaikat syntyvät ensisijaisesti pk-yrityksiin. Lisäksi kuvioista voidaan päätellä, että itsenäisissä yrityksissä (koosta riippumatta) yritysten sisäinen henkilöstömäärän kasvu on ollut vahvempaa kuin konserniin kuuluvissa yrityksissä.

Konserniyritysten vähäisemmälle sisäiselle työllisyyskasvulle voidaan esittää useita eri selityksiä. Esimerkiksi on luontevaa ajatella, että tehokkaassa konsernin sisäisessä työjaossa kullakin yrityksellä on tuotantoprosessissa oma erikoistunut roolinsa, johon pitäytyminen rajoittaa kasvua (vrt. Fornaro – Luomaranta, 2016, s. 22). Toisaalta voitaisiin myös ajatella, että konserniin kuulumisen hyödyttää yritystä ja edistää sen kasvun mahdollisuuksia esimerkiksi siksi, että sillä on käytössään koko konsernin henkinen pääoma ja osaaminen. Yksi tulkinta havainnollemme on, että em. konserniyritysten ja itsenäisten yritysten henkilöstökasvua erottavien tekijöiden nettovaikutuksessa itsenäisten yritysten henkilöstökasvua vahvistavat tekijät painavat konserniyritysten henkilöstökasvua vahvistavia tekijöitä enemmän.

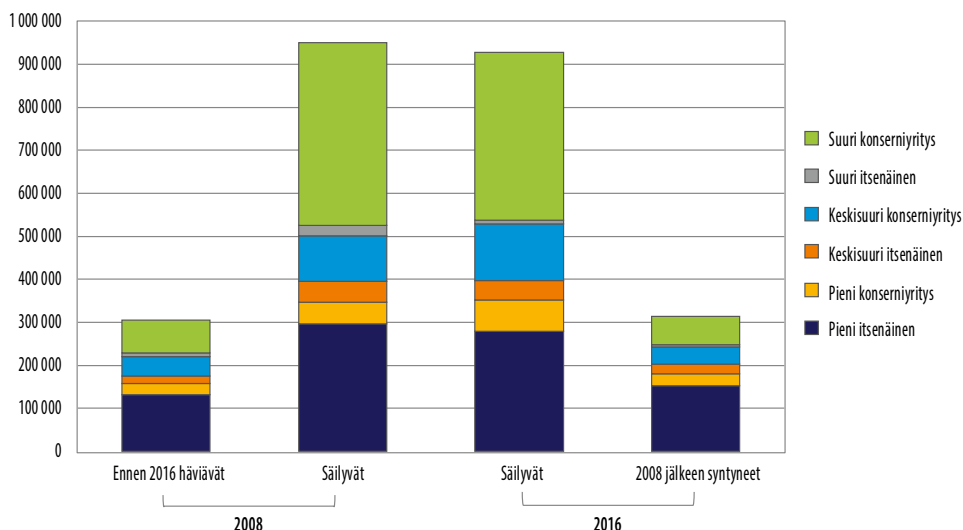
4.3 Henkilöstön vaihtuvuus aggregaattitasolla

Kuviot 4.1 erottelevat toisistaan yritysten sisäisen henkilöstökehityksen ja yritysluokkien muun henkilöstökehityksen. Kuviot eivät kuitenkaan auta meitä muodostamaan kuvaa muun kuin sisäisen henkilöstökehityksen osatekijöiden suuruudesta.

Toisin sanoen kuviot 4.1 eivät erottele uusien yritysten synnyn tai vanhojen häviämisen ja yritysten luokasta toiseen siirtymisten roolia yritysryhmien henkilöstökehitykseen vaikuttavina tekijöinä. Tässä ja seuraavassa osiossa muodostamme karkean kuvan luovan tuhon ja luokasta toiseen siirtymisten merkityksestä vertailemalla vuosina 2008 ja vuosina 2016 toimineita yrityksiä. Mittaamme yritysjoukkojen ”koko” niiden yhteenlasketulla henkilöstöllä.

Kuvio 4.2 rinnastaa toisiinsa vuonna 2008 ja vuonna 2016 toimineet yritykset ja näyttää, kuinka suuri osa henkilöstöstä työskentelee vuosien 2008 ja 2016 välillä häviävässä tai syntyvässä yrityksessä. Pylväiden korkeudet kuvaavat eri yritysryhmien kokaikaisvastaavia henkilöstömääriä. Kuvion 4.2 kaksi vasemmanpuoleista pylvästä kuvaa vuoden 2008 tilannetta ja kaksi oikeanpuoleista vuoden 2016 tilannetta.

Kumpanakin vuonna kuviossa erotellaan toisistaan ne yritykset jotka ovat olemassa koko tarkastelujakson 2008–2016 ja muut yritykset. (Toisin kuin edellä yritysten sisäistä henkilöstökasvua tarkasteltaessa, kuviossa 4.2 ”säilyvillä” yrityksillä tarkoitetaan siis *koko tarkastelujakson 2008–2016 säilyviä* yrityksiä.) Kahdesta vasemmanpuoleisesta pylvästä ensimmäinen vastaa niitä työpaikkoja, jotka ovat ennen vuotta 2016 hävinneissä yrityksissä ja jälkimmäinen vuoteen 2016 saakka säilyneissä yrityksissä olleita työpaikkoja. Samaan tapaan kahdesta oikeanpuoleisesta pylvästä ensimmäinen vastaa vuodesta 2008 säilyneitä yrityksiä ja toinen yrityksiä, jotka ovat syntyneet vasta vuoden 2008 jälkeen.

Kuvio 4.2. Uusien, hävinneiden ja säilyneiden yritysten henkilöstö vuosina 2008–2016 koon ja konsernirakenteen mukaan

Kuvio 4.2 osoittaa, että vuonna 2008 olemassa olleista mutta ennen vuotta 2016 hävinneissä yrityksissä sijainneista työpaikoista huomattavan suuri osa (43 %) oli pienten itsenäisten yritysten tarjoamia. Osuus on huomattavasti suurempi kuin vastaava osuus ennen vuotta 2016 hävinneiden suurten konserniyritysten luokassa (25 %). Samaan tapaan vuoden 2016 pylväitä vertailemalla todetaan, että vuonna 2016 olemassa olleista ja vuoden 2008 jälkeen syntyneissä yrityksissä sijainneissa sijainneista työpaikoista melkein puolet (49 %) oli pienten, itsenäisten yritysten tarjoamia työpaikkoja ja että suurten konserniyritysten kohdalla vastaava osuus on paljon pienempi (21 %).

Koko tarkastelujakson 2008–2016 säilyneiden yritysten tarjoamia työpaikkoja tarkasteltaessa suurten konserniyritysten osuus on paljon suurempi (45 % vuonna 2008 ja 42 % vuonna 2016) kuin pienten itsenäisten yritysten osuus (31 % vuonna 2008 ja 30 % vuonna 2016). Siksi myös kuvio 4.2 tukee tavanomaista näkemystä, jonka mukaan pienissä yrityksissä syntyy mutta niissä myös häviää työpaikkoja enemmän kuin suurissa yrityksissä.¹² Kahden keskimmäisen, koko tarkastelujakson 2008–2016 säilyviä yrityksiä vastaavan pylvään vertailu osoittaa myös, että ko. yritysjoukon tarjoamien työpaikkojen kokonaismäärä on pienentynyt tarkastelujaksolla ja että

¹² Vrt. Haltiwanger (2013) ja osio 4.1 edellä.

muutos perustuu ensisijaisesti säilyvien suurten konserniyritysten tarjoamien työpaikkojen määrään pienenemiseen.

On tietenkin huomattava, että kuvion 4.2 henkilöstömuutokset johtuvat osin myös yritysten siirtymistä luokasta toiseen: jos esimerkiksi vuonna 2008 pieni yritys säilyy vuoteen 2016 saakka mutta muuttuu keskisuureksi yritykseksi, näkyy se kuviossa 4.1 keskisuuren yritysten henkilöstön kasvuna ja pienten yritysten henkilöstön vähenemisenä.

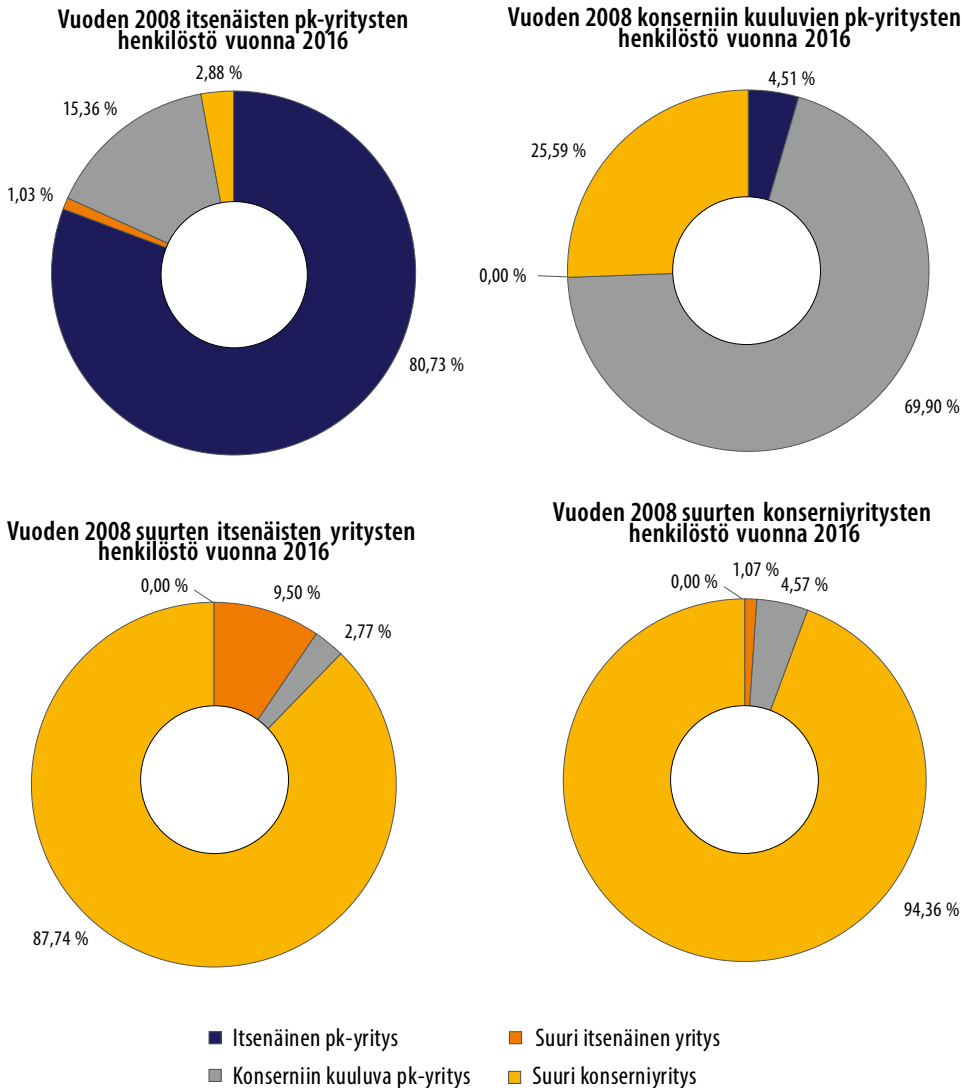
4.4 Siirtymät yritysluokkien välillä

Seuraavassa vertailemme vielä koko tarkastelujakson 2008–2016 säilyvien yritysten kokoa ja riippuvuusstatuksia vuosina 2008 ja 2016 muodostaaksemme paremman kuvan yritysryhmien välisten siirtymien merkityksestä.

Kuviot 4.3 havainnollistavat yritysten siirtymiä luokasta toiseen. Niissä rajoitutaan tarkastelemaan koko tarkastelujakson vuodesta 2008 vuoteen 2016 saakka säilyneitä yrityksiä, ja luokitellaan ne vuotta 2008 vastaavan tilansa mukaan. Kukin ympyräkaavio vastaa samaan luokkaan vuonna 2008 kuuluneita yrityksiä, ja kaavion sektoreiden koot kertovat, mihin luokkaan sen esittämät yritykset ovat vuonna 2016 päätyneet. Yritysjoukon koon mittana toimii jälleen sen yhteenlaskettu henkilöstömäärä.

Kuvioita vertailtaessa on syytä pitää mielessä, että ne esittävät osuuksia henkilöstöryhmissä, jotka eroavat suuresti kooltaan. Vuodesta 2008 vuoteen 2016 saakka säilyneiden yritysten henkilöstöstä noin 42 % työskenteli vuonna 2016 kuvion 4.3(a) esittämissä yrityksissä, eli yrityksissä jotka olivat itsenäisiä pk-yrityksiä vuonna 2008. Vastaavat luvut kuviolle 4.3 (b), (c) ja (d) ovat 20 %, 2 % ja 36 %.¹³

¹³ Lukumääräisesti vuodesta 2008 vuoteen 2016 saakka toimineiden, vuonna 2008 itsenäisiksi pk-yrityksiksi luokiteltujen yritysten henkilöstö oli aineistossamme vuonna 2016 noin 390 000. Vastaavat luvut vuonna 2008 konserniin kuuluviksi pk-yrityksiksi, itsenäisiksi suuriksi yrityksiksi ja konserniin kuuluviksi suuriksi yrityksiksi luokitelluille yrityksille ovat 180 000, 20 000 ja 330 000.

Kuviot 4.3 (a), (b), (c) ja (d). Yritysten henkilöstö vuonna 2016

Kuviosta 4.3 (a) käy ilmi, että (vuoden 2016 henkilöstöllä mitaten) vuoteen 2016 säilyneistä vuoden 2008 itsenäisistä pk-yrityksistä suurin osa, 81 %, on itsenäisiä pk-yrityksiä vielä vuonna 2016. Ko. yrityksistä noin 15 % on säilynyt pk-yrityksinä, mutta muuttunut konsernin osaksi. Suuriksi yrityksiksi vuoteen 2016 muuttuneita yrityksiä on (henkilöstöllä mitaten) vuoden 2008 itsenäisistä pk-yrityksistä vain noin 4 %.

Kuvio 4.3 (b) esittää vuoden 2016 henkilöstöosuusyrityksissä, jotka olivat vuonna 2008 konserniin kuuluvia pk-yrityksiä. Konserniin kuuluvien pk-yritysten ryhmässä pysyneiden yritysten osuus on noin 70 %. Itsenäisiksi pk-yrityksiksi muuttuneiden yritysten osuus on varsin pieni, alle 5 %. Sitä vastoin suuriksi yrityksiksi muuttuneita yrityksiä on konserniyritysten joukossa prosentuaalisesti enemmän kuin itsenäisten pk-yritysten joukossa, noin 26 %. Niistä kaikki ovat muuttuneet suuriksi konserniyrityksiksi. Kuvion 4.3 tarjoama kvalitatiivinen yrityskasvun kriteeri (pk-yrityksistä suuriksi muuttuneiden osuus, vuoden 2016 henkilöstöä yritysjoukon koon mittana käyttäen) tuottaa siis päinvastaisen tuloksen kuin kuvion 4.1 ”järkevempi”, kvantitatiivinen yrityskasvun kriteeri (henkilöstön vuosittainen kasvuprosentti eri yritysryhmien sisällä).

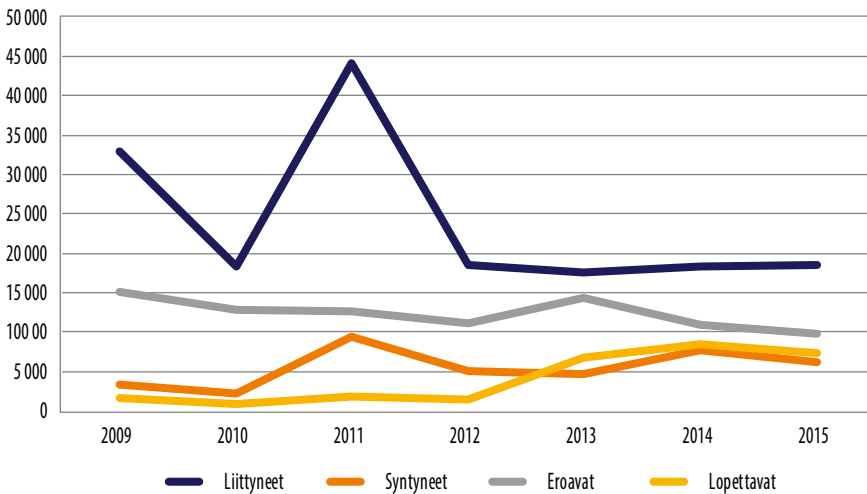
Kuvio 4.3 (c) havainnollistaa myös edellä jo todettua *itsenäisten, suurten* yritysten ryhmän poikkeuksellisuutta. Kuvion esittämiä (eli koko tarkastelujakson säilyviä ja vuonna 2008 suuria ja itsenäisiä) yrityksiä on huomattavan vähän, vain 35 kappaletta. Vuoden 2016 henkilöstöllä mitaten alle 10 % niistä oli itsenäisiä vielä vuonna 2016. Suurin osa (83 %) oli muuttunut suuriksi konserniyrityksiksi ja noin 3 % konserniin kuuluviksi pk-yrityksiksi. Myös tutkimuksemme muissa osioissa havaittua suurten itsenäisten yritysten ryhmän poikkeuksellista käytöstä selittää ryhmän pie-
nuudesta johtuvan satunnaisvaihtelu ja se, että yritysryhmän yritykset ovat tarkastelujaksolla suurelta osin vaihtuneet toisiksi.¹⁴

Kuvio 4.3 (d) osoittaa, että siirtymiä toiseen yritysryhmään on tapahtunut vähiten suurten konserniin kuuluvien yritysten joukossa. Niistä noin 94 % (vuoden 2016 henkilöstöllä mitaten) oli säilynyt suurina konserniin kuuluvina yrityksinä. Noin 5 % oli supistunut pk-yrityksiksi ja noin yksi prosentti muuttunut itsenäisiksi suuriksi yrityksiksi.

14 Aineistossamme vain noin 14 % vuonna 2016 itsenäisten suurten yritysten henkilöstöstä työskenteli yrityksissä, jotka olivat olemassa jo vuonna 2008 ja jotka olivat itsenäisiä suuria yrityksiä jo tuolloin. Vastaavat luvut itsenäisille pk-yrityksille, konserniin kuuluville pk-yrityksille ja suurille konserniin kuuluville yrityksille ovat 63 %, 47 % ja 69 %.

4.5 Konsernien henkilöstökehitys

Kokonaisten konsernien henkilöstökehitystä tarkasteltaessa on tärkeää erottaa konsernien *orgaaninen ja epäorgaaninen kasvu*. Orgaaninen kasvu perustuu konsernin sisäiseen kehitykseen, ja epäorgaaninen kasvu perustuu jo olemassa olevien yritysten konsernin osiksi siirtymiseen ja yritysten konsernista eroamisiin. Ilmeisin konsernien orgaaniseen nettokasvuun vaikuttava tekijä ovat konserniin kuuluvien yksittäisten yritysten sisällä tapahtuvat muutokset. Lisäksi konserniin voidaan perustaa uusia yrityksiä, ja konserniin kuuluvia yrityksiä voidaan lakkauttaa. Myös tällaiset perustamiset ja lakkauttamiset luetaan seuraavassa konsernin orgaanisen nettokasvun osiksi.

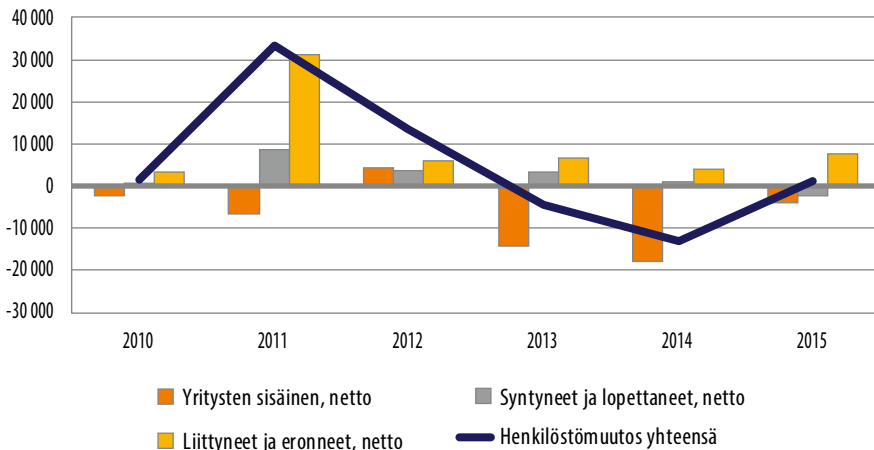
Kuvio 4.4. Konsernin liittyvien ja syntyvien sekä niistä eroavien ja lopettavien yritysten henkilöstömäärä.

Seuraavassa käytämme konsernin koon mittarina henkilöstömäärää. Kuviot 4.4. ja 4.5 esittävät konsernien yhteenlasketun henkilöstön muutoksia. Kuvioissa konserniin *syntyvä* yritys ei ole olemassa itsenäisenä ennen konserniin liittymistään, mutta konserniin *liittyvä* on. Vastaavasti konsernissa *lopettava* yritys ei jatka toimintaansa itsenäisenä konsernista erottuaan, mutta *eroava* jatkaa. Syntymisten, liittymisten, lopettamisten ja eroamisten ohella orgaaniseen kasvuun vaikuttavat henkilöstön määrän muutokset konserniin kuuluvien yritysten sisällä.

Muista raporttimme osista poiketen emme tässä osiossa tulkitse Tilastokeskuksen tutkimusaineistossa *vain yhtenä vuonna* konserniin kuuluviksi merkittyjä yrityksiä konsernin osiksi. Ratkaisu saa esimerkiksi kuvion 4.4 mukaisen konsernien yhteenlasketun henkilöstömuutoksen poikkeamaan jonkin verran muutoksesta, joka voitaisiin laskea kuvioiden 4.1 perustana toimineesta datasta, muttei muuta analyysimme kvalitatiivisia johtopäätöksiä.

Kuvio 4.4 esittää konsernien henkilöstömuutoksia erotellen em. neljä tapaa, joilla konsernin kuuluvien yritysten joukko voi muuttua. Konserniin liittyneitä ja niihin syntyneitä yrityksiä kuvaavat muutokset näkyvät samana vuonna henkilöstön kasvuna. Eroavien ja lopettavien yritysten henkilöstömäärällä tarkoitetaan kuviossa viimeistä vuotta konsernin osina toimivien yritysten henkilöstöä, ja ne näkyvät konsernin henkilöstön supistumisena seuraavana vuonna.

Kuviosta 4.4 havaitaan, että yritysten liittymiset konserneihin ovat syntymisiä, eroamisia ja lopettamisia merkittävämpi konsernien henkilöstöä muuttava tekijä. Konserneista eroavien yritysten henkilöstömuutos on kuitenkin lopettavien konserniyritysten aiheuttamaa henkilöstömuutosta suurempaa.

Kuvio 4.5. Konsernien orgaaninen ja epäorgaaninen henkilöstömuutos.

Kuvio 4.5 erottelee konsernien epäorgaanisen kasvun (eli liittymiset ja eroamiset) sekä orgaanisen kasvun kaksi elementtiä, joita ovat henkilöstömuutokset yritysten sisällä ja konsernien sisältämien yritysten joukon muutokset syntymisten ja

lopettamisten kautta. Kuviossa orgaanisen ja epäorgaanisen kasvun merkitys kokonaisnettokasvun tuottajina vaihtelee voimakkaasti vuodesta toiseen: esimerkiksi vuonna 2011 olemassa olevien yritysten konserneihin liittymiset ovat ylivoimaisesti tärkein konsernien henkilöstömäärää muovaava tekijä, mutta vuosina 2013–14 merkittävin tekijä on konsernien jäseninä säilyvien yritysten henkilöstön supistuminen.

Kuviosta nähdään, että sekä liittymisten ja eroamisten nettovaikutus että syntymisten ja lopettamisten nettovaikutus henkilöstöön on ollut positiivinen. Kuvio havainnollistaa myös sitä, että *säilyvien konserniyritysten* tasolla tehty analyysi jalostusarvon tai henkilöstön kokonaismäärän muutoksesta kertoisi vain vähän konsernien roolista talouskasvun tuottajina.

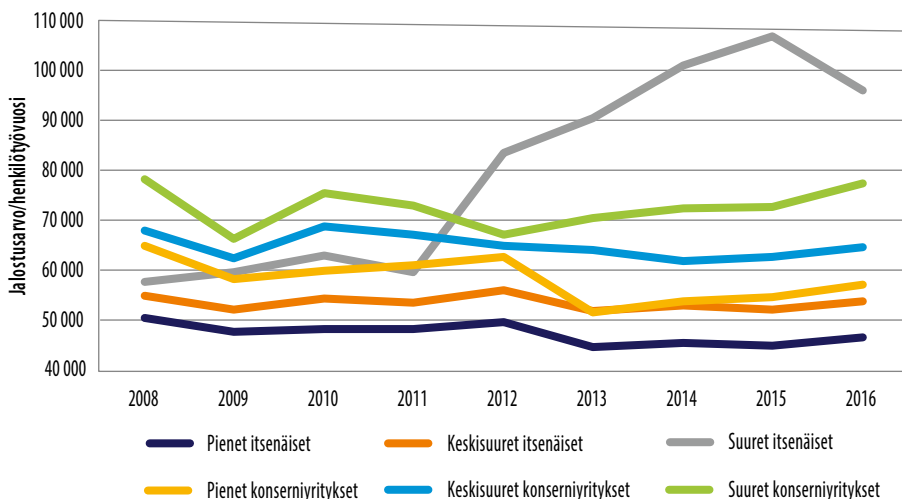
5 Tuottavuuden kasvu, talouskasvu, yrityskoko ja konsernirakenteet

5.1 Tuottavuus eri kokoisissa yrityksissä konsernirakenne huomioiden

Yrityksessä tehdyn työn tuottavuus määrittää yhdessä henkilöstömäärän kanssa sen tuottaman arvonlisän ja sitä kautta yrityksen vaikutuksen talouskasvuun. Seuraavassa päähuomiomme on yritysten tuottavuuskehityksessä, mutta tarkastelemme myös (arvonlisäyksen estimaattina käyttämämme) jalostusarvon kehitystä kooltaan ja riippuvuusstatukseltaan toisistaan poikkeavissa yrityksissä. Jäsennämme sekä jalostusarvomutoksen että tuottavuusmuutoksen yksittäisten säilyvien yritysten sisäisiin muutoksiin sekä yritysten synnystä ja häviämisestä aiheutuviin muutoksiin.

Kuten aiemmissakin tarkasteluissamme, jalostusarvo on muutettu kiinteähintaiseksi, ja perusvuotena on käytetty vuotta 2008.¹⁵ Myös tuottavuusluvut on laskettu kiinteähintaisia jalostusarvoja käyttäen.

¹⁵ Kuten edellä todettiin, sekä koko talouden deflaattorit että toimialoitteiset deflaattorit perustuvat Tilastokeskuksen taulukkoon ”Tulot ja tuotanto sektoreittain ja toimialoittain, vuosittain, 1975–2018”.

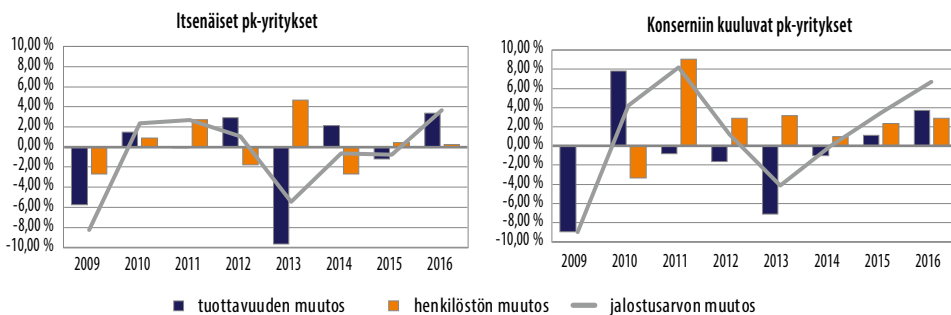
Kuvio 5.1. Tuottavuuskehitys yritysrhyhmittäin.

Kuviot 5.1, 5.2 ja 5.3 esittävät tuottavuuden ja jalostusarvon kehitystä erikokoisten ja riippuvuusstatukseltaan toisistaan poikkeavien yritysten joukossa. Kuviosta 5.1 nähdään, että pienissä itsenäisissä yrityksissä tuottavuus on keskimäärin selvästi alhaisemmalla tasolla kuin niissä pienissä yrityksissä, jotka ovat osa jotain konsernia. Tämä pätee myös keskisuurten yritysten kohdalla: konserniin kuuluvat yritykset myös tässä kokoluokassa ovat keskimäärin tuottavampia kuin itsenäiset yritykset. Kuvio 5.1 havainnollistaa myös edellä jo todettua suurten itsenäisten yritysten ryhmän poikkeuksellista käytöstä. Vuosina 2008–2011 myös suuret konserniin kuuluvat yritykset olivat tuottavuudeltaan parempia kuin suuret itsenäiset yritykset, mutta yllättävästi vuoden 2011 jälkeen suurten itsenäisten yritysten tuottavuus on ollut paljon suurten konserniin kuuluvien yritysten tuottavuutta suurempaa.

Suurin yksittäinen syy tuottavuuden nousuun suurten itsenäisten yritysten ryhmässä vuoden 2011 jälkeen oli se, että vuonna 2012 itsenäisten suurten yritysten jalostusarvo kasvoi erittäin voimakkaasti ilman vastaavaa kasvua työllisten määrässä. Poikkeuksellisen kehityksen selitys löytynee suurten, itsenäisten yritysten piennestä lukumäärästä. Itsenäisiä suuria yrityksiä on aineistossamme tarkastelujaksolla keskimäärin noin 46, mutta suuria konserniin kuuluvia yrityksiä on noin 710, joten itsenäisiä suuria yrityksiä kuvaavien suureiden poikkeuksellinen kehitys lienee populaation pienuudesta johtuvaa satunnaisvaihtelua. Asiaa tarkastellaan tarkemmin toimialoittain osiossa 5.5.

Kuvion 5.1 perusteella näyttäisi siis siltä, että jos yritys on osa konsernia, se on keskimäärin tuottavuudeltaan parempi kuin itsenäinen yritys (poikkeuksena suuret itsenäiset yritykset vuoden 2011 jälkeen). Tarkastelumme pohjalta ei voida määrittää tämän ilmiön taustalla vaikuttavia tekijöitä, mutta taustalla voivat vaikuttaa ainakin seuraavat tekijät. Aloittavat yritykset saattavat useammin olla itsenäisiä; monet palvelualan toimijat ovat itsenäisiä; kuuluminen konserniin saattaa tehdä yrityksistä keskimäärin tuottavampia; ja konsernit ostavat juuri ne yritykset, jotka ovat muita tuottavampia. Osiossa 5.3 asiaa tarkastellaan vielä tarkemmin toimialakohtaisten vertailujen avulla.

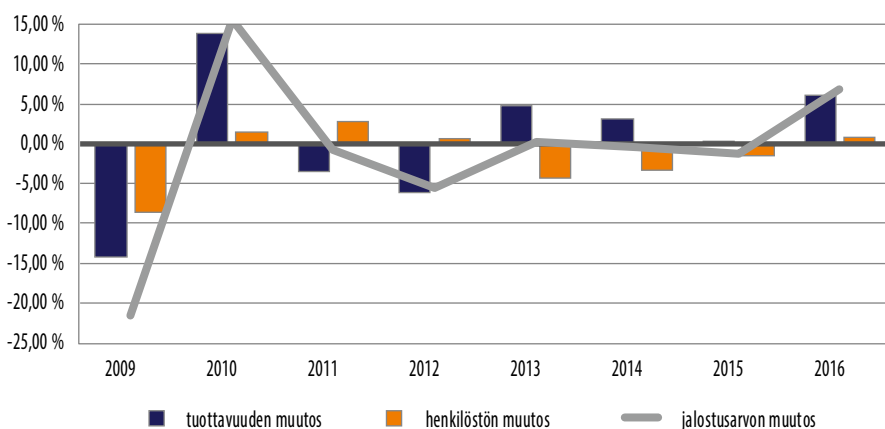
Kunkin yritysryhmän tuottaman arvonlisän kasvu voidaan esittää tuottavuuskasvun ja henkilöstömäärän kasvun summana. Kuviot 5.2 esittävät arvonlisän estimaattina käyttämämme jalostusarvon kasvua itsenäisissä ja konserniin kuuluvissa pk-yrityksissä. Koska itsenäisiä suuria yrityksiä on vain vähän ja niiden tuottavuuskehitys on ollut poikkeuksellista, vastaavassa suurissa yrityksissä esittävässä kuviossa 5.3 olemme käsitelleet suuret yritykset yhtenä ryhmänä. Kuvioita tulkittaessa on syytä pitää mielessä, että niiden esittämät yritysryhmät ovat varsin erikokoisia; kuten kuvioista 2.2 käy ilmi, tarkastelujaksollamme 2008–2016 suuret yritykset tuottivat keskimäärin vähän alle puolet, itsenäiset pk-yritykset keskimäärin noin 32 % ja konserneihin kuuluvat pk-yritykset keskimäärin noin 20 % jalostusarvosta.

Kuviot 5.2 (a) ja (b). Jalostusarvon muutos osatekijöineen

Kuviot 5.2 havainnollistavat konserneihin kuuluvien pk-yritysten merkityksen kasvua tarkastelujaksolla. Kuviosta ilmenee, että konserniin kuuluvien pk-yritysten tuottama jalostusarvo on kasvanut itsenäisten pk-yritysten jalostusarvoa nopeammin ja että muutos perustuu ennen muuta henkilöstön kasvuun. Kuviosta 5.3 ilmenee, että vuoden 2008 kriisi johti suurten yritysten ryhmässä paljon suurempiin

arvonlisän ja sen osatekijöiden vaihteluihin kuin pk-yritysten ryhmissä. Koska vuonna 2010 tapahtunut jalostusarvon ja tuottavuuden kasvu on syytä tulkita kriisistä toipumisen seuraukseksi, kuviosta 5.3 ilmenee myös, että yhteenlasketun jalostusarvon kasvu on käynnistynyt suurten yritysten ryhmässä uudelleen vasta 2016. Oleellinen syy myöhäiseen käynnistymiseen lienee elektroniikkateollisuuden supistuminen Nokian matkapuhelintuotannon päättymisen seurauksena (vrt. Tuottavuuslautakunta, 2019).

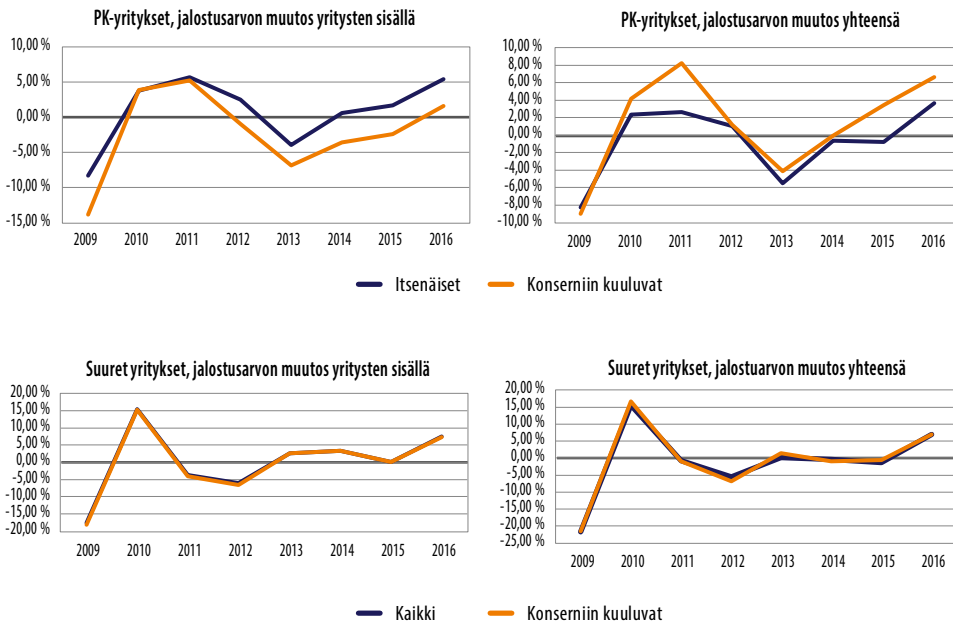

Kuvio 5.3. Suurten yritysten jalostusarvon muutos osatekijöineen .

5.2 Tuottavuuskehitys ja arvonlisän kasvu erikokoisten yritysten sisällä ja eri yritysryhmissä

Kuviot 5.1, 5.2 ja 5.3 eivät sellaisenaan kerro mitään siitä, missä määrin eri yritysryhmien tuottavuusmuutokset tai talouskasvuun vaikuttavat arvonlisän muutokset johtuvat säilyvien yritysten sisäisestä kehityksestä, missä määrin luovasta tuhosta eli uusien yritysten synnystä ja vanhojen poistumisesta markkinoilta, ja missä määrin vain siitä, että yrityksiä on siirtynyt ryhmästä toiseen. Asiaa voidaan selvittää niillä menetelmillä, joita edellä osiossa 4.2 käytimme erotellessamme toisistaan säilyvien yritysten sisäisiin muutoksiin perustuvan yritysryhmien henkilöstökehityksen ja yritysryhmien muun henkilöstökehityksen.

Jalostusarvon kasvu yrityksessä tai yritysluokassa muodostaa aineistossamme vastineen ko. yrityksen tai luokan *talouskasvukontribuutiolle*. Kuviot 5.4 esittävät jalostusarvon kasvua, ja ne ovat analogisia henkilöstökehitystä esittäneiden kuvioiden 4.1 kanssa. Kuvio 5.4 (a) osoittaa, että *edellisvuodesta säilyneiden* pk-yritysten kehityksen kautta tapahtunut jalostusarvon kasvu on ollut vahvempaa itsenäisten pk-yritysten kuin konserneihin kuuluvien pk-yritysten luokassa. Jos taas vertaillaan *kaikkien* pk-yritysten yhteenlaskettua jalostusarvokasvua (kuvio 5.4 (b)), konserneihin kuuluvissa pk-yrityksissä tapahtuva kasvu näyttää itsenäisten pk-yritysten kasvua vahvemmalta. Selityksenä on, että uusien yritysten syntyminen ja häviäminen sekä yritysten siirtymiset luokasta toiseen vaikuttavat pienten ja keskisuurten konserniyritysten yhteenlaskettuun jalostusarvoon positiivisemmin kuin itsenäisten pk-yritysten jalostusarvoon.

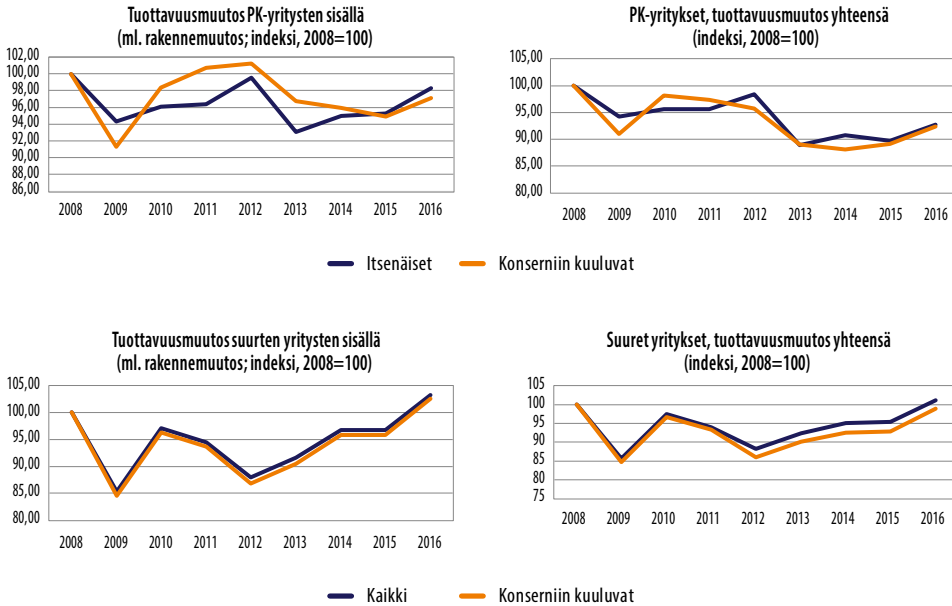

Kuviot 5.4 (a), (b), (c) ja (d). Jalostusarvon muutos

Suurten yritysten tapauksessa (kuviot 5.4 (c) ja (d)) suuria konserniyrityksiä ja kaikkia suuria yrityksiä kuvaavat käyrät ovat jälleen miltei päällekkäisiä. Kuvioista nähdään myös, että finanssikriisin jälkeisessä tilanteessa suurten yritysten jalostusarvo tippui enemmän kuin pk-yritysten, mutta myös "toipumisliikkeeksi" luokiteltava jalostusarvon kasvu vuonna 2010 oli suurten yritysten luokassa vahvempaa.

Koska yritysten *tuottavuuden* kehitys määräytyy yritysten arvonlisäyksen ja henkilöstön kehityksestä, henkilöstökehitystä esittävässä kuvioissa 4.1 ja jalostusarvon kehitystä esittävässä kuvioissa 5.4 käyttämämme ositukset mahdollistavat myös tuottavuuden jäsentämisen kahteen osaan. Toisin sanoen myös tuottavuuskehitys voidaan jäsentää vuodesta toiseen säilyvien yritysten sisäisestä kehityksestä johtuvaan muutokseen ja muuhun (eli yritysten synnystä ja häviämisestä sekä yritysten ryhmästä toiseen siirtymisistä johtuvaan) muutokseen.

Tällaisella jaolla on läheinen yhteys *tuottavuushajotelmaan*, jossa tietyn yritysryhmän (useimmiten tietyn toimialan yritysten) tuottavuuskehitys ja sen jäsenetään kolmeen pääosaan sekä joukkoon pieniä korjaustermejä (Böckerman ja Maliranta, 2012; Hyytinen ja Maliranta, 2013; Tuottavuuslautakunta, 2019). Yksi hajotelman termeistä kuvaa *uusien yritysten synnystä ja vanhojen häviämisestä* aiheutuvaa tuottavuusmuutosta. Toinen termi esittää periodista toiseen säilyvien yritysten *suhteellisen koon muutoksista* aiheutuvaa tuottavuusmuutosta. (Jos esimerkiksi yrityksen A tuottavuus on yrityksen B tuottavuutta suurempi mutta kummankin tuottavuus pysyy muuttumattomana peräkkäisinä vuosina, ja jos ko. vuosina yrityksen A henkilöstö kasvaa yrityksen B henkilöstön pienetessä, yritysten suhteellisen koon muutos lisää aggregaattitason tuottavuutta.) Tällaista tuottavuusmuutosta voidaan nimittää *rakennemuutoksesta* johtuvaksi tuottavuusmuutokseksi. Kolmas tuottavuusmuutoksen komponentti kuvaa yksittäisten yritysten *sisällä tapahtuviin tuottavuuden muutoksiin* perustuvaa tuottavuusmuutosta.

Kuviot 5.5 (a), (b), (c) ja (d). Tuottavuusmuutos

Luovan tuhon käsitettä käytetään toisinaan laajasti niin, että yritysten synnystä ja häviämisestä johtuvien tuottavuusmuutosten ohella myös rakennemuutoksesta (eli yritysten koon muutoksista) aiheutuvia tuottavuusmuutoksia nimitetään luovaksi tuhoksi (vrt. Tuottavuuslautakunta 2019, ss. 73–74). Kuvioissa 5.5 olemme käyttäneet jäsenystä, jossa myös rakennemuutos on luettu yritysten sisäisen tuottavuuskehityksen osaksi. Toisin sanoen kaikki vuodesta seuraavaan säilyvien yritysten henkilöstö- ja jalostusarvomuutoksista aiheutuvat keskimääräisen tuottavuuden muutokset on kuvioissa 5.5 tulkittu yritysten sisäiseksi kehitykseksi. Sisäisen kehityksen ulkopuolelle jää vain uusien yritysten synty, vanhojen häviäminen ja (koska tarkastelemme yrityskooltaan ja riippuvuusstatukseltaan poikkeavia yritysryhmiä) yritysten siirtyminen ryhmästä toiseen.

Kuviot 5.5 esittävät indeksejä joissa perusvuotena on 2008, ja ne mahdollistavat prosentuaalisen kasvun vertailun tarkastelujaksolla (2008–2016). Eri ryhmien tuottavuudessa vuonna 2008 vallinneet erot eivät näy kuviossa. Kuvio 5.1 havainnollistaa niitä: kuten kuvioista 5.1 voidaan päätellä, konserniin kuuluvien pk-yritysten ryhmässä tuottavuus on ollut tarkastelujaksolla oleellisesti korkeammalla tasolla kuin itsenäisten, ja suurten yritysten tuottavuus on ollut suurempi kuin pk-yritysten.

Kuvio 5.5 (a) rinnastaa toisiinsa itsenäisissä ja konserniin kuuluvissa pk-yrityksissä tapahtuneen tuottavuuskehityksen. Kuviosta havaitaan, että finanssikriisin jälkeen konserniin kuuluvien pk-yritysten tuottavuus laski yritysten sisäisten muutosten kautta itsenäisten pk-yritysten tuottavuutta enemmän. Keskimäärin kahden yritysryhmän sisäisiin muutoksiin perustuvat tuottavuuskasvuluvut poikkeavat tarkastelujaksolla kuitenkin vain vähän. Itsenäisten pk-yritysten tuottavuus on kasvanut sisäisen kehityksen kautta noin 1,2 prosenttiyksikköä enemmän kuin konserniin kuuluvien, mutta ero on miltei olematon kaikkia tuottavuusmuutoksia tarkasteltaessa (kuvio 5.5 (b)). Konserniin kuuluvien pk-yritysten tuottavuus on siis kasvanut yritysten synnyn, häviämisen sekä yritysluokan vaihdosten seurauksena hivenen enemmän kuin itsenäisten pk-yritysten. Koska konsernit kasvavat osin epäorgaanisesti yritysten konserniin liittymisten kautta (vrt. osio 4.5 yllä), luonteva selitys tulokselle olisi, että pk-yrityksiä itseensä liittäessään konsernit valitsevat niiden joukosta tuottavuudeltaan keskimääräistä parempia yrityksiä.

Kuviot 5.5 (c) ja (d) esittävät tuottavuuskehitystä suurten yritysten joukossa. Niiden tuottavuuskehitys on ollut molemmilla mittareillamme vahvempaa kuin pk-yritysten.

Kuten edellä todettiin, suurten itsenäisten yritysten tuottavuuskehitys on ollut tarkastelujaksolla erittäin poikkeuksellista. Koska suuria itsenäisiä yrityksiä on vain vähän, kuvioissa 5.5 (c) ja (d) kaikkien suurten itsenäisten yritysten tuottavuuskasvu on silti ollut vain vähän vahvempaa (kuviossa (c) noin 1,3 ja kuviossa (d) noin 2,3 prosenttiyksikköä) kuin konserniin kuuluvien suurten yritysten.

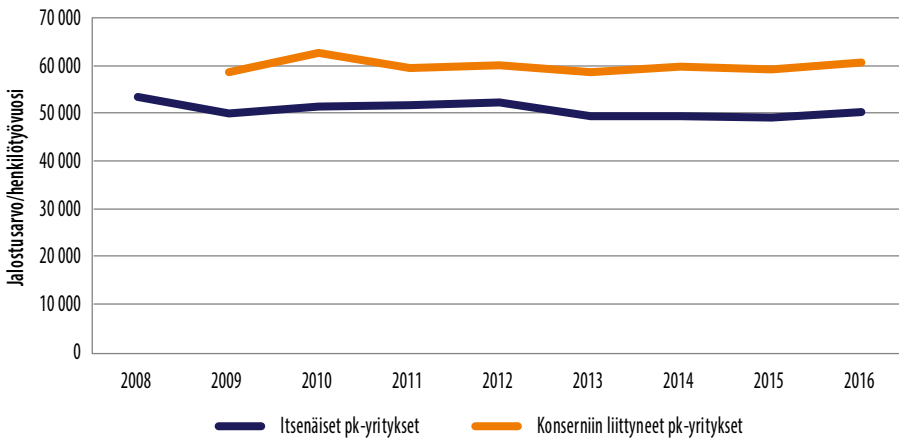
Kuviosta 5.5 (c) ja (d) ilmenee myös, että suurten yritysten sisäinen tuottavuuskehitys on ollut vahvempaa kuin suurten yritysten ryhmän koko tuottavuuskehitys, johon vaikuttaa myös yritysten synty, häviäminen ja siirtyminen ryhmästä toiseen. Esimerkiksi pk-yritysten suuriksi muuttuminen saattaa olla suurten yritysten ryhmän tuottavuutta alentava tekijä, joka ei näy yksittäisten yritysten tuottavuuslukuissa.

5.3 Konserniin liittyminen ja tuottavuuskehitys

Kuten osiossa 4.5 nähtiin, olemassa olevien yritysten liittyminen konserniin on ollut tarkastelujaksollamme suurin yksittäinen konsernien henkilöstömääriä muokkaava tekijä. Siksi on luontevaa kysyä, millainen yhteys konserniin liittymisellä on aiemmin itsenäisenä toimineen pk-yrityksen tuottavuuteen.

Kuvio 5.6 esittää konserniin liittyneiden ja itsenäisinä säilyneiden yritysten tuottavuutta.¹⁶ Täsmällisemmin ilmaisten kuviossa erotellaan toisistaan kaksi erillistä yritysryhmää. Kummankin yritysryhmän yritykset ovat olleet vuonna 2008 itsenäisiä pk-yrityksiä, jotka ovat säilyneet vuoteen 2016 saakka. Kunakin tarkasteluvuonna sininen käyrä esittää niitä tarkastellun yritysryhmän yrityksiä, jotka ovat yhä itsenäisiä ko. vuonna. Punainen käyrä taas kuvaa kunakin tarkasteluvuonna niitä tarkastelujoukon yrityksiä, jotka ovat päätyneeksi konsernin osiksi. Esimerkiksi vuoden 2012 kohdalla tuottavuusarvo ylemmällä käyrällä kuvaa siis niiden pk-yritysten tuottavuutta, jotka olivat vuonna 2008 itsenäisiä mutta vuonna 2012 konsernin osia. Vuoden 2012 tuottavuusarvo alemmalla käyrällä taas kuvaa niiden pk-yritysten tuottavuutta, jotka ovat olleet itsenäisiä vuonna 2008 ja jotka ovat yhä itsenäisiä vuonna 2012.

Kuvion avulla nähdään, miten tuottavuus näissä kahdessa ryhmässä kehittyy. Ryhmästä, jossa kaikki yritykset ovat vuonna 2008, siirtyy toiseen ryhmään yrityksiä sitä mukaa, kun niitä vuosien edetessä siirtyy osaksi jonkinlaista konsernia. Ryhmä, joka kuvaa konserniin päätyneitä pk-yrityksiä, kasvaa siis vuosittain.

Kuvio 5.6. Tuottavuus itsenäisinä säilyneissä ja konserniin liittyneissä pk-yrityksissä.

¹⁶ Tässä tarkastelussa kaikilla yrityksillä tarkoitetaan niitä yrityksiä, jotka toimivat jollakin neljästä toimialajaottelumme mukaisesta päätoimialasta.

Olemme rajanneet tarkastelumme pk-yrityksiin, ja jos pk-yritys muuttuu suureksi yritykseksi, se jätetään tarkastelun ulkopuolelle. Tällaisia yrityksiä on niin vähän, ettei niiden pois jättäminen vaikuta käytännössä lainkaan tässä esitettyihin tuloksiin.

Kuviosta 5.6 havaitaan, että vuoden 2008 jälkeen itsenäisistä yrityksistä konserniyrityksiksi muuttuneiden yritysten ryhmässä tuottavuus on korkeampi kuin itsenäisinä pk-yrityksinä säilyneiden ryhmässä. Näiden kahden ryhmän tuottavuudet ja tuottavuusero näyttäisivät myös pysyvän melko saman suuruisena yli ajan. Toisin sanoen sillä, että konserniin kuuluvia yrityksiä tulee vuosittain lisää – vuonna 2009 konserniyritysten ryhmässä on 286 yritystä ja vuonna 2016 niitä on 2844 – ei näytä olevan suurta vaikutusta tämän ryhmän keskimääräiseen tuottavuuteen.

Tässä esitetyt aikasarjat eivät tietenkään selitä, miksi tietyt yritykset päätyvät osaksi konsernia. Pelkästään konserniin liittyneiden ja itsenäisinä säilyneiden yritysten tuottavuuseroa tarkastelemalla ei myöskään voida selvittää liittymisen ja tuottavuuskasvun välisiä syy-seuraussuhdetta. Toisin sanoen tarkastelu ei kerro, päätyykö sellaiset yritykset osaksi konsernia, jotka olivat jo itsenäisinä tuottavampia kuin muut, vai muuttuvatko ne tuottaviksi vasta, kun ne ovat osa konsernia. Molempia vaihtoehtoja voidaan pitää uskottavina. Toisaalta konsernia kiinnostaa hankkia sellaisia yrityksiä, jotka ovat hyvin hoidettuja ja tuottavia, mutta toisaalta myös sellaisia yrityksiä, joissa konserni näkee kehityspotentiaalia ja synergiaetuja.

Olemme tehneet vastaavat laskelmat myös tarkastelemillemme neljälle päätoimialalle. Toimialoittainen tarkastelu ei paljasta mitään kuvion 5.6 tuloksesta poikkeavaa. Näyttäisi siltä, että kaikilla päätoimialoilla tuottavuus on korkeampaa niissä yrityksissä, jotka päätyvät osaksi konsernia jossain vaiheessa vuoden 2008 jälkeen, kuin niissä, jotka ovat itsenäisiä pk-yrityksiä.

5.4 Tuottavuus yritystasolla ja konsernitasolla

Edellä osiossa 3.1 eroteltiin kaksi eri tapaa ottaa konsernirakenne huomioon erikoisten yritysten kansantaloudellista roolia tarkasteltaessa. Kun konserneja halutaan tarkastella yrityksiin rinnastettavina taloudellisina kokonaisuuksina, ongelmaksi muodostuu, että kansainvälisten konsernien yhteenlaskettua kokoa ei tunneta jos niiden Suomessa sijaitseva osa ei ole yksinäänkin tarkasteltuna suuri yritys.

Siksi erottelimme toisistaan *kansallisen konsernitason*, jolla konsernin koko määräytyy sen Suomessa sijaitsevan osan koosta, ja *kansainvälisen konsernitason*, jonka mukaisissa laskelmissa kaikki kansainväliset konsernit luokitellaan suuriksi. Kahden konsernitason laskelmat rinnastettiin *yritystason* laskelmiin, joissa konsernirakenteita ei huomioida lainkaan.

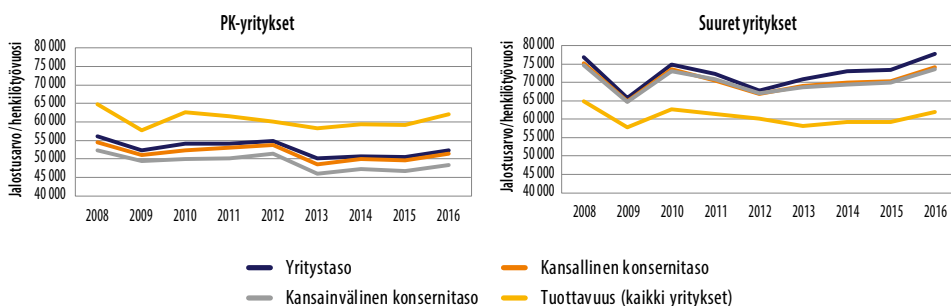
Myös (kiinteähintaisen jalostusarvon ja henkilöstömäärän suhteella estimoiduamme) tuottavuutta voidaan analysoida aiemmin käyttämämme kolmijakoa hyödyntäen. Kuvio 5.7(a) esittää tuottavuutta pk-yrityksissä ja kuvio 5.7(b) suurissa yrityksissä. Kuvioissa keltainen viiva kuvaa keskimääristä kaikkien yritysten tuottavuutta ja näin ollen se on sama molemmissa kuvioissa. Sen lisäksi kuvioissa 5.7(a)–5.7(b) on esitetty tuottavuus pk-yrityksissä ja suurissa yrityksissä, kun konsernirakenne otetaan huomioon (kansallinen konsernitaso ja kansainvälinen konsernitaso) ja kun sitä ei ole huomioitu (yritystaso).

Selkeä ja keskeinen havainto on, että tuottavuus suurissa yrityksissä on selvästi keskimääristä tuottavuutta suurempi riippumatta siitä, huomioidaanko konsernirakenne vai ei. Vastaavasti pk-yrityksissä tuottavuus on keskimääristä tuottavuutta pienempi. Luonteva tulkinta tulokselle on, että suuret tuotantoyksiköt nostavat keskimääristä tuottavuutta, kun taas pienet ja keskisuuret yksiköt laskevat sitä. Tulos ei sellaisenaan kerro mitään siitä, millaisia eroja kolmen tarkastelutason välillä on eri toimialoilla. Palaamme tähän kysymykseen seuraavassa osiossa.

Kuvioista 5.7(a)–5.7(b) havaitaan myös, että käytetyn konserniluokituksen vaikutus tuottavuuteen on melko vähäinen. Kuviossa 5.7(a) yritystasoa vastaava tuottavuus ja kansallista konsernitason vastaava tuottavuus ovat lähes yhtä suuria. Eroa on keskimäärin vain noin 2.3 %. Ero aiheutuu konserniin kuuluvista pk-yrityksistä, joiden kohdalla konsernin Suomessa sijaitseva on (yhtenä yrityksenä tarkasteltuna) suuri, ja se kertoo niiden muita yrityksiä suuremmasta tuottavuudesta.

Pk-yritysten tuottavuudessa on yritystason luokittelua ja kansainvälisen konsernitason luokittelua käytettäessä eroa enemmän, noin 7.6 %. Näyttää siis siltä, että ne pk-yritykset, jotka ovat osa kansainvälistä konsernia, ovat huomattavasti tuottavampia kuin itsenäiset pk-yritykset. Vaikka nämä erot käyvät kuvioista 5.7(a) ilmi, kuvioista ei voi päätellä erojen syitä. Yksi mahdollinen selitys on, että kotimaiset pk-yritykset sisältävät paljon sellaisia palveluyrityksiä, joissa tuottavuus on esimerkiksi menestyvää kansainvälistä teollisuuden vientiyritystä alhaisempi (vrt osio 5.5 alla).

Emme ole esittäneet erillistä kuviota pienille yrityksille. Pienten yritysten tuottavuus on ollut tarkastelujaksolla oleellisesti pienempi kuin keskisuurten tai suurten. Konsernitason luokittelu ei kuitenkaan muuta pienten yritysten tuottavuuslukuja samassa määrin kuin keskisuurten yritysten. Pienten yritysten tuottavuus on ollut kansallisella (kansainvälisellä) konsernitason keskimäärin noin 20 % (14 %) pienempi kuin keskisuurten ja noin 31 % (32 %) pienempi kuin suurten. Yritystasolla vastaavat luvut ovat 20 % ja 32 %. Yllä todettu ero eri luokittelujen mukaisissa pk-yritysten tuottavuusluvuissa johtuu siinä valtaosaltaan niistä keskiarvoista yrityksistä, jotka ovat kuuluneet kansainväliseen, Suomessa sijaitsevalta osaltaan keskiarvoon konserniin.

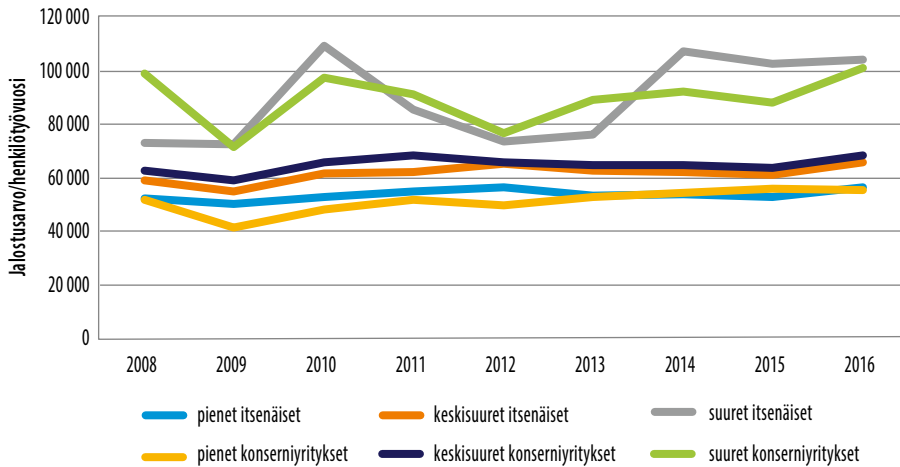

Kuviot 5.7 (a) ja (b). Tuottavuus

Kuvio 5.7 (b) esittää tuottavuutta suurissa yrityksissä ja suuriksi luokitelluissa konserneissa. Kuvion perusteella voidaan todeta, että konserniluokittelu ei vaikuta suurten yritysten keskimääräiseen tuottavuuteen kovinkaan paljon. Varsinkin kansallisen ja kansainvälisen konsernitason luokituksen pohjalta lasketut tuottavuusluvut eivät eroa toisistaan juuri lainkaan. Jos konsernirakennetta ei huomioida (yritystaso), suuret yritykset ovat tuottavuudeltaan parempia kuin jos konsernirakenne huomioidaan. Vuoden 2012 jälkeen tämä ero kasvaa hieman. Eron syy on, että kun konsernirakenne huomioidaan, suurten yritysten luokkaan lasketaan mukaan konserneja, joiden jäsenyritykset ovat erikseen tarkasteltuina pk-yrityksiä. Kuviosta voidaan päätellä, että näissä pk-yrityksissä on suuryritysten keskimääräistä tuottavuutta alhaisempi tuottavuus ja että ne siksi laskevat keskimääräistä tuottavuutta konsernitason laskelmassa.

5.5 Tuottavuus ja toimialarakenne

Edellä erikokoisten ja riippuvuusstatukseltaan erilaisten yritysten tuottavuutta tarkasteltiin toisaalta vertailemalla yritysryhmien keskimääräisiä tuottavuuksia (osio 5.1) ja toisaalta vertailemalla konsernitason ja yritystason tarkasteluja keskenään (osio 5.4). Tässä kappaleessa vastaavat tarkastelut toistetaan aineistomme neljällä päätoimialalla.¹⁷ Kuviot 5.8–5.11 ovat toimialakohtaisia vastineita aiemmalle erilais-
ten yritysten keskimääräisiä tuottavuuksia esittävälle kuviolle 5.1.

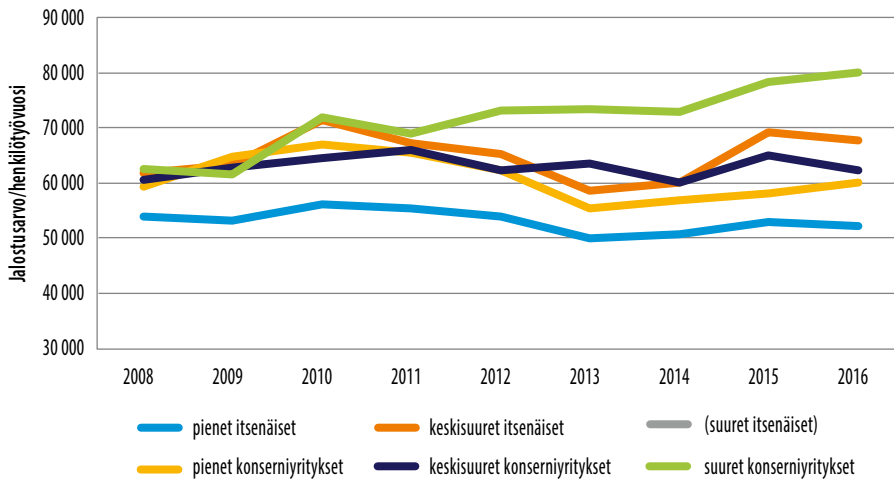
Kuvio 5.8. Teollisuusyritysten tuottavuus yritysluokittain.

Tarkasteltaessa teollisuudessa toimivia yrityksiä (kuvio 5.8) havaitaan, että toisin kuin kaikkia yrityksiä tarkasteltaessa, keskimääräinen tuottavuus konserniin kuuluvien pienten yritysten luokassa ei aina ole suurempi kuin pienten itsenäisten yritysten luokassa. Näin ei myöskään ole teollisuuden suurissa yrityksissä. Näyttääkin siltä, että teollisuuden osalta ei ole selvää, onko konserniin kuuluva yritys keskimäärin tuottavampi kuin itsenäinen yritys. Ainoastaan keski-suurten itsenäisten yritysten tuottavuus on pysynyt tarkasteluajanjaksolla alemmalla tasolla kuin samankokoisten konserniin kuuluvien yritysten tuottavuus. Näiden välinen ero on kuitenkin melko pieni.

¹⁷ Nämä päätoimialat muodostavat valtaosan kaikista aineiston yrityksistä (vrt. kuviot 2.3 ja 2.4). Kuten edellä jo mainittiin, aineistossa on sellaisia yrityksiä, jotka jäävät näiden luokkien ulkopuolelle. Näin ollen nämä päätoimialat eivät yhteen laskettuina sisällä kaikkia yrityksiä.

Tutkimuksemme ei kerro, miksi teollisuusyrityksiä tarkasteltaessa konserniin kuulumisen ja tuottavuuden välillä ei löydy yhteyttä. Selitystä voitaisiin mahdollisesti etsiä yritysten *luonnollisesta koosta*. Jos yksittäisellä tuotantolaitoksella on teollisuudessa luonnollinen koko, jonka ylittämällä ei ole mahdollista saavuttaa suurtuotannon etuja, mutta vastaavaa luonnollista kokoa ei löydy (tai se on erittäin suuri) suuressa osassa muiden toimialojen yrityksistä, konserniin kuulumisesta ei ehkä ole teollisuusaloilla yhtä paljon hyötyä kuin muilla toimialoilla.

Tarkastelumme on puutteellinen sikäli, että itsenäiset yritykset saattavat sisältää eri tyyppisiä yrityksiä kuin konserniyritykset ja esimerkiksi toimialajakauma näissä ryhmissä saattaa erota. Johtopäätöksenä voimme silti esittää, ettemme ole löytäneet viitteitä teollisuuden konserneihin kuuluvien yritysten itsenäisiä yrityksiä systemaattisesti suuremmasta keskimääräisestä tuottavuudesta.

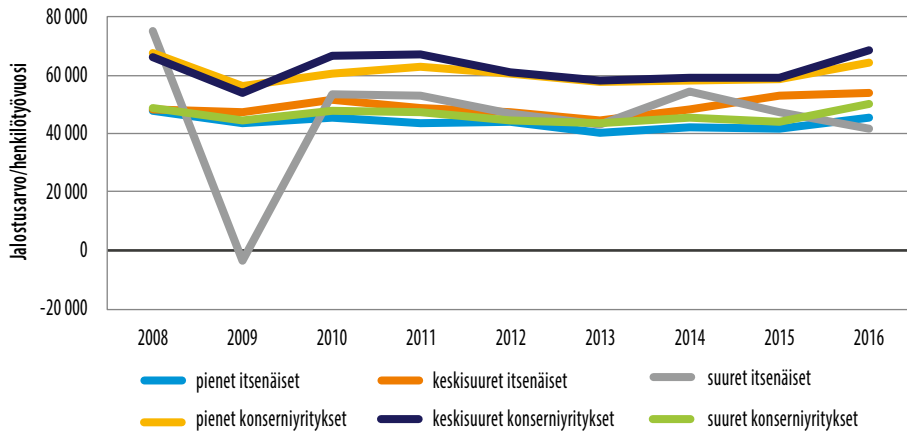

Kuvio 5.9. Rakennusalan yritysten tuottavuus yritysluokittain.

Rakennusalan esittävästä kuviosta 5.9 on jätetty pois itsenäisten suurten yritysten luokka, koska niitä on aineistossamme vain muutama ja koska niitä koskevien

tietojen julkistaminen olisi ristiriidassa Tilastokeskuksen kynnysarvosäännön kanssa.¹⁸ Kuvion perusteella rakennusalanalla pienet konserniin kuuluvat yritykset näyttävät tuottavuudeltaan keskimäärin huomattavasti itsenäisiä pieniä yrityksiä paremmilta. Tämä ei näyttäisi kuitenkaan enää pätevän, kun tarkastellaan keskisuuria yrityksiä.

Keskisuurten konserniin kuuluvien yritysten ja itsenäisten keskisuurten yritysten tuottavuuksien suuruusjärjestys vaihtelee vuodesta toiseen, ja siksi kuvio 5.9 ei viittaa siihen, että jommankumman ryhmän tuottavuus olisi systemaattisesti toista suurempi. Vuoteen 2011 asti suurien konserniin kuuluvien yritysten tuottavuus oli suunnilleen samalla tasolla kuin keskisuurten itsenäisten yritysten tuottavuus. Vuodesta 2012 eteenpäin suurien konserniin kuuluvien yritysten tuottavuus on kuitenkin ollut selvästi muita ryhmiä korkeammalla tasolla. Toinen keskeinen johtopäätös kuvioista 5.9 on, että itsenäiset pienet rakennusalan yritykset ovat keskimäärin tuottavuudeltaan alhaisempia kuin sellaiset pienet yritykset, jotka kuuluvat konserniin.

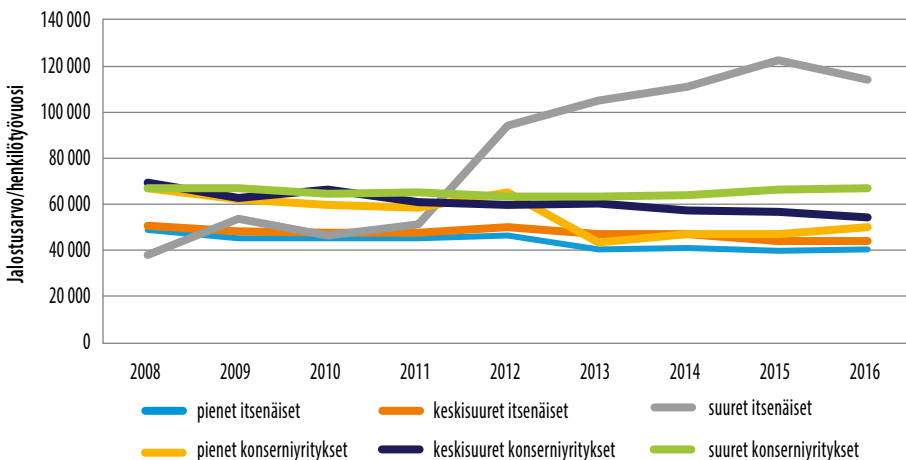
Kuvio 5.10. Kaupan alan yritysten tuottavuus yritysluokittain.

18 Suurten itsenäisten yritysten tuottavuuden vertaaminen muihin yritysryhmiin ei olisi kovin mielekästä myöskään siksi, että aineistossa itsenäiset suuret yritykset saattavat olla joitakin vuosia itsenäisiä ja sitten päätyä osaksi konsernia tai muuttaa omaa yritysrakennettaan konserniksi. Siksi se joukko josta keskimääräinen arvo lasketaan, vaihtelee vuodesta toiseen voimakkaasti. Keskimääräinen arvo voi näin ollen antaa hyvin vinoutuneen kuvan siitä millaisia rakennusalan suuret itsenäiset yritykset tavallisesti ovat.

Kaupan alan yritysten tuottavuudet ovat esitetty kuviossa 5.10. Suurten itsenäisten yritysten ryhmä käyttäytyy tässäkin kuviossa erittäin poikkeuksellisesti. Vuonna 2009 suurten itsenäisten yritysten tuottavuus on negatiivinen. Kyseisenä vuotena suurten itsenäisten yritysten joukkoon kuuluu vain kahdeksan yritystä, ja niiden yhteenlaskettu jalostusarvo on negatiivinen. Tarkastelujaksolla suurten itsenäisten yritysten ryhmän koko vaihtelee 8–14 yrityksen välillä, mikä aiheuttaa aikasarjaan erittäin suurta vaihtelua.

Kuviosta 5.10 käy ilmi, että konserneihin kuuluvat pienet ja keskisuuret yritykset ovat tuottavuudeltaan selvästi muita yritystyyppejä parempia. Näiden kahden yritystyyppien välillä ei näyttäisi olevan systemaattista eroa tuottavuudessa. Tuottavuus näyttäisi olevan vähän korkeampi keskisuurissa itsenäisissä yrityksissä kuin pienissä itsenäisissä yrityksissä, joiden tuottavuus on (tuottavuudeltaan voimakkaasti vaihtelevaa suurten itsenäisten yritysten ryhmää lukuun ottamatta) alhaisinta kaupan alan yritystyyppien joukossa.

Ehkä yllättävää on, että suurissa konserniin kuuluvissa yrityksissä tuottavuus on ollut suurin piirtein saman suuruista kuin itsenäisissä pk-yrityksissä. Näissä ryhmissä tuottavuus on ollut paljon alemmalla tasolla kuin konserniin kuuluvissa pk-yrityksissä. Näyttäisi siis siltä, että kaupan alalla suuret yritykset eivät – muista aloista poiketen – olekaan alan tuottavimpia yrityksiä, vaan tuottavimpia ovat ne pk-yritykset, jotka kuuluvat konserniin.

Kuvio 5.11. Palvelualan yritysten tuottavuus yritysluokittain

Muilla palvelualoilla itsenäiset pienet yritykset ovat tuottavuudeltaan alhaisempia kuin pienet konserniin kuuluvat yritykset (vrt. Kuvio 5.11). Vuoden 2012 jälkeen näiden ryhmien välinen ero on kuitenkin kaventunut merkittävästi, koska pienten konserniin kuuluvien yritysten tuottavuus on alentunut. Myös pienten itsenäisten yritysten tuottavuus putosi vuoden 2012 jälkeen, mutta selvästi maltillisemmin.

Pienten konserniin kuuluvien yritysten ryhmässä on yli 5 000 yritystä ja siksi tämän pudotuksen taustalla pitäisi olla jokin makrotekijä, joka kohdistui suurelta osin vain tähän ryhmään. On kuitenkin vaikea keksiä mitään sellaista ajankohtaan liittyvää shokkia, joka olisi kohdistunut näihin yrityksiin. Ennemmin vaikuttaisi siltä, että tilinpäätösaineiston vuoden 2013 uudistus (vrt. osio 2.1) voi selittää tätä muutosta. Joka tapauksessa myös tilastointikäytännössä tapahtuneen uudistuksen jälkeen konserniin kuuluvat pienet yritykset ovat tuottavuudeltaan korkeammalla tasolla kuin pienet itsenäiset yritykset.

Selkeämpi ero tuottavuudessa palvelualalla näyttäisi olevan keskisuurten itsenäisten ja keskisuurten konserniyritysten välillä. Keskisuuret itsenäiset yritykset ovat tuottavuudeltaan selkeästi alhaisempia kuin keskisuuret konserniyritykset. Suurten konserniin kuuluvien yritysten ja keskisuurten konserniin kuuluvien yritysten välillä taas on keskimäärin vain pieni ero suurten yritysten hyväksi.

Vuoden 2011 jälkeen suurten itsenäisten palvelualan yritysten keskimääräinen tuottavuus nousee hyvin merkittävästi, ja tämän jälkeen se on huomattavasti muita ryhmiä suurempaa. Palvelualoilla suuriin itsenäisiin yrityksiin kuuluu kuitenkin vain vähän yrityksiä (15–28), ja yksittäiset poikkeuksellisesti menestyvät yritykset voivat riittää selittämään poikkeuksellisen tuottavuusnousun. Tutkimuksessamme emme ole selvittäneet yksityiskohtaisemmin, miltä palvelutoimialan alatoimialoilta poikkeuksellinen kehitys kumpuaa. Toteamme kuitenkin, että informaation ja viestinnän (J) toimialaan kuuluu mm. peliteollisuus, jolla yrityksen tuottavuus voi moninkertaistua yksittäisen huipputuotteen julkaisun jälkeen. Palvelualan itsenäisten suurten yritysten kehitys on myös kaikkien suurten itsenäisten yritysten vuoden 2011 jälkeen tapahtuneen keskimääräisen voimakkaan tuottavuuskasvun keskeinen syy (vrt. kuvio 5.1).

Kaiken kaikkiaan toimialakohtainen tarkastelu osoittaa, että konserniyritysten ja itsenäisten yritysten tuottavuuserot näyttäisivät vaihtelevan jonkin verran toimialoittain. Voidaan kuitenkin todeta, että konserniin kuuluvat pk-yritykset ovat usein

itsenäisiä pk-yrityksiä tuottavampia. Etenkin toimialakohtaisessa tarkasteluissa on syytä pitää mielessä, etteivät itsenäisten yritysten ryhmä ja konserniyritysten ryhmä ole välttämättä ole vertailukelpoisia enää silloin, kun toimialat määritellään käyttämäämme nelijakoa täsmällisemmin. Tässä esitetyt kuviot ja niiden luvut voidaan kuitenkin tulkita suuntaa-antaviksi. Erityistä varovaisuutta tulee noudattaa, kun tulkitaan ryhmiä suuret itsenäiset yritykset, koska niissä havaintomäärä on varsin pieni ja se vaihtelee vuosittain.

Myös edellä osiossa 6.4 toteutettu kolmijakoinen tuottavuustarkastelu voidaan suorittaa myös kullekin päätoimialalle erikseen. Tällöin ongelmaksi muodostuu, että yhteen konserniin saattaa kuulua eri päätoimialoihin kuuluvia yrityksiä. Kuten aiemmissakin kansallisen ja kansainvälisen konsernitason tarkasteluissa, olemme määrittäneet kunkin yrityksen osaksi sitä kokoluokkaa, johon sitä vastaava konserni kuuluisi jos konsernia tarkasteltaisiin yhtenä yrityksenä. Toimialaluokituksena olemme silti käyttäneet yrityskohtaisia toimialaluokituksia (emme esimerkiksi konsernin emoyrityksen toimialaa). Seuraavassa toimialakohtainen tuottavuus on siis laskettu käyttäen samoja yritysten toimialakohtaisia henkilöstö- ja jalostusarvotietoja joihin kuviot 5.8–5.11 perustuivat.

Taulukossa 5.1 on esitetty eri kokoisten yritysten tuottavuusluvut vuosilta 2008–2016 päätoimialoittain (eli tuottavuusluvut yritystasolla). Taulukossa on myös esitetty tuottavuudet toimialoittain, kun yrityksen koko on määritelty yrityksen sisältävän konsernin Suomessa sijaitsevan osan koon mukaan (kansallinen konsernitaso) ja kun on huomioitu kansainväliset konsernisuhteet niin, että yritys luokitellaan suureksi, jos sillä on tällaisia konsernisuhteita (kansainvälinen konsernitaso). Lisäksi taulukossa on esitetty tuottavuuksien prosentuaalinen muutos eri luokittelutapojen välillä. Taulukossa esitetyt tuottavuuksien tasot ovat vertailukelpoisia myös eri toimialojen välillä.

Taulukosta 5.1 käy ilmi, että keskimäärin teollisuuden yritykset ovat tuottavampia kuin muiden päätoimialojen yritykset. Tulos ei muutu kun suuria yrityksiä tai pk-yrityksiä tarkastellaan erikseen ryhmänä. Ainoastaan rakennusalan pienet yritykset ovat keskimäärin tuottavampia kuin teollisuuden pienet yritykset.

Kun käytetään jompaakumpaa konsernirakenteen huomioon ottavaa kokoluokitusta, teollisuuden yritykset ovat kaikissa kokoluokissa tuottavampia kuin muiden päätoimialojen yritykset. Rakennusalan yrityksillä on toiseksi korkein tuottavuus

pienten ja pk-yritysten luokissa. Suurten yritysten luokassa palvelualan yritysten tuottavuus on kuitenkin kansainvälisen konsernitason tarkastelussa hivenen rakennusalan yritysten tuottavuutta suurempi. Kaupan alan pk-yritykset ovat konsernitason tarkasteluissa palvelualan pk-yrityksiä tuottavampia, mutta suurten yritysten luokassa tilanne on päinvastainen.

Tässä käytetty toimialajako on tietenkin hyvin karkea, ja kaikki esitetyt päätoimialat sisältävät hyvin eri tyyppisiä yrityksiä, joiden tuottavuus vaihtelee merkittävästi kunkin kyseisen päätoimialan sisälläkin. Tarkastelu antaa kuitenkin karkean käsityksen siitä, millainen tuottavuus näillä toimialoilla työskentelevillä yrityksillä on.

Verrattaessa päätoimialojen keskimääristä tuottavuutta ja eri kokoluokkien yritysten tuottavuutta huomataan, että kullakin toimialalla pienet ja keskisuuret yritykset ovat tuottavuudeltaan alempia kuin yritykset keskimäärin ja näin ollen suuret yritykset ovat tuottavuudeltaan parempia kuin yritykset keskimäärin. Konsernirakenteen huomioiminen ei myöskään vaikuta tähän selkeään tulokseen. Tästä ainoana poikkeuksena on kaupan ala. Kaupan alalla keskimääristä tuottavampia yrityksiä ovat keskisuuret yritykset, kun tarkastellaan tuottavuutta yritystasolla tai kansallisella konsernitason tasolla. Vasta kun siirrytään kansainväliselle konsernitason tasolle, tippuu keskisuurten yritystenkin tuottavuus kaupan alan keskimääräisen tuottavuuden alapuolelle, ja suurten yritysten tuottavuus nousee keskimääräisen tuottavuuden yläpuolelle. Tämä tulos selittyy sillä, että kaupan alalla on keskisuuria yrityksiä, jotka eivät kuulu Suomessa sijaitsevalta osaltaan suureen konserniin mutta joilla on kansainvälisiä konsernisuhteita. Tulos pätee, koska nämä keskisuuret yritykset ovat selvästi muita tuottavampia.

Konsernirakenteen huomioiminen vaikuttaa melko vähän pienten yritysten tuottavuuteen. Vaikutus on kuitenkin selvästi suurempi, kun tarkastellaan pk-yrityksiä ja suuria yrityksiä. Pk-yrityksiäkin tarkasteltaessa suurin vaikutus näyttäisi tulevan kansainvälisten konsernisuhteiden huomioon ottamisesta. Ainoastaan palvelualalla vaikutus on kohtalainen jo kun konsernirakenne huomioidaan ilman, että kansainvälinen konsernisuhde tekee (kansainvälisen konsernitason määritelmän mukaisesti) yrityksestä automaattisesti suuren yksikön. Kansainvälinen konsernitason luokittelu vaikuttaa eniten palvelualaan ja kaupan alaan. Kansainväliseen konsernitason siirryttäessä pk-yrityksien tuottavuus tippuu näillä molemmilla aloilla yli 8 % yritystason tarkasteluun verrattuna. Tämä tarkoittaa sitä, että kansainväliseen konsernitason siirtäminen siirtää pk-yrityksistä tuottavuudeltaan parhaita yrityksiä

suuren yritysten luokkaan. Teollisuuden ja varsinkaan rakennusalan tuottavuuteen myöskään kansainvälinen luokittelu ei vaikuta huomattavasti.

Suurten yritysten ryhmää tarkasteltaessa huomataan, että kaupan alalla tuottavuus kasvaa, kun suuriksi yrityksiksi lasketaan myös suureen kaupan alan konserniin kuuluvat pk-yritykset. Vastaavaa tuottavuuden kasvua ei havaita muilla päätoimialoilla. Niissä konsernitasolle siirryttäessä suurten yritysten luokkaan siirtyvät pk-yritykset ovat tuottavuudeltaan keskimäärin alemmalla tasolla kuin (yksinään) suuret yritykset, ja tämän takia konsernirakenteen huomioiminen laskee tuottavuutta.

Rakennusallalla ja teollisuudessa konsernirakenteen huomioiminen vaikuttaa huomattavasti enemmän suurten yritysten tuottavuuslukuihin kuin pk-yritysten. Vastaava vaikutus on palvelualla vähäinen. Kansainvälisen luokittelun merkittävin vaikutus kohdistuu kaupan alaan. Sellaiset kaupan alan pk-yritykset, joilla on kansainvälisiä konsernisuhteita, näyttäisivät tämän perusteella olevan selvästi tuottavampia kuin muut kaupan alan pk-yritykset. Teollisuuden osalta tämä näyttäisi menevän päinvastoin, sillä kansainvälisen konsernitason tarkastelussa suurten teollisuusyritysten tuottavuusluvut on selvästi alemmalla tasolla kuin yritystason.

Kaikkiaan huomataan, että konsernirakenteen huomioiminen vaikuttaa eri toimialoilla eri tavoin tuottavuuden tasoon. Suurimmat vaikutukset saadaan silloin, kun kansainväliset konsernisuhteet otetaan huomioon. Yleistä käsitystä toimialojen välisistä tuottavuuseroista konsernirakenteen huomioiminen ei muuta. Myös tuottavuuserot eri kokoisten yritysten välillä säilyvät pääpiirteittäin ennallaan. Poikkeuksena tästä on kaupan ala, jossa vasta kansainvälisellä konsernitasolla pk-luokan yritykset ovat alan keskimääräistä tasoa alempana ja suuret yritykset tätä ylempänä.

ERIKOKOISTEN YRITYSTEN ROOLI TALOUDESSA
JA KASVUN AIKAANSAAMISESSA

Toimiala	Yritystaso (1)	Konsernitaso (2)	Kansainvälinen konsernitaso (3)	Ero (1)–(2)	Ero (1)–(3)
Pienet					
Teollisuus C	53 263	54 418	54 003	2,2 %	1,4 %
Rakentaminen F	53 708	53 329	53 318	-0,7 %	-0,7 %
Palvelut I–U	45 584	44 400	43 761	-2,6 %	-4,0 %
Kauppa G	46 990	46 806	44 134	-0,4 %	-6,1 %
Yhteensä	49 001	48 356	47 477	-1,3 %	-3,1 %
Pk					
Teollisuus C	58 291	58 469	55 967	0,3 %	-4,0 %
Rakentaminen F	55 465	55 241	54 715	-0,4 %	-1,4 %
Palvelut I–U	48 711	46 907	44 774	-3,7 %	-8,1 %
Kauppa G	49 760	49 794	45 048	0,1 %	-9,5 %
Yhteensä	52 745	51 512	49 032	-2,3 %	-7,0 %
Suuri					
Teollisuus C	89 364	85 010	82 379	-4,9 %	-7,8 %
Rakentaminen F	71 646	69 332	69 427	-3,2 %	-3,1 %
Palvelut I–U	65 642	64 154	64 495	-2,3 %	-1,7 %
Kauppa G	46 330	46 689	50 755	0,8 %	9,6 %
Yhteensä	72 556	70 547	70 254	-2,8 %	-3,2 %
Yhteensä					
Teollisuus C	74 482	74 482	74 482		
Rakentaminen F	59 046	59 046	59 046		
Palvelut I–U	54 707	54 707	54 707		
Kauppa G	48 307	48 307	48 307		
Yhteensä	60 619	60 619	60 619		

Taulukko 5.1. Tuottavuus keskimäärin 2008–2016 (jalostusarvo / henkilötyövuosi).

6 Vienti, yrityskoko ja konsernirakenteet

Aiemmat tutkimukset viittaavat siihen, että konsernirakenteiden huomioon ottaminen aiheuttaa vielä dramaattisempia muutoksia kuvaamme pk-yritysten viennistä kuin niiden työllistävästä tai arvonlisää tuottavasta vaikutuksesta (Nordic Council of Ministers, 2016; Aliyrkkö ym., 2017).¹⁹ Seuraavassa tarkastelemme konsernirakenteiden merkitystä Suomen tavara- ja palveluviennille em. tutkimuksia laajemmalla aineistolla ja entistä systemaattisemmin.

Tarkastelemme seuraavassa ensin kooltaan ja riippuvuusstatukseltaan erilaisten yritysten osuutta tavara- ja palveluviennistä sekä niiden viennin monipuolisuutta. Sitten teemme aiempia kolmitasoisia (yritystasoon, kansalliseen konsernitasoon ja kansainväliseen konsernitasoon jäsennettyjä) laskelmiamme vastaavat laskelmat tavara- ja palveluviennille selvittääksemme, miten paljon konsernien käsittely yrityksiin rinnastettavina talousyksikköinä muuttaa kuvaamme viennistä. Tarkastelemme myös lyhyesti erottelemiemme neljän päätoimialan viennin kehitystä.

Tilastokeskuksen palvelujen ulkomaankauppa -tutkimusaineisto (YA227) päivittyy muita käyttämiämme aineistoja hitaammin, eikä tätä raporttia kirjoittaessamme käytettävissämme ole ollut tietoja aineistomme yritysten harjoittamasta palvelujen ulkomaankaupasta vuosina 2015 ja 2016. Siksi rajoitumme seuraavassa tarkastelemaan palveluvientiä vuosina 2008–2014.

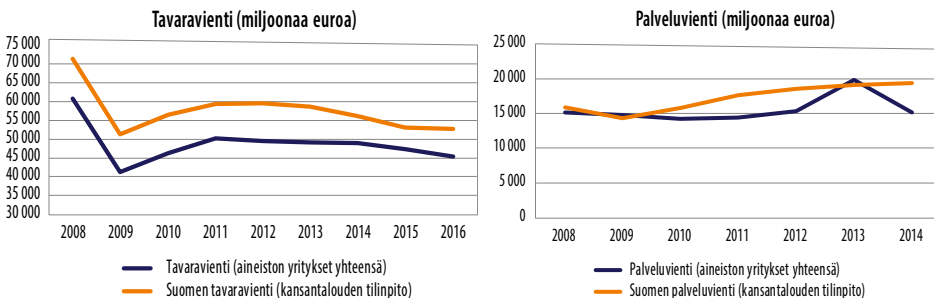
Jalostusarvoa ja sen avulla laskettavaa tuottavuutta aineistomme neljällä päätoimialalla erikseen tarkastellessamme käytimme toimialakohtaisia deflaattoreita, jotka kuvasivat hintakehitystä kullakin toimialalla. Tavara- tai palveluviennille ei ole saatavissa vastaavia deflaattoreita, vaikka kansantalouden tilinpidossa esitetäänkin

¹⁹ Vrt. myös alaviite 20 alla.

arviot tavaraviennin ja palveluviennin hinnan muutoksesta kokonaisuutena tarkasteltaessa. Siksi tarkastelemme seuraavassa vientiä lähinnä osuuksina kaikkien aineistomme yritysten yhteenlasketun viennin arvosta.

6.1 Vientiyritysten koko ja riippuvuudet

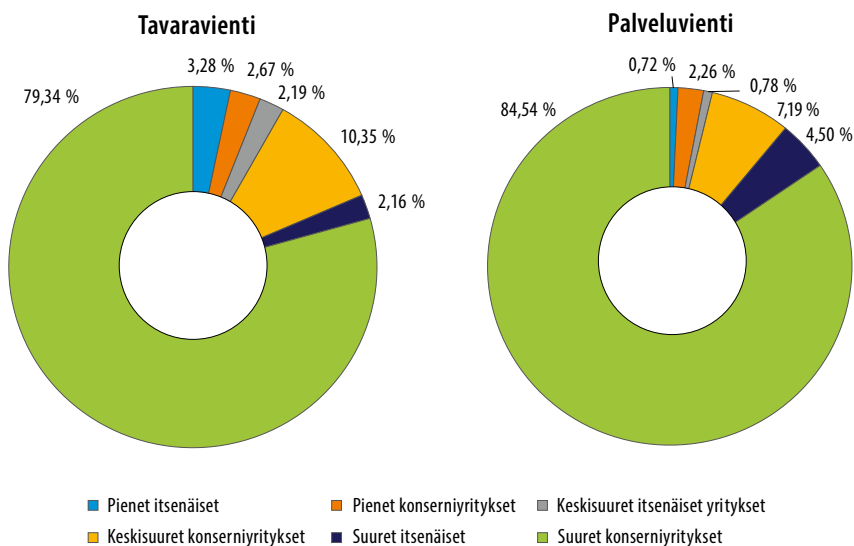
Kuviot 6.1 havainnollistavat, kuinka aineistomme yhteenlaskettu tavara- ja palveluvienti on tarkastelujaksolla kehittynyt, ja suhteuttavat aineistomme yritysten viennin kansantalouden tilinpidon mukaiseen tavara- ja palveluvientiin. Kuviosta 6.1 (a) havaitaan, että tarkastelujaksolla aineistomme yritysten vienti on ollut 80–90 % Suomen koko tavaraviennistä. Kuvion 6.1 (b) mukaan aineistomme yritysten osuus Suomen palveluviennistä on vaihdellut enemmän. Kuviosta ilmenee yritystemme palveluvientilukujen tavaravientilukuja suurempi epävarmuus: aineistomme yritysten yhteenlaskettu palveluvienti on kahtena vuotena (2009 ja 2013) 3–4 % suurempi kuin Tilastokeskuksen kansantalouden tilinpidon mukainen Suomen palveluvienti ko. vuosina. Ilmiö selittyy lähinnä tietojen eriaikaisella päivittymisellä sekä tilastointikäytäntöjen eroilla. Tästä huolimatta myös palveluvientiä koskevia tuloksiamme voidaan pitää suuruusluokaltaan oikeina.

Kuviot 6.1 (a) ja (b). Tavaravienti ja palveluvienti

Aineistossamme ylivoimaisesti suurin osa – jokaisena tarkasteluvuonna yli 90 % – tavaraviennistä on teollisuusyritysten tavaravientiä. Palveluviennin jakauma aineistomme neljälle päätoimialalle on mielenkiintoisempi. Siitäkin suurin osa – keskimäärin noin 79 % – on teollisuusyritysten vientiä. Toiseksi suurimman ryhmän – keskimäärin noin 16 % – muodostaa palvelualan yritysten palveluvienti. Palvelualan

yritysten osuus palveluviennistä kasvaa tarkastelujaksolla voimakkaasti noin 12 prosentista noin 32 prosenttiin, ja teollisuusyritysten osuus supistuu vastaavasti 85 prosentista 61 prosenttiin. Tulos ei välttämättä kerro myytyjen palvelujen luonteen muuttumisesta. Se saattaa osin selittyä myös sillä, että esimerkiksi liike-elämän palveluita tai tietojenkäsittelyyn liittyviä palveluja tarjoavat entistä useammin yritykset, jotka on merkitty palvelualan toimijoiksi kaupparekisteriin ja jotka siksi luokitellaan aineistossamme palvelualan yrityksiksi.

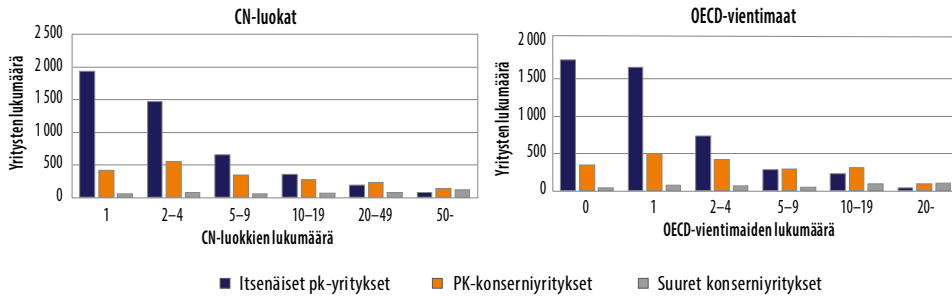

Kuviot 6.2 (a) ja (b). Keskimääräiset osuudet tavaraviennistä ja palveluviennistä 2008–2016

Kuviot 6.2 näyttävät, miten tavara- ja palveluvienti ovat vuosina 2008–2016 keskimäärin jakaantuneet erikokoisten ja riippuvuusstatukseltaan erilaisten yritysten kesken. Kuviosta 6.2 (a) käy ilmi, että ylivoimaisesti suurin osuus tavaraviennistä (79%) on suurilla konserniyrityksillä ja toiseksi suurin osuus (10%) on keskisuurilla konserniyrityksillä. Yhteensä konserniin kuuluvat yritykset ovat keskimäärin vastaanottaneet noin 92 prosentista aineistomme yritysten tavaraviennistä. Kuvion 6.2 (a) keskimääräisiä osuuksia vastaavissa vuosittaisissa prosenttiosuuksissa ei voida havaita suuria muutoksia tai vahvoja trendejä, vaikka konserniyritysten osuus (vuonna 2008 noin 91 % ja vuonna 2016 noin 93 %) kasvaakin hivenen.

Palveluviennin tapauksessa (kuvio 6.2 (b)) suurten konserniin kuuluvien yritysten keskimääräinen osuus on vielä suurempi, noin 85 %. Yhteensä konserniin kuuluvien

yritysten osuus palveluviennistä on ollut 94 %. Muutenkin poikkeuksellisesti käyttäytyvän *suurten itsenäisten yritysten* ryhmän osuus palveluviennistä vaihtelee tarkastelujaksolla (2008–2014) voimakkaasti. Sen osuus vuoden 2008 palveluviennistä on noin 28 %, ja jos kuviossa 6.2 (b) olisi valittu tarkastelujaksoksi 2009–2014, konserniyritysten yhteenlasketuksi osuudeksi palveluviennistä olisi saatu noin 98 %.

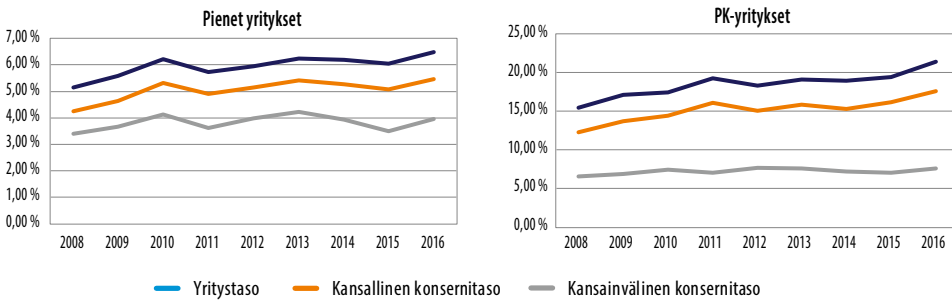

Kuviot 6.3 (a) ja (b). Vientiyritysten lukumäärä 2010

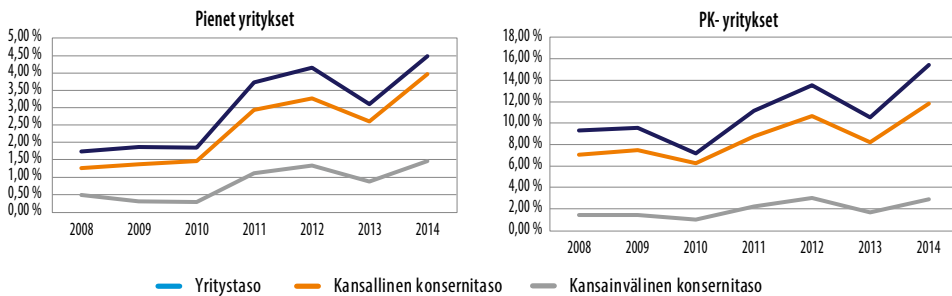
Käyttämämme mikroaineiston perusteella on ollut mahdollista arvioida myös erityyppisten yritysten tavaraviennin *monipuolisuutta* sekä (tullin tavaraluokituksessa käytettyjen) CN-luokkien että OECD:hen kuuluvien vientimaiden lukumäärällä arvioituna. Kuviot 6.3 esittävät näillä kriteereillä ja vuoden 2010 datalla tehtyjä itsenäisten pk-yritysten, pk-konserniyritysten sekä suurten konserniyritysten viennin monipuolisuuden vertailuja. (Kooltaan ja muiltakin ominaisuuksiltaan voimakkaasti vaihteleva suurten itsenäisten yritysten ryhmä on jätetty tarkastelun ulkopuolelle). Kuviosta voidaan päätellä, että ”yksipuolisinta” (eli eniten yhden tuoteluokan tuotteisiin ja yhteen vientimaahan keskittynyttä) vientiä harjoittavat itsenäiset pk-yritykset ja että suurten konserniyritysten vienti on monipuolisinta. Toisin sanoen konserniin kuuluvien pk-yritysten vienti on itsenäisten pk-yritysten vientiä monipuolisempaa. Tällainen tulos ei ole aivan ilmeinen; voitaisiinhan myös ajatella, että konserniin kuuluvat pk-yritykset suorittaisivat usein konsernin sisäisen työnjaon määrittämiä, itsenäisen pk-yrityksen toimintaa ahtaammin rajattuja tehtäviä, jotka johtaisivat viennin yksipuolisuuteen.

6.2 Vienti ja konsernirakenteet

Konsernitason tarkasteluissamme olemme rinnastaneet konsernit yrityksiin ja luokitelleet ne pieniin, keskiuuriin ja suuriin riippuen siitä, minkä kokoluokan yrityksen määritelmän ehdot ne yhdeksi yritykseksi tulkittuina toteuttaisivat. Konsernitason tarkasteluissa suurten yritysten vientiosuudet näyttävät suuremmilta kuin kuvioissa 6.2, koska niissä huomattava osa pienten ja keskiuurten konserniin kuuluvien yritysten viennistä lasketaan suurten yritysten osuuteen.

Kuviot 6.4 (a) ja (b). Tavaravienti

Kuviot 6.5 (a) ja (b). Palveluvienti

Kuviot 6.4 osoittavat, että itsenäisten pk-yritysten tai pk-yrityksen kokoiseen konserniin kuuluvien yritysten osuus tavaraviennistä on melko pieni. Kun konsernirakenteita ei huomioida, pienten yritysten osuus tavaraviennistä on keskimäärin noin 6 % ja pk-yritysten noin 18 %. Kansainvälisen konsernitason laskelmassa, jossa kaikki

kansainväliseen konserniin kuuluvat yritykset on tulkittu suuriksi, pienten yritysten keskimääräinen osuus tavaraviennistä on vain 4 % ja pk-yritysten vain 7 %.²⁰

Vastaavat kuviot 6.5 (a)–6.5 (b) kuvaavat pienten ja keskisuurten yritysten palveluvientiä. Kuviosta havaitaan, että pk-yritysten osuus palveluviennistä on ylipäättään varsin pieni (keskimäärin noin 11 %), ja että osuus pienenee edelleen (keskimäärin noin 9 prosenttiin) kansallisen konsernitason tarkastelussa, jossa pk-yrityksiksi lasketaan vain itsenäiset ja Suomessa sijaitsevalta osaltaan pk-yrityksen kokoiseen konserniin kuuluvat yritykset. Kansainvälisen konsernitason tarkastelussa, jossa kaikki kansainvälisiin konserneihin kuuluvat yritykset lasketaan suuriksi yrityksiksi, pk-yritysten osuudeksi palveluviennistä jää keskimäärin vain noin 2 %.

Kuvioiden 6.5 yritystason ja kansallisen yritystason tavara- ja palveluvientiosuuk-sissa havaitaan kasvava trendi, jota ei (ainakaan yhtä vahvana) esiinny kansainväli-sen konsernitason luvuissa. Tuloksen tulkinta on, että tarkastelujaksolla kasvava osa Suomen viennistä on ollut kansainvälisiin mutta Suomessa tarkastellulta osaltaan pk-yrityksen kokoiisiin konserneihin kuuluvien yritysten harjoittamaa vientiä.

20 Aliyrkkö ym. (2017, s. 4) esittävät raportissa Nordic Council of Ministers (2016) julkaistuihin laskelmiin vedoten, että pienten ja keskisuurten yritysten osuus Suomen tavaraviennistä oli noin 34 % kun konserni-rakenteita ei oteta huomioon mutta vain noin 12 % kun ne huomioidaan. Raportissa Nordic Council of Ministers (2016) esitetyt konsernitason laskelmat vastaavat tämän raportin ”kansainvälistä konsernitason” (emt., s. 79), mutta luvut poikkeavat meidän laskelmiemme tuottamista vastaavista arvoista (vuonna 2014 19 % ja 7 %) huomattavan paljon. Pidämme poikkeuksellisen suuren eron todennäköisimpänä selityksenä sitä, että em. raportissa käytetyn pk-yrityksen määritelmän mukaan yritys on pk-yritys, jos sen työllistävä vaikutus on enintään 250 henkilötyövuotta vuodessa (emt., s. 79). Omissa laskelmissamme olemme käyttä-neet Tilastokeskuksen määritelmää, jonka sisältämät lisäehdot rajoittavat myös pk-yrityksen suurinta mah-dollista liikevaihtoa ja taseen loppusumma (vrt. osio 2.2 edellä). Siksi käyttämämme määritelmän mielessä pk-yrityksiksi laskettavia yrityksiä on vähemmän kuin em. raportissa käytetyn määritelmän mielessä.

7 Yritystuet ja konsernirakenne

Suomessa maksettiin suoria yritystukia maatalouden ulkopuolisille pienille, keski- ja suurille yrityksille noin 420 miljoonan arvosta vuonna 2016. Mikäli mukaan otetaan myös Finnveran takaukset, niin Tilastokeskuksen yritystukitilaston mukaan suorien tukien ja takauksien summa nousee vuositasona noin 1.1 miljardiin euroon.

Kuvaamme seuraavaksi, kuinka erilaiset yritystuet jakautuvat pk- yrityksille konsernirakenteen mukaan vuosien 2010 ja 2016 välisenä aikana. Huomioimme tarkastellussamme maksetut maatalouden ulkopuoliset suorat tuet ja Finnveran takaukset. Tarkastelemamme yritystuet voidaan luokitella yli ajan eri tavoin. Seuraavassa noudatamme tietolähteemme, Tilastokeskuksen yritystukitietokannan luokitusta. Yritystukitietokannassa tarkastelujaksolla maksetut tuet jaetaan Tekesin maksamiin suoriin tukiin, Finnveran takauksiin sekä kahdentyyppisiin Työ- ja elinkeinoministeriön (TEM) maksamiin tukiin.

Kauppa- ja teollisuusministeriö ja työministeriö yhdistettiin työ- ja elinkeinoministeriöksi vuonna 2008. Osa TEM:n maksamista tukityypeistä on aiemmin kuulunut kauppa- ja teollisuusministeriön hallinnonalaan, ja yritystukitietokannan terminologiaa seuraten nimitämme niitä TEM/KTM -tyyppisiksi suoriksi tuiksi. Osa tuista on aiemmin kuulunut työministeriön hallinnonalaan, ne ovat lähinnä työllistämistukia. Nimitämme niitä työllistämistukiluonteisiksi tuiksi.

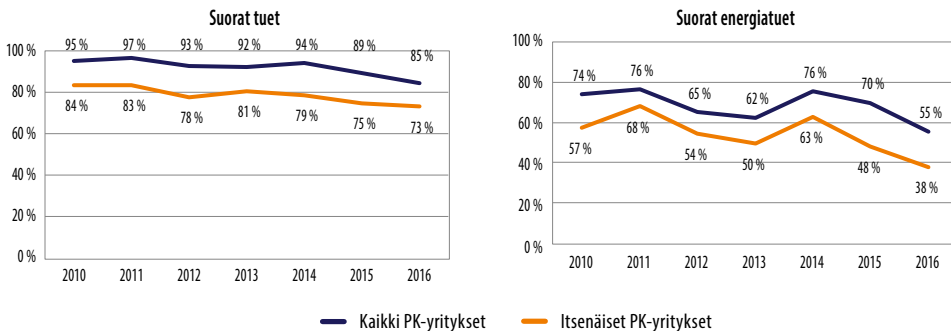
Näin ollen tarkastelemiamme tukien luokkia ovat TEM/KTM -tyyppiset suorat tuet, työllistämistukiluonteiset tuet, Tekesin maksamat suorat tuet ja Finnveran takaukset. TEM/KTM -tyyppisten tukien luokka jaetaan lisäksi viiteen merkittävimpään osaryhmään.

Kuvion 7.1 vasemmanpuoleinen kuva esittää pk-yrityksille kohdennettua osuutta TEM/KTM -tyyppisten suorien tukien kokonaissummasta. Esimerkiksi vuonna 2016

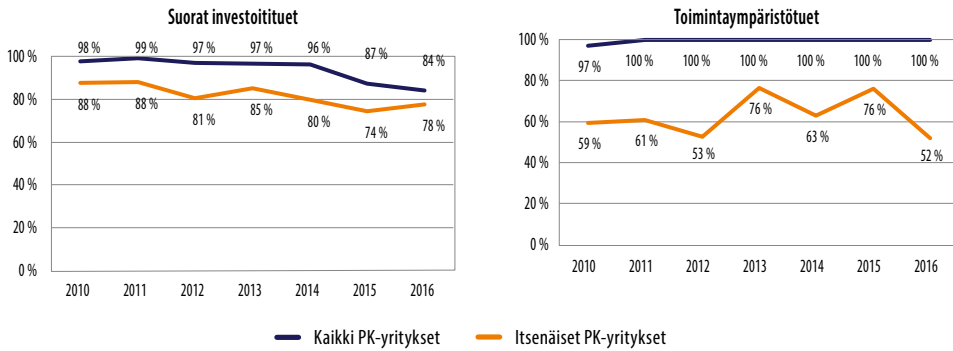
(2010), noin 85 (95) prosenttia maksetusta kokonaissummasta tuli pk-yrityksille (luonnollisesti loput summasta kohdentuivat suuryrityksille). Pk-yritysten osuus kuitenkin pienenee, jos vain itsenäiset pk-yritykset tulkitaan pk-yrityksiksi. Näin tulkiten pk-yritysten osuus tukisummasta oli 84 prosenttia vuonna 2010 ja 73 prosenttia vuonna 2016 eli noin 10 prosenttiyksikköä alhaisempi.

Tarkastelu toistetaan TEM/KTM -tyyppisten tukien osalta viidelle pienemmälle osaryhmälle. Kuvion 7.1 oikeanpuoleisessa kuvassa keskitytään suoriin energiatukiin, Kuviossa 7.2 esitetään suorat investointituet (vasen puoli) ja toimintaympäristö -tuet (oikea puoli), ja kuviossa 7.3 tarkastelussa ovat yhteishankkeiden kv-tuet (vasen puoli) ja muut kehittämishankkeet (oikea puoli). Se, kuinka paljon vain itsenäisten pk-yritysten pk-yrityksiksi tulkitseminen vaikuttaa pk-yritysten osuuteen, riippuu selvästi tukilajista ja tarkasteluvuodesta. Esimerkiksi vuonna 2016 energiatuen (Kuvio 7.1, oikea kuva) maksetusta kokonaismäärästä itsenäisiin pk-yrityksiin kohdentui 38 prosenttia (55 % jos konsernirakennetta ei huomioida), kun itsenäisten pk-yritysten osuus oli 68 prosenttia vuonna 2011.

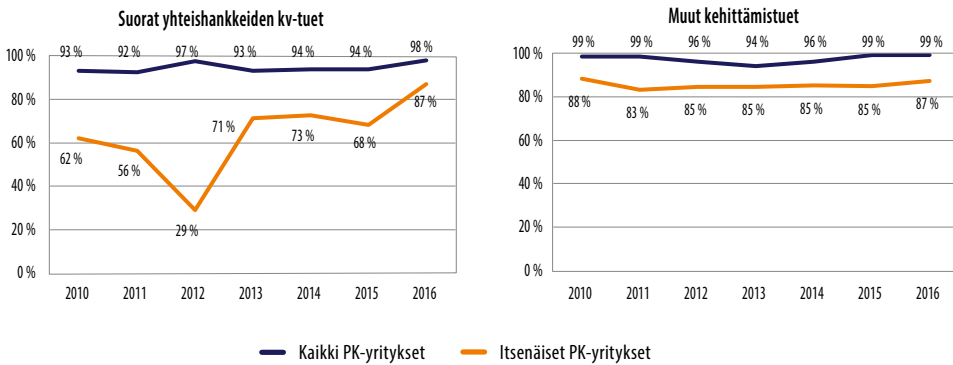
Kuviossa 7.4 tarkastellaan erikseen työllistämistukiluonteisten tukien jakautumista pk-yrityksille ja konsernirakennetta. Vain itsenäisten pk-yritysten tulkitseminen pk-yrityksiksi alentaa pk-yritysten osuutta tarkastelujaksolla alle 10 prosenttiyksikköä, ja osuus on pysynyt varsin stabiilina yli ajan. Tämän lisäksi TEM:n maksamat työllistämistukiluonteiset tuet voitaisiin esittää osaryhmittäin, mutta näitä ei esitetä raportissa koska nämä eivät juuri eroa Kuvion 7.4 aggregaattituloksista.

Kuvio 7.1. TEM/KTM -tyyppiset yhteenlasketut suorat tuet ja suorat energiatuet pienille ja keskisuurille yrityksille konsernirakenteen mukaan 2010–2016 (tukien kokonaissummasta). itsenäiset pk-yritykset.

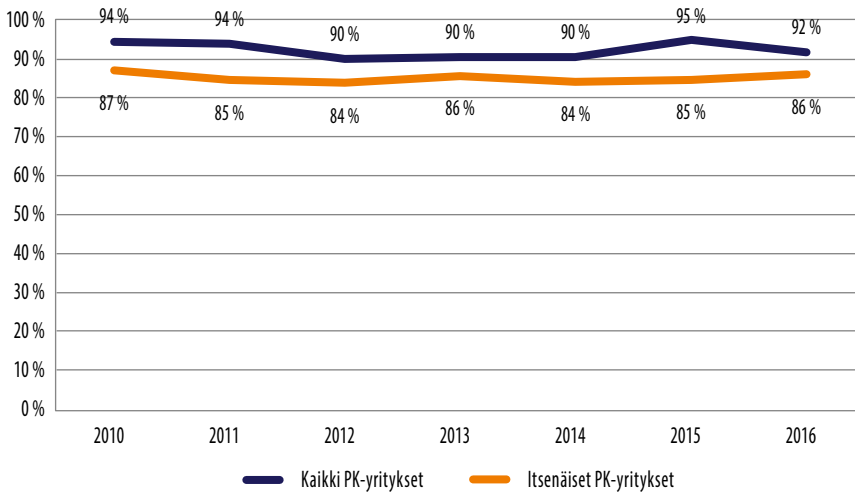

Kuvio 7.2. TEM/KTM -tyyppiset suorat investointituet ja toimintaympäristö -tuet pienille ja keskisuurille yrityksille konsernirakenteen mukaan 2010–2016 (tukien kokonaissummasta).

Kuvio 7.3. TEM/KTM -tyyppiset suorat yhteishankkeiden kv-tuet ja muut kehittämistuet pienille ja keskisuurille yrityksille konsernirakenteen mukaan 2010–2016 (tukien kokonaissummasta).

ERIKOKOISTEN YRITYSTEN ROOLI TALOUDESSA
JA KASVUN AIKAANSÄÄMISESSÄ

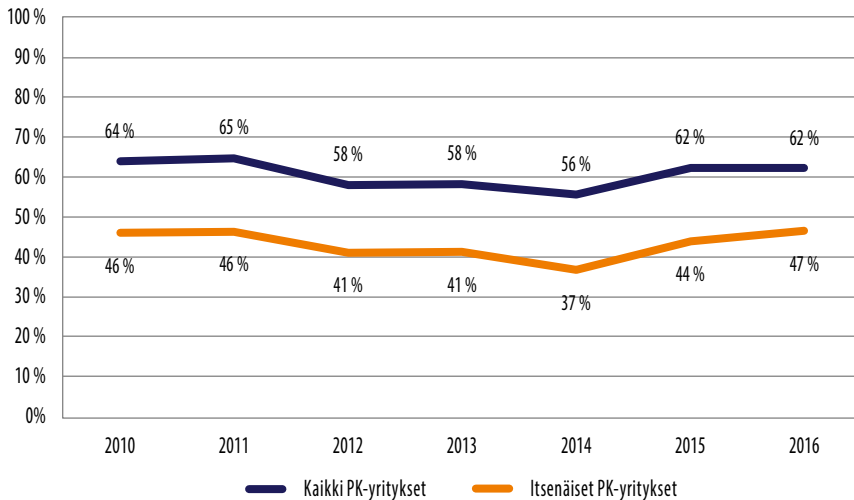
Kuvio 7.4. Työllistämistukiluonteiset suorat tuet pienille ja keskisuurille yrityksille konsernirakenteen mukaan 2010–2016 (tukien kokonaissummasta).

Kuvio 7.5 esittää Tekesin pk-yrityksille maksamien suorien tukien osuuden kehityksen vuosien 2010 ja 2016 väliseltä ajalta. Suorien tukien kokonaissummasta (katkoviiva) noin 56–65 prosenttia on kohdentunut pk-yrityksille, kun konsernirakennetta ei oteta tarkastelussa huomioon. Pk-yrityksille maksettava tukisumma jää kuitenkin alle puoleen kokonaismäärästä, kun pk-yrityksiksi hyväksytään vain itsenäiset pk-yritykset (oranssi viiva). Esimerkiksi vuonna 2016, 62 prosenttia maksetusta tukisummasta kohdentui pk-yrityksille, mutta osuus laskee 47 prosenttiin, mikäli kaikki konserneihin kuuluvat pk-yritykset luokitellaan osaksi suurempaa yritystä. Tarkastelu kuitenkin paljastaa, että Tekesin rahoituksen kohdentumisessa pk-yrityksille konsernirakenteen mukaan ei ole tapahtunut suuria muutoksia yli ajan.

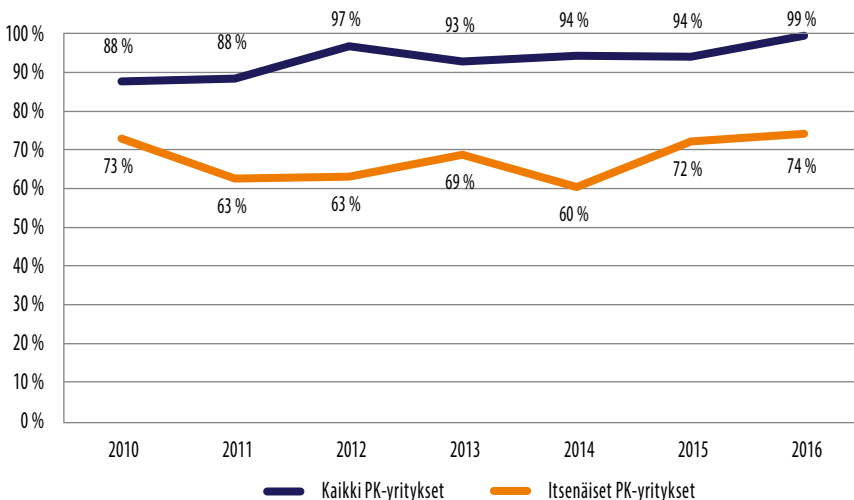
Toistamme samankaltaisen tarkastelun myös niille yrityksille, jotka ovat saaneet Finnveran myöntämiä takauksia. Kuvio 7.6 esittää kuinka suuri osuus takauksien kokonaissummasta kohdistuu Pk-yrityksille, kun konsernirakennetta ei huomioida (sininen katkoviiva) ja kun vain itsenäiset pk-yritykset tulkitaan pk-yrityksiksi (oranssi viiva).

Yli ajan tehtävä tarkastelu paljastaa, että takauksien osuus on kohonnut noin 90 prosentista vuonna 2010 lähes täysin Pk-yrityksille kohdentuvaksi (vuonna 2016 osuus oli kohonnut 99 prosenttiin). Kuitenkin mikäli tarkastelussa huomioidaan konsernirakenne, niin kuva on erilainen. Tukea saaneiden itsenäisten Pk-yritysten osuus oli vuonna 2016 (74 %) lähes sama kuin vuonna 2010 (73 %). Tasoero eri lähestymistapojen välillä on

myös varsin näkyvä. Mikäli konsernirakennetta ei huomioida analyysissa, niin Pk-yri-
tysten osuus esimerkiksi vuonna 2016 on noin 25 prosenttiyksikköä korkeampi kuin
tilanteessa, jossa vain itsenäiset pk-yritykset tulkitaan pk-yrityksiksi.

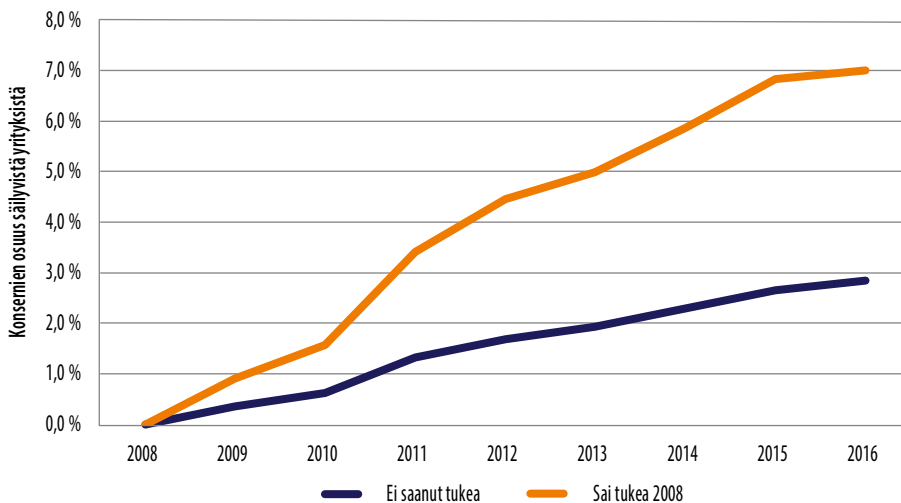
Kuvio 7.5. Tekesin maksamat suorat tuet pienille ja keskisuurille yrityksille konsernirakenteen mukaan 2010–2016.

Kuvio 7.6. Finnveran myöntämät takaukset pienille ja keskisuurille yrityksille konsernirakenteen mukaan 2010–2016 (takauksien kokonaissummasta).

Kuviossa 7.7 tarkastellaan lopuksi suoran yritystuen saamisen yhteyttä siihen, että yrityksestä tulee osa konsernia. Tarkastelua varten olemme jakaneet aineiston kaikki itsenäiset yritykset kahteen ryhmään vuodelta 2008; yritystukea saaneisiin ja saamattomiin. Seuraamme näitä kahta yritysryhmää aina vuoteen 2016 asti, nähdäksemme, että kuinka suuri osuus yrityksistä kummassakin ryhmässä muuttuu osaksi suurempaa konsernia. Tarkastelussa on siis mukana vain ne yritykset, jotka ovat selviytyneet vuodesta 2008 vuoden 2016 loppuun saakka.

Tulosten mukaan suoraa yritystukea saaneet yritykset tulevat osaksi konsernia todennäköisemmin kuin tukea vailla olleet yritykset. Viiden vuoden kuluttua noin 5 prosenttia suoraa yritystukea saaneista yrityksistä on muuttunut konsernin osaksi, kun tukea vailla olleista osuus on alle 2 prosenttia. Vuonna 2016, kahdeksan vuotta tuen saamisen jälkeen, tukea saaneista yrityksistä noin 7 prosenttia on osa konsernia, kun tukea vailla olleiden osuus jää noin kolmeen prosenttiin. Tämä tarkastelu ei kuitenkaan tarkoita, että yritys muuttuu konsernin osaksi yritystuen takia. Tukea saavat ja ei-saavat yritykset ovat taustaominaisuuksiltaan hyvin erilaisia.

Kuvio 7.7. Konserniyritysten osuus yrityksistä, jotka olivat vuonna 2008 itsenäisiä ja jotka joko saivat tai eivät saaneet tukea vuonna 2008 (osuudet lukumäärästä).

8 Johtopäätöksiä

Edellä tarkastelimme erikokoisten ja riippuvuussuhteiltaan toisistaan poikkeavien yritysten merkitystä Suomen kansantaloudelle aiempia tutkimuksia systemaattisemmin ja aiempaa kattavamman aineiston perustalta. Täsmensimme myös aiemmassa kirjallisuutta esitettyä yritystason ja konsernitason erottelua erottelemalla toisistaan *kansallisen ja kansainvälisen konsernitason* tarkastelut.

Keskeiset tutkimustuloksemme on esitelty osiossa 1.2 yllä. Niiden mukaan konsernirakenteiden huomioiminen pienentää pk-yritysten (henkilötyövuosissa mitattua) työllistävää vaikutusta sekä arvonlisää tuottavaa roolia huomattavasti. Pk-yritysten työllistävä vaikutus supistuu noin 15 prosenttiyksikköä yritystasolta kansainväliselle konsernitasolle siirryttäessä. Myös pk-yritysten tuottavuus on konsernitason tarkastelussa alhaisempi kuin yritystason. Konserniin kuuluvat pk-yritykset ovat siis itsenäisiin pk-yrityksiin verrattuna tärkeämpiä arvonlisän tuottajina kuin työllistäjinä.

Pk-yritysten osuus Suomen tavaraviennistä paljastui sekä yritystasolla tarkastellen (18 %) että konsernirakenteen huomioivissa tarkasteluissa (kansainvälisellä konsernitasolla 7 %) pienemmäksi kuin mihin aiemmat tutkimukset ovat viitanneet. Ero selittynee osin erilaisella pk-yrityksen määritelmällä: olemme käyttäneet Tilastokeskuksen määritelmää, joka sisältää henkilöstömäärää koskevan rajoitteen ohella tasetta ja liikevaihtoa koskevia rajoitteita. Itsenäisten pk-yritysten osuus Suomen palveluviennistä osoittautui huomattavan pieneksi (alle 2 % suuruiseksi).

Koko tarkastelujakson (2008–2016) säilyvien yritysten ja muiden yritysten vertailu viittaa siihen, että luova tuho on voimakkainta pienten itsenäisten yritysten ja heikointa suurten konserniyritysten ryhmässä. Aihetta olisi kuitenkin syytä tarkastella yksityiskohtaisemmin kuin tässä suppeassa raportissa on tehty.

Kaiken kaikkiaan tutkimuksemme osoittaa, että konsernirakenteen huomioiminen on tärkeää, sillä se muuttaa oleellisesti kuvaamme erikokoisten yritysten roolista taloudessa. Yritystilastoissa olisikin tärkeää kiinnittää enemmän huomiota sekä yrityskokoon että yritysten riippuvuussuhteisiin muista yrityksistä.

Tämän raportin tulokset tekevät havaintoja tilastoaineistoista eivätkä kerro syy-seuraussuhteista. Siksi ne eivät sellaisenaan sovi politiikkasuosituksien pohjaksi. Esimerkiksi totesimme, että itsenäisistä yrityksistä konserniyrityksiksi muuttuneet pk-yritykset ovat usein tuottavuudeltaan keskimääräistä parempia, mutta kuvaileva tutkimuksemme ei kerro, valitsevatko konsernit itsenäisten yritysten joukosta keskimääräistä suurempaan tuottavuuteen yltäviä yrityksiä vai kohottaako konserniin kuulumisen liittyneiden yritysten tuottavuutta. Havaitsimme myös, että yritystukea saaneet itsenäiset yritykset muuttuvat muita yrityksiä useammin konsernin osiksi, mutta tulos ei sellaisenaan riitä osoittamaan, että yritys olisi liitetty konserniin yritystuen johdosta.

Pk-yrityksille kohdennetut yritystuet ovat pääosin myönnetty ”aidoille” (konserniin kuulumattomille) pk-yrityksille. Konsernirakenteen huomioiminen muutti silti paikoin myös käsitystä siitä, minkä kokoisiin yrityksiin erilaiset yritystuet kohdentuvat. Tukea saavien pk-yritysten osuus yliarvioidaan, mikäli konsernirakennetta ei huomioida tuen kohdentamisessa. Erilaisten yritystukimuotojen kohdentuminen tulisikin raportoida avoimesti myös yritysten konsernirakenteen mukaan.

Erilaisilla yritystuilla on useita eri tavoitteita. Olisi suositeltavaa tarkastella sitä, kuinka erilaiset tavoitteet, kuten työllisyyden tai tuottavuuden tukeminen, käyvät yksiin yrityksen mahdollisen konsernirakenteen kanssa. Mikäli yrityksen mahdollinen konsernirakenne on ristiriidassa yritystukimuodon tavoitteiden kanssa, tulisi harkita joko tuen uudelleen kohdentamista tai lakkauttamista.

Talousteoreettinen tai empiirinen kirjallisuus ei anna tarkkoja vastauksia siihen, kuinka erilaisten yritystukien tulisi kohdentua erikokoisille yrityksille. Tutkimuskirjallisuudessa on kuitenkin esitetty, että yritystukien avulla tulisi ennen kaikkea pyrkiä tukemaan positiivisten ulkoisvaikutuksien syntymistä pitkällä aikavälillä (ks. Becker 2015; Bloom ym. 2019). Erityyppisiä yritystukia tulisikin arvioida ja tutkia tästä näkökulmasta.

Lähteet

- Ali-Yrkkö, J. – Kotiranta, A. – Ylhäinen, I. (2017), "Katsaus yritysten kasvuun ja sitä koskeviin politiikka-toimiin", ETLA raportit 79/2017.
- Anyadike-Danes, M. – Bjuggren, C.M. – Gottschalk, S. – Hölzl, W. – Johansson, D. – Maliranta, M. – Myrann, A. (2015): "An international cohort comparison of size effects on job growth", *Small Business Economics* 44, 821-844.
- Becker, B. (2015), "Public R&D Policies and Private R&D Investment: A Survey of the Empirical Evidence", *Journal of Economic Surveys*, 29, 917–942.
- Birch, D. L. (1981), "Who Creates Jobs?" *Public Interest* 65(3), 3-14.
- Bloom, N. – Van Reenen, J. – Williams, H. (2019), "A Toolkit of Policies to Promote Innovation", *Journal of Economic Perspectives*, 33, 163-84.
- Böckerman, P. – Maliranta, M. (2012), "Globalization, creative destruction, and labour share change: Evidence on the determinants and mechanisms from longitudinal plant-level data", *Oxford Economic Papers* 64, 259–280.
- Davis, S. J. – Haltiwanger, J. – Schuh, S. (1996), "Small business and job creation: Dissecting the myth and reassessing the facts", *Small Business Economics* 8, 297-315.
- Fornaro, P. – Luomaranta, H. (2016), "Job Creation and the Role of Dependencies", ETLA Working Papers 44/2016.
- Fornaro, P. – Luomaranta, H. (2017), "Small and Medium Firms, Aggregate Productivity and the Role of Dependencies", ETLA Working Papers 47/2017.
- Haltiwanger, J. – Jarmin, R. S. – Miranda, J. (2013), "Who Creates Jobs? Small versus large versus young", *The Review of Economics and Statistics* 95, 347-361.
- Hohti, S. (2000), "Job flows and job quality by establishment size in the Finnish manufacturing sector 1980-94", *Small Business Economics* 15, 265-281.
- Hyytinen, A. ja Maliranta, M. (2013), "Firm lifecycles and evolution of industry productivity", *Research Policy* 42, 1080-1098.
- Nordic Council of Ministers (2016), "Services and Goods Exports from the Nordics. Strongholds and profiles of exporting enterprises", *TemaNord* 2016:555
- TEM (2017), "Kasvun agenda. Yritysten menestyksestä työtä ja toimeentuloa", Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 11/2017.
- Tuottavuuslautakunta (2019), "Tuottavuuden tila Suomessa. Miksi sen kasvu pysähtyi, käynnistyykö se uudelleen?" Valtiovarainministeriön julkaisuja 2019:21.

Erikokoisten yritysten rooli taloudessa ja kasvun aikaansaamisessa

Pk-yrityksiä tarkastellaan usein erillisinä yrityksinä silloinkin, kun ne ovat konsernin osia. Tämä saa pienten ja keskisuurten yritysten kansantaloudellisen roolin näyttämään suuremmalta kuin mikäli konserneja tarkasteltaisiin kokonaisuuksina. Työ- ja elinkeinoministeriön tilaamassa ja Palkansaaajien tutkimuslaitoksen tekemässä raportissa selvitetään aiempaa systemaattisemmin, miten yritysten konserniriippuvuuksien huomioiminen muuttaa kuvaamme erikokoisten yritysten roolista taloudessa.

Tutkimuksessa käytetään kolmitasoista tarkastelutapaa. Yritystason tarkastelun lisäksi raportissa erotellaan kaksi tapaa käsitellä konserneja yrityksiin rinnastettavina kokonaisuuksina. Tutkimuksessa niitä nimitetään kansalliseksi ja kansainväliseksi konsernitasoksi. Kansallisella konsernitasolla konsernin koko määritellään sen Suomessa sijaitsevan osan koon mukaan. Kansainvälisen tason tarkastelussa kaikki kansainväliset konsernit tulkitaan suuriksi yrityksiksi.

Tulosten mukaan itsenäisten pk-yritysten osuus yritysten mm. yritysten henkilötövuosista, arvonlisästä ja viennistä sekä niiden tuottavuus on alhaisemmalla tasolla kuin silloin, kun konsernirakenteita ei oteta huomioon. Yritystuet ovat tutkimuksen mukaan kuitenkin kohdistuneet pääosin aidoille pk-yrityksille.

Verkojulkaisu

ISSN 1797-3562

ISBN 978-952-327-494-5

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi